

Riksdagens protokoll 2002/03:38

Tisdagen den 17 december

Kl. 09.00 – 15.31

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 11 december.

2 § Information från regeringen om EU-toppmötet i Köpenhamn den 12–13 december

*Information från
regeringen*

Anf. 1 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! I helgen som gick skrevs ett nytt kapitel i Europas moderna historia. Då avslutade tio länder sina förhandlingar om medlemskap i den europeiska unionen på EU-toppmötet i Köpenhamn. Kalla krigets uppdelning av Europa i öst och väst har upphört.

Trots att det lätt går inflation i beskrivning av politiska möten som historiska eller avgörande vill jag påstå att toppmötet den 12–13 december år 2002 tillhör de få tillfällen som verkligen lever upp till detta epitet.

Den kylslagna luciakvällen i Köpenhamn satte punkt för en komplicerad process som pågått i många år och som många varit inblandade i. Redan 1997 inledde sex länder sina förhandlingar i Luxemburg. Ytterligare sex nationer satte i gång efter toppmötet i Helsingfors 1999. 2001, under det svenska ordförandeskapet, fick vi fram en överenskommelse kring den inre marknadens regler och lade fast en tidtabell för den återstående delen av processen. Och nu, 2002, skulle slutförhandlingarna ros i land.

De sista timmarnas förhandlingar blev som väntat både svåra och dramatiska. Det fanns stora svårigheter in i det sista, framför allt med Polen, Tjeckien och Ungern men också med Slovenien och Malta. För Polens och Tjeckiens del lyckades man hitta lösningen i form av en omvandling av regionalstöd till så kallad budgetkompensation. Polen fick dessutom ett tillskott av medel för att bättre klara av kontrollen av sin yttre gräns för Schengenområdet.

Slutförhandlingarna resulterade i att ytterligare ca 500 miljoner euro lades på det ursprungliga förslaget. Det innebär att vi klarade den så kallade Berlinramen med en liten men tydlig marginal. Den sammanlagda kostnaden för utvidgningen under de tre första åren med start 2004 blir nu ca 42,5 miljarder euro. För svensk del innebär förhandlingsresultatet att vår årliga avgift ökar med ungefär 700 miljoner kronor eller lite

drygt 70 miljoner euro. Det är mycket pengar, men det är en låg kostnad för ett enat Europa.

En av de knivigaste frågorna i förhandlingarna har gällt den gemensamma jordbrukspolitiken. I dag spenderar EU uppemot hälften av sina resurser på ett system som är dåligt för konsumenterna, dåligt för uländerna och dåligt för miljön. Från svensk synvinkel är det såväl oacceptabelt som ohållbart. Därför var regeringens utgångspunkt i förhandlingarna att det inte fick uppstå nya inslag i jordbruksstödet som gör det än svårare att genomföra nödvändiga reformer. Det lyckades vi med. Förutsättningarna för reformer är ungefär desamma nu efter Köpenhamnstoppmötet som de var innan.

Framför oss ligger nu ett par års hårt arbete med att försöka samla tillräckligt stöd för reformer vid förhandlingarna om nästa flerårsbudget år 2006. Om det inte skulle gå ser jag inte något annat alternativ än att omforma stödet till en nationell angelägenhet. Steg i den riktningen kan också sägas ha tagits i den förhandling vi nu har slutfört. Nackdelen med en åternationalisering av jordbruksstödet är givetvis att det kan leda till olika förutsättningar på den inre marknaden för denna sektor. Men om alternativet är nuvarande oförsvarliga politik är detta ändå att föredra.

Regeringen kommer under de närmaste åren att ägna stor kraft åt att reformera jordbrukspolitiken. Det nära nog enhälliga stöd jag känner från riksdagen i den här frågan är mycket värdefullt i detta arbete.

En del återstår dock innan de nya medlemsländerna kan ta steget in i unionen den 1 maj 2004. Viktigast är de folkomröstningar som äger rum i många av länderna under nästa år. Vi kan säkerligen se fram emot jämna omröstningar, helt i enlighet med vad som närmast tycks vara en europeisk tradition. Men det är min förhoppning och övertygelse att alla de tio ländernas medborgare och parlament slutligen säger ja till medlemskap.

EU kan komma att växa än mer inom några år. På Köpenhamnstoppmötet bekräftades år 2007 som måldatum för Bulgariens och Rumäniens inträde i unionen, förutsatt att reformarbetet gått framåt.

Efter en intensiv diskussion kunde vi också enas om hur Turkiets fortsatta väg mot medlemskap ser ut. December 2004 är nu unionens måldatum för när landet bör ha uppfyllt Köpenhamnskriterierna. Om kommissionen då bekräftar att landet lever upp till de politiska kraven, samma krav som ställs på varje land som söker medlemskap, åtar sig Europeiska rådet att ge grönt ljus och Turkiet kan utan dröjsmål påbörja sina förhandlingar. Jag tycker att det är en bra lösning. Den sammanfaller också med vad jag förordade när jag träffade EU-nämnden inför toppmötet: att vi utan att kompromissa med Köpenhamnskriterierna samtidigt ger Turkiet ett tydligt erkännande för de reformer som hittills genomförts. Jag ser nu fram emot att den nya turkiska regeringen fortsätter på den inslagna vägen och fattar beslut om återstående nödvändiga reformer och att dessa genomförs i praktiken.

En viktig och glädjande nyhet från Köpenhamnstoppmötet är att EU från och med nästa år kan överta ledningen av den internationella närvaron i Makedonien, detta tack vare att Turkiet hävde sin blockering av förslaget om hur samverkan mellan EU och Nato ska ske i krishanteringsoperationer där gemensamma resurser används.

Parallellt med toppmötet pågick också förhandlingar mellan parterna i Cypernkonflikten. De gav tyvärr inte resultat. Den turkcypriotiske ledaren Denktasch deltog inte i samtalen på grund av sviktande hälsa, och läget förefaller vara fortsatt låst. Dock vill jag understryka att parterna fortfarande kan nå en uppgörelse kring den plan som FN:s generalsekretärare presenterat. Hoppet om ett enat Cypern är alltså inte ute, samtidigt som jag måste erkänna att jag är ganska pessimistisk om möjligheterna att nå ett genombrott i denna långdragna konflikt, åtminstone i närtid.

Av uppenbara skäl, helt riktigt, dominerades toppmötet nästan helt av slutförhandlingarna om utvidgningen. Låt mig kortfattat beröra de övriga frågor som diskuterades.

Valéry Giscard d'Estaing gav en lägesbeskrivning av arbetet i konventet om EU:s framtid. Det är värt att notera att han i sin redovisning framhöll de nordiska ländernas former för samråd mellan regering och riksdag i EU-frågor som ett arbetssätt för övriga länder att ta efter. Konventets ordförandes lägesbeskrivning följdes av en kort debatt om hur ett framtida EU bör styras där stats- och regeringscheferna gjorde principiella markeringar om sin syn. Samtliga inlägg var i linje med de debattinlägg som framförts under de senaste månaderna.

Ingen ändring gjordes heller i tidtabellen för det fortsatta konventsarbetet och den följande regeringskonferensen. Vikten av att de nya medlemsländerna ska ges tillfälle att fullt ut delta i den fortsatta processen underströks ännu tydligare än tidigare. Troligtvis kommer diskussionen om tidtabellen tillbaka vid nästa toppmöte.

Toppmötet diskuterade också vad som kan göras för att förhindra nya miljökatastrofer till sjöss. Bakgrunden är den katastrof som drabbat främst Spanien då oljetankern Prestige gick på grund och sjönk. Förutom det arbete som redan pågår hos transport- och miljöministrarna enades Europeiska rådet om att vid nästa vårtoppmöte diskutera frågan utifrån en rapport från kommissionen. Det finns flera saker som måste ske, bland annat kraftfullare åtgärder mot redare som inte tar sitt ansvar för att begränsa oljeläckage vid grundstötningar.

Herr talman! Toppmötet i Köpenhamn var också slutpunkten för ännu ett framgångsrikt nordiskt ordförandeskap. Jag vill gratulera statsminister Anders Fogh Rasmussen, den danska regeringen och alla danska medarbetare i Köpenhamn och Bryssel till ett mycket väl genomfört ordförandeskap. Våra danska vänner valde tidigt, precis som det svenska ordförandeskapet, att koncentrera sina insatser på utvidgningen av unionen. Denna kraftsamling gav goda resultat.

Med tio nya medlemsländer blir en rik union rikare. I Europa samsas en mängd olika traditioner, kulturer och religioner. Vi är en kontinent i mångfald, men också med en stark värdegemenskap. Med utvidgningen får vi in nya influenser, nya resurser och nya medborgare med nya förväntningar. Det är en enorm styrka, fylld av möjligheter som vi nu tillsammans ska utveckla och ta till vara.

Visst återstår mycket hårt arbete för att få unionen att fungera mer effektivt, bli mer öppen och sätta medborgarnas välfärd i centrum. Men låt oss ändå stanna upp en liten stund och reflektera över och glädjas åt att Europa nu lyckats förpassa muren mellan öst och väst till historieböckerna där den hör hemma.

Anf. 2 CARL B HAMILTON (fp):

Herr talman! Tack, herr statsminister, för redogörelsen! Det var förvisso historiens vingslag vi hörde vid Öresund. Jag skulle kanske främst vilja lyfta fram Östersjöperspektivet i detta. Vi har nu en situation då alla länderna runt Östersjön, med undantag för Ryssland, tillhör samma gemenskap och om kanske fem–tio år har samma valuta. Det är klart att man måste vara historiskt fullständigt tondöv om man inte inser vikten och storheten i det som nu håller på att ske och som tog sin början vid mötet i Köpenhamn.

EU:s östutvidgning kräver naturligtvis reformer i Östeuropa och i Västeuropa, men också i vårt eget land, faktiskt i vårt eget hus, tycker Folkpartiet. Vi utövar nu kontrollmakten. Statsministern kommer hit och redogör, vi ställer frågor. Normalt sett sker detta på fredagar i riksdagens EU-nämnd. Från Folkpartiets sida skulle vi vilja att EU-nämnden fortsättningsvis som grundregel har offentlighet snarare än slutenhet och att detta börjar införas år 2003 för att sedan fullföljas så att det är helt genomfört i höst. För att inte kasta ut barnet med badvattnet måste naturligtvis vissa undantag göras där slutenhet krävs.

Min fråga till statsministern är om statsministern och hans parti för att öka legitimiteten, öppenheten och förståelsen i Sverige för EU-projektet och det som sker i Europeiska unionen sympatiserar med detta. Den frågan riktar sig naturligtvis från Folkpartiets sida även till de andra partierna.

Anf. 3 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Jag har den uppfattningen, både principiellt och praktiskt, att alla debatter som förs ska föras i så stor offentlighet som möjligt. Har man, som man själv tycker, goda idéer och goda argument vill man att så många som möjligt ska ta del av dem.

Jag tycker att de trevliga och informativa överläggningar vi har med EU-nämnden gott kunde ske i större offentlighet. Exakt hur det ska vägas av – det handlar ju om en del saker som trots allt rör relationer till främmande makt – kan väl nämnden som sådan och riksdagen själv klara ut. Jag deltar med glädje i sådana öppna överläggningar. Jag har aldrig upplevt att det har varit till förfång att argumenten har redovisats, tvärtom.

Sedan sätter Carl B Hamilton, tycker jag, fingret på en för vår del mycket viktig omständighet när han talar om utvidgningen. Det är att Östersjön mycket väl kan komma att bli den region i EU som har den kraftfullaste utvecklingen att se fram emot. Sverige ligger mycket väl till i detta sammanhang, både geografiskt och politiskt.

Det understryks naturligtvis ytterligare av att vi får en gemensam valuta. Det är självklart så. För att fullt ut kunna ta del av integrationen kring Östersjön och för att leda den här utvecklingen bör Sverige också fullt ut vara med i valutasamarbetet. Det hänger ihop. Och det understryks av beslutet i Köpenhamn.

Anf. 4 GUNILLA CARLSSON i Tyresö (m):

Herr talman! Tack så mycket för informationen. Vi moderater som slogs för de baltiska staternas frihet och självständighet även när det inte var politiskt korrekt och som tidigt, enträget och intensivt har hävdats svenskt samarbete i Europeiska unionen har speciell anledning att glädja

oss nu när vi 13 år efter murens fall ser att vi har helt nya förutsättningar för en växande Östersjöregion och även ett helt nytt säkerhetspolitiskt läge. Det förpliktar också oss i Sverige att ställa om och anpassa oss till en ny situation.

Jag är också glad för att EU verkligen visar sin kraft och lever upp till sitt uppdrag, att ena Europas medborgare genom handel, utbyte och samarbete.

Statsministerns engagemang för en marknadsanpassning av jordbruket tycker jag är mycket bra. Men det förpliktar och behöver inte stanna där.

Jag ser att Europeiska unionen fortfarande har väldigt många hinder för handel, inte minst mot tredje världen. Men det finns också väldigt många stela marknader, en ovilja att ha en dynamisk och öppnare ekonomi som bejakar omvandling.

Jag är också rädd för den retorik och många gånger den politik som nu förs från socialdemokratins sida då man försöker pådyvla Europa den svenska välfärdsstaten. Jag tror, framför allt nu när vi har ett så stort och brett samarbete, att det är viktigt att EU ägnar sig åt det som EU har varit bra på: att öppna marknader, stärka marknadsekonomin för att bilda förutsättningar för välstånd, se till att ha en stark politik för en gemensam valuta och ett säkerhetssamarbete. Men man ska inte försöka exportera den svenska välfärdsstaten. Det är därför jag hoppas att vi tillsammans i konventionsarbetet och efter ett svenskt ja till euron ska kunna se till att få ett mer dynamiskt Europasamarbete.

Anf. 5 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Det är många som har gjort goda insatser i utvidgningsprocessen. Jag kan ge ett erkännande till Sveriges moderater för ett tidigt engagemang, inte minst för Baltikums sak. Det är hedervärt.

Moderaterna kan ju försöka stoppa exporten av den svenska välfärdsstaten. Det kommer ni inte att lyckas med. Där fortsätter vi att anstränga oss. Ibland går det väldigt bra, ibland går det mindre bra.

Samma strid som vi har i den här kammaren kommer att rasa i andra politiska parlament, i EU-parlament och europeiska råd. Så blir det, därför att det är i Europa i övrigt precis som i Sverige olika idéer som står mot varandra. Vi drömmer alla om att göra livet lättare och bättre, mer lockande och mer utvecklande. Vi har olika sätt att åstadkomma det därför att vi har olika värderingar. Men den som tror att den striden kan begränsas till den här kammaren har fel. Den fortsätter nu på en annan nivå. Däri ligger mycket av det europeiska projektets storhet.

Det vi har sett är ju inte minst att det internationella kapitalet har sökt sig ut utanför nationsgränserna. Det påverkar vår vardag starkare än någonsin, och vi har inte politiska instrument att balansera detta. Med Europeiska unionen har vi ett kraftfullt politiskt instrument. Hur balansen mot detta internationella kapital ska utformas kommer vi att ha samma strid om i Europa som vi har haft i den här kammaren under hundra år. Det är det som det handlar om. Det är därför jag tycker att det är så viktigt att unionen nu blir större och att mångfalden blir rikare. Vi har det gemensamt att vi tror på politiken. Därför tror vi också på unionen.

Anf. 6 GUNILLA CARLSSON i Tyresö (m):

Herr talman! Min poäng är att det med ett växande och större EU-samarbete, med länder som nu kommer in som har helt andra strukturer och som behöver få konkurrera på sina egna villkor, är oerhört viktigt att man inte samordnar alltför mycket av arbetsmarknads- och socialpolitiken från Bryssels sida. Det kommer att hindra förutsättningarna för ett växande, starkare och mer dynamiskt EU, ett mångfaldens EU.

Det är därför jag tycker att det är så viktigt att vi i inrikespolitiken, där det handlar om att få bättre omställningssystem i tryggheten och att skapa en växande arbetsmarknad i Sverige, kan lösa många av frågorna på egen hand. Om vi skapar en enda europeisk modell när vi nu kommer att ha så många europeiska invånare och medlemsländer tror jag är att begå ett stort misstag.

Anf. 7 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Det blir självklart inte en enda modell. I och med att vi får en gemensam marknad, vi får kapital som rör sig fritt, vi får arbetskraft som rör sig fritt, vi får varor och tjänster som strömmar fritt, kommer vi också att få en diskussion. Går det att skaffa sig konkurrensfördelar inom unionen genom att exempelvis misshandla miljön? Nej, det accepterar vi inte. Alltså ska vi någonstans ha politiska beslut som sätter gränser för hur miljön kan påverkas. Kan vi acceptera att arbetskraften behandlas hursomhelst, barnarbete, lönedumpning? Nej, det accepterar vi inte. Alltså finns det någonstans ett beslut på europeisk nivå som sätter gränser för detta.

Så växer det fram, just för att skydda marknadsekonomins funktion att konkurrera fritt utan att exploatera människor, ett politiskt regelverk. Detta skydd kommer så småningom även andra att kalla för välfärdsstat.

Anf. 8 MARGARETA ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag är glad över det resultat som statsministern har redovisat i dag. Centerpartiet har under hela denna period aktivt stöttat diskussionen både i EU-nämnden och i andra sammanhang för att få resultatet med tio nya medlemsstater om några år.

50 % av individerna bland de nya medlemmarna är kvinnor. Hur ser det ut på det området? Hur har de frågorna hanterats i förhandlingarna?

I morgon kan de riksdagsledamöter som vill se Lilja 4-ever – en film om *trafficking*. Frågan är hur kvinnor ska kunna ta sig vidare ekonomiskt och socialt i det nya samhälle som kommer att formas, både i den del av Europa som har utgjort EU längre eller kortare tid och i den del som görs av dem som kommer som nya medlemmar. Jag vet att det finns en bra lagstiftning inom EU om jämställdhetsfrågor.

Har man avsatt medel för att implementera dessa frågor i de nya medlemsstaterna? Har man över huvud taget diskuterat i jämställdhetstermer? Har *mainstreaming* exporterats av den svenska regeringen? Hur ser det ut med de frågorna?

Anf. 9 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Låt mig också säga tack till Centerpartiet. Det har aldrig rått något tvivel om var partiet har stått när det har gällt utvidgningen. Det har varit ett gemensamt projekt. Det har varit inte minst viktigt där-

för att utvidgningen kommer att sätta press på jordbrukspolitiken, som för Centerpartiet under många år har varit ett viktigt politikområde – precis som för många andra av oss.

Den andra stora fråga Margareta Andersson tar upp handlar om jämställdhetsperspektivet. Det är inte tillräckligt förankrat i unionen. Ja, det finns med i dokument. Det finns med i beslut. Men finns det med i verkliga livet, i vardagen? Nej. Här finns många olika dimensioner. Bland annat har vi den fattigdom, det förtryck, de patriarkala strukturer och miljöer som dröjer sig kvar i många av ansökarländerna. Det resulterar ofta i *trafficking* – utnyttjande.

Sedan har vi de ekonomiskt mer utvecklade länderna. Trots en formell jämställdhet är det långt kvar därför att det dröjer sig kvar andra skillnader mellan män och kvinnor som är oerhört svåra att komma åt och att bekämpa. Här finns oerhört mycket kvar att göra. Vi har inte varit tillräckligt framgångsrika på den punkten. Vi fortsätter, och vi strävar. Vi är inte alltid i det läget att vi upplever att vi har en stor majoritet bakom oss – om jag uttrycker mig försiktigt. Det är jag sorgsen över.

Anf. 10 MARGARETA ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Jordbrukspolitiken är en stor fråga som vi från Centerpartiet ofta har oroat oss för.

Statsministern tog upp en diskussion om konventsarbetet. Hur ser det ut på det området? Kommer *mainstreaming*-frågorna och jämställdhetsfrågorna att hanteras på något särskilt sätt eller kommer de att flyttas in i de allmänna diskussionerna angående konventet och den eventuella nya konstitutionen?

Anf. 11 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Jag törs inte svara exakt hur konventet kommer att utnyttja möjligheten att lyfta fram jämställdhetsfrågorna. Det blir sedan en regeringskonferens där vi ska gå in i ett förhandlingsarbete. Där vet vi att vi från regeringens sida kommer att driva detta.

Regeringens representanter kommer också under resan fram till regeringskonferensen att göra vad som är möjligt på området. Vi vet att när vi förhandlade fram Amsterdamavtalet var det möjligt att ordentligt lyfta fram jämställdhetsfrågorna i regeringskonferensen.

Men det är en sak att fatta beslutet, det är någonting annat att implementera det och ytterligare något tredje att se att det blir ett resultat. Vi är en bit på väg, men det är långt kvar.

Anf. 12 MARIA WETTERSTRAND (mp):

Herr talman! Tack, statsministern, för informationen.

I dag lever många kvinnor och män som illegal arbetskraft i Sverige. Många av dem kommer från de baltiska staterna och Polen. Den fria rörligheten för människor att bosätta sig och arbeta var man vill är en viktig fråga för Miljöpartiet, som vi principiellt är positiva till. I Europeiska unionen finns en princip om människors fria rörlighet, att få bosätta sig och arbeta var man vill i hela unionen.

Tyvärr finns det i dag, trots ambitionerna med utvidgningen, länder – till exempel Tyskland – som säger att man inte vill acceptera denna fria rörlighet för de människor som kommer från de nya medlemsstaterna.

Man ska ha en karantänstid på sju år då man inte ska tillåta arbetskraft att invandra på samma villkor från dessa länder som från övriga EU-länder. Det är bekymmersamt eftersom det motverkar ett av de, som jag ser det, mycket positiva syften som ändå finns i Europeiska unionen – oavsett åsikt i stort.

Det finns en risk att muren mellan öst och väst kommer att finnas kvar betydligt längre än vad man vill ge sken av när man pratar om det positiva med utvidgningsprocessen.

Jag skulle gärna vilja höra statsministerns syn på den typen av undantag och hur Sverige ställer sig till att självt göra den typen av undantag. Helst vill jag höra statsministern tydligt säga ifrån att Sverige inte kommer att acceptera den typen av undantag utan i stället acceptera människors fria rörlighet.

Anf. 13 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Det var under det svenska ordförandeskapet som vi förhandlade fram en lösning med Tyskland och Österrike om en sjuårig övergångstid för arbetskraftens rörlighet. Åt andra hållet fick polackerna igenom motsvarande skydd för förvärv av egendom i Polen under en övergångstid av – tror jag – tolv år.

Vi kommer inte att utnyttja detta från svensk sida. Vi har också möjlighet att göra det, såvida det inte inträffar väldiga störningar på vår arbetsmarknad. Det är någonting som vi i dag inte kan förutse. Vi tror inte att det blir så, och därför kommer vi inte att utnyttja det.

Man måste sätta in detta i sitt politiska sammanhang. Tyskland har en hög arbetslöshet. Österrike är ett litet land med någon halvtimmesbilresa mellan huvudstäderna Wien och Bratislava. Den situation de har är någonting helt annat än den vi har, omgivna av Östersjön mellan de nya grannarna och oss själva.

I Österrike och Tyskland finns en rädsla för en snabb arbetskraftsinvandring. Jag tror att de har fel, och det har jag sagt till dem. Men de tror så. Varför tror jag att de har fel? Jo, vi har en erfarenhet, nämligen förra utvidgningen när Spanien kom in. Då var fransmännen ohyggligt oroliga för att spanjorerna skulle komma i jättelika mängder in i Frankrike, och man begärde undantag av precis det slaget. Man fick långa övergångsregler. Fransmännen utnyttjade dem ett år. Varför? Det kom inte en spanjor, av det enkla skälet att plötsligt föddes hoppet om en bättre framtid i det egna landet. ”Mina barn kommer att få det bättre än jag. Varför ska vi flytta?”

Så blir det också i Polen, och så blir det i Baltikum. Det blir hopp om en bättre framtid. Den som tror på framtiden drar inte i väg med sig själv och sina barn utan blir kvar hemma där man talar sitt språk och där man känner sig förankrad i sin kultur. Jag är övertygad om att det blir så nu också.

Men för att klara ett tyskt och ett österrikiskt problem i närtid politiskt fick de en övergångstid.

Anf. 14 MARIA WETTERSTRAND (mp):

Herr talman! Jag är glad att statsministern uttrycker utgångspunkten att Sverige inte ska ha den här typen av undantag, men jag blir lite be-

kymrad över att det lämnas öppningar för att vi skulle kunna tänkas införa detta.

Precis på samma sätt som det finns många, inte minst unga människor, i Sverige som gärna vill resa utomlands, bosätta sig och arbeta en tid i andra länder finns det människor i länderna på andra sidan Östersjön som är intresserade av att röra på sig på samma sätt. Det ser jag inte som ett problem utan som en mycket positiv utveckling i världen.

Jag tror inte heller att det kommer att bli någon form av invasion. Grunden är att människor vill stanna och vara där de är födda, därför att de känner till sitt eget land och sin kultur. Men på grund av att människor vill röra på sig är det enormt viktigt att man försöker öppna upp både den svenska arbetsmarknaden och hela EU:s arbetsmarknad för fler människor än de som i dag har tillträde till den.

Det här är också en viktig rättvisefråga i världen. Jag tycker inte att vi i den rika delen av världen ska sitta och hålla våra rikedomar för oss själva, utan vi ska naturligtvis också låta andra människor som vill komma hit och arbeta göra det.

Ett väldigt stort problem i dag är den illegala arbetsmarknaden, där man just utnyttjar arbetskraft från de länder som nu kommer att bli medlemmar. Det problemet löser vi inte med några svenska undantag.

Anf. 15 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Just detta att det redan finns arbetskraft i vårt land från andra EU-länder understryker att vi växer ihop. Den arbetskraften ska självfallet inte behöva vistas här illegalt. Det handlar ofta om att den illegala arbetskraften är utnyttjad och missbrukad, har dåligt skydd och dåliga löner. Det är omständigheter som vi aldrig skulle acceptera för den arbetskraft i Sverige som har en bakgrund i vårt eget land. Det är viktigt att utvidgningen kommer till också av det skälet.

Vad jag sade var att grundinställningen är den att vi inte tänker utnyttja de här undantagsreglerna, såvida det inte inträffar störningar. Det är rimligen en självklarhet. Om vi gör en felaktig bedömning och det kommer 100 000 eller 250 000 personer ganska kvickt måste vi självfallet hantera en sådan situation på något sätt. Det vore naivt att inte göra det. Det vore rent motsträvt mot hela andan i utvidgningen. Jag betraktar det som en självklarhet.

Vi har möjligheten. Vi tror inte att vi behöver använda den. Vi vill inte använda den. Men vi tvekar inte att skydda oss om det är nödvändigt.

Anf. 16 ALF SVENSSON (kd):

Herr talman! Tack, statsministern, för en redig information om Köpenhamnsmötet.

Robert Schuman, Konrad Adenauer och Alcide de Gasperi ivrade för, ordade om och skrev åtskilligt i sina önskemål och strävanden att folken i Europa måste komma närmare varandra. Man visste av erfarenhet att bakom gränser gror misstänksamhet och misstro.

Järnridån, det kalla kriget, gastkramade en hel värld, som vi alla vet.

Den gångna weekenden i Köpenhamn: Europa håller på att läka samman.

Jag tycker att detta är en ofantligt stor glädjens dag.

Herr talman! Vi har en benägenhet – det är naturligtvis i högsta grad angeläget och rimligt – att se framtida problem. Men vi vet att mänskliga relationer alltid har och alltid kommer att ha problem. Men att människor möts, lär känna varandra och bygger broar av förståelse är, tror jag, det säkraste sättet att skapa möjligheter för freden.

Allt det vi talar om – arbetstillfällen, att resa, att utvecklas, att se ekonomisk tillväxt – har freden som förutsättning. Ju mer av gemenskap, desto tryggare framtid. Det är också något som är centralt för mig i den framförbyggande folkomröstningskampanjen.

Herr talman! Det här var ingen fråga, utan jag ville få uttrycka mig den här dagen, en dag av tacksamhet för att jag fick vara med om det tillfälle som jag som yngling aldrig trodde att jag skulle få vara med om.

Anf. 17 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Jag kan bara instämma i vad Alf Svensson har sagt.

Anf. 18 HOLGER GUSTAFSSON (kd):

Herr talman! Europeiska unionen hålls samman av samarbete och gemensam politik. Exempel på den gemensamma politiken är framför allt den gemensamma marknaden, handelspolitiken, konkurrenspolitiken och jordbrukspolitiken. I dag säger statsministern att man är tveksam till om jordbrukspolitiken kan förbli en gemensam politik och att Sverige kommer att driva en linje där den ska åternationaliseras.

Detta är för mig ett steg bort från samarbete, bort från gemensam politik och bort från den trend som vi snart ska ta ställning till i en folkomröstning, nämligen den gemensamma valutan, som också är en djupare integration, ett djupare samarbete. En nationalisering av jordbrukspolitiken är ett steg åt ett annat håll.

Min fråga är: Finns det gehör för detta hos de nya länderna som kommer in? Varför lyfter statsministern den här frågan just nu?

Anf. 19 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Jag sade inte riktigt så som Holger Gustafsson refererar. Jag kanske uttryckte mig oklart. Jag läser om det avsnittet i mitt tal:

Framför oss ligger nu ett par års hårt arbete med att försöka samla tillräckligt stöd för reformer vid förhandlingen om nästa fyraårsbudget år 2006. Om det inte skulle gå ser jag inte något annat alternativ än att omforma stödet till en nationell angelägenhet.

Vad jag menar är alltså att vi naturligtvis fortsätter våra ansträngningar att reformera jordbrukspolitiken. Men det jag har sett så här långt av den politiska låsningen inom unionen gör att jag börjar misströsta. Vi kan få ytterligare sex år med den jordbrukspolitik vi nu har, med enorma subventioner, som framför allt kommer att successivt byggas upp i de nya medlemsländerna. Det är en utomordentligt dålig och farlig situation.

Det är inte heller, som jag sade i mitt anförande, en bra situation att åternationalisera stödet, men det är mindre ont och mindre dåligt. Jag tror att vad som sedan kommer i nästa fas är ett yttre tryck mot unionen och dess medlemmar, inte minst i världshandelsförhandlingarna, att öppna upp det europeiska jordbruket för konkurrens. Då kommer debatten i framtiden inte att handla om hur man primärt skyddar näringen som sådan, utan om den andra dimensionen, hur man ska hantera landskapet,

kulturarvet. Då blir kanske detta någonting som får bäras via nationernas skattsedlar och inte på matpriset i varukorgen.

Det är den typen av resonemang jag för. Jag ser gärna att vi kommer fram till en rationell politik på europeisk nivå, men jag tror inte att det är möjligt.

Anf. 20 HOLGER GUSTAFSSON (kd):

Herr talman! Jag är tacksam om statsministern tar ett halvt steg tillbaka när jag belyser konsekvenserna av en nationalisering av ett så viktigt politikområde.

Låt mig ta upp ett annat, närliggande område. Jag tycker nämligen att det är viktigt att vi som välfärdsländer stöttar de nya länderna också i jordbrukspolitiken.

Det finns ett land som arbetar i samma riktning när det gäller den gemensamma jordbrukspolitiken, och det är Storbritannien. De vill alltså backa ur den gemensamma politiken. Samtidigt har de en nära nog 50-procentig rabatt på sin egen avgift. Hur ser statsministern på detta? Hur länge ska de få ha detta, vilket är osolidariskt mot de nya länderna, som är avsevärt mycket fattigare?

Anf. 21 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Den brittiska rabatten är någonting annat än jordbrukspolitik. Låt mig bara säga att jag inte tog ett halvt steg tillbaka från det jag sade i mitt anförande. Mitt anförande var klart på den punkten. Vi föredrar en reform inom unionen. Jag tror inte att det är möjligt, och därför måste vi hitta ett näst bästa alternativ. Då är en åternationalisering en position. Men vi driver naturligtvis reformkravet så länge som möjligt.

Den brittiska rabatten var Margaret Thatchers bedrift. Det var Helmut Kohls generositet som en gång i tiden skapade den situationen. Den lever kvar. Alla dåliga beslut inom unionen har en viss förmåga att överleva – de är väldigt svåra att ändra när de väl är på plats.

Vi lyckades i förhandlingen i Berlin få bort vår finansiering av den brittiska rabatten. Det var så vi tryckte ned vårt nettobidrag till unionen, som förut var ännu större. Så vi betalar den inte. Jag tror att vi är de som betalar allra minst. Vi betalar mindre än många av de ansökarländer som nu kommer in. Som jag sade då till brittiska journalister är det dags för britterna att inse att Margaret Thatcher har avgått. Det är en ny situation, och den här rabatten är inte försvarbar. Men de lät sig inte imponeras av det. De vill ha den kvar. Och den striden har vi fortsatt framför oss.

Anf. 22 BENGT-ANDERS JOHANSSON (m):

Herr talman! Först vill jag egentligen instämma i vad Alf Svensson sade. Jag tror att det som skedde är en av de största framgångarna för möjligheten att förena Europa. Jag tror att vi som är Europavänner har en delad glädje.

Jag har egentligen en följdfråga till Holger Gustafssons fråga om statsministerns öppnande redan i detta läge för en eventuell renationalisering av den gemensamma jordbrukspolitiken. Jag förstår att regeringens och statsministerns inriktning är att först reformera – och jag känner väl till de svårigheter som finns – men på något sätt känns det ändå olus-

tigt att redan nu öppna för denna möjlighet. Det ger åtminstone mig signalen om en resignation. Jag tror att det skulle vara ett stort svenskt misslyckande om vi inte lyckas reformera utan tvingas att backa så småningom. Därför är min fråga till statsministern: Hur långt är den svenska regeringen beredd att gå? Jag menar inte att jag vill ha några detaljidéer när det gäller åtgärder. Men är man exempelvis beredd att ta in andra områden vid sidan av jordbrukspolitiken för att nå en reform på detta område? Jag tror nämligen att just jordbrukspolitiken har varit en väldigt viktig del i det gemensamma arbetet. Den är krånglig och svår, och ändå har vi lyckats med en gemensam politik så här långt.

Anf. 23 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Vi kan diskutera det här länge, och vi får väl chans att återkomma till detta också. Men man kan bara göra en liten reflexion. Tänk om Europa i stället för att hålla i gång en jordbruksproduktion som vi inte behöver och som resulterar i miljöförstöring och i att vi slår ut utländernas möjlighet på världsmarknaden använde de pengarna – det handlar om jättelika belopp, halva EU:s budget – till exempelvis forskning.

Vi har ju sagt att vi vill göra unionen till den mest konkurrenskraftiga ekonomin på tio års sikt. Vi halkar efter våldsamt – det ser vi nu – gentemot USA och andra delar av världen som satsar mycket medvetet på forskning. Det är ett område som jag skulle kunna se framför mig där vi skulle behöva ha nya resurser. Det finns också andra. Vi har den europeiska infrastrukturen, och det finns ytterligare områden av det slaget som alla bygger under vår förutsättning att växa i den moderna delen av ekonomin.

Låt oss sedan hantera jordbruksfrågorna och det som hänger ihop med dem, inte minst utifrån ett kulturarvsperspektiv, och se till att den näring som finns utsätts för en konkurrens som är riktig också i andra delar av ekonomin.

Anf. 24 BENGT-ANDERS JOHANSSON (m):

Herr talman! Statsministerns ambitioner är naturligtvis vällovliga, men min fråga var om statsministern och regeringen är beredda att även ta in andra områden än jordbrukspolitiken i sina ansträngningar för att kunna nå reformer hellre än ett tillbakadragande av den nuvarande jordbrukspolitikens inriktning.

Anf. 25 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Vi är öppna för alla konstruktiva förslag. Vi kommer att ha en omfattande samrådsverksamhet före regeringskonferensen, så finns det idéer om hur det ska gå till tar vi gärna emot dem, men vi bör inte fortsätta dagens ordning. Det är inte en modern politik, och det är inte vad Europa behöver.

Anf. 26 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Även jag vill tacka statsministern för redovisningen inför kammaren. Jag är inte den första som säger det här i dag, men det är självfallet en glädjens stund för Europa. Det är fantastiskt att länder som

Estland, Lettland, Litauen och Polen, länder som vi för inte så länge sedan såg tillhöra en helt annan värld, nu är på väg in i det Europa som vi är en del av.

Jag måste säga att jag har kunnat hålla med om det allra mesta som statsministern har sagt här i dag. Det känns lite ovanligt men också rätt angenämt på grund av att det är en stor händelse. Kanske är det en risk att vi alldeles för snabbt griper oss an de normala frågorna och att vi i det bruset glömmer den mycket stora förändring som detta innebär. Det vore illa av det skälet att vi då gör Europatanken lite grann en otjänst genom att se detta som en politisk fråga av väldigt många andra. Jag tror att det förtjänar att sägas här i dag att den utvidgning som vi nu ser visar att det europeiska projektets idé fungerar.

Alla de östeuropeiska länderna är nu inne i en modell av rättsstat, demokrati och marknadsekonomi som är stabil, men de har också utvecklats i den riktningen och inte i någon annan riktning. Vi har inte fått se det elände som vi har kunnat se i andra delar på jorden. Själva fredsidén har fungerat. Jag tror att detta är viktigt inte minst därför att det finns de som hade velat att Sverige inte hade varit med i Köpenhamn och de som hade önskat att EU inte hade funnits. Tittar vi på vad som i dag har hänt ser vi också betydelsen av att Europeiska unionen finns.

Jag skulle bara vilja understryka att det är viktigt att nu också ha blickarna framåt, och beträffande nästa stora projekt, nämligen konventet, vill jag fråga statsministern: Hur ska Europa styras? Tidigare har regeringen fört fram en tanke på att man ska lägga mer tyngd på ministerrådet och en vald president. Det menar jag skulle vara till förfång för de små staterna och jämbördigheten mellan de olika länderna. Det vore bra att få ett besked på den punkten, för där har vi nästa stora debatt som också bärs upp av idéer.

Anf. 27 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Först ska jag ta upp den första delen av Gunnar Hökmarks inlägg. Den är värd en reflexion av följande slag: Många av dem som tycker att Sverige borde lämna EU är glada över att de tre baltiska staterna och Polen nu blir medlemmar. Det finns något slags bristande logik i det som det är värt att reflektera över. Vi behöver inte gräva mer än så i det i dag.

Sedan är jag glad för att Hökmark tar upp diskussionen om konventet. Jag är för mellanstatlighet. Jag är motståndare till federalism. Det är möjligt att EU så småningom blir en federation, men det kommer att vara långt fram i tiden. I den här regeringskonferensen handlar det inte om att lyfta fram de federala strukturerna.

Det finns tre politiska kroppar i denna union. Det är parlamentet, det är kommissionen och det är råden. Det som garanterar mellanstatligheten är framför allt råden. Svenska ministrar kommer till riksdagen för att inhämta synpunkter innan de åker till EU för att fatta beslut. Det gör de därför att de åker till ett europeiskt råd av något slag och tar ett beslut. Det är ingen kommissionär som kommer hit och hämtar synpunkter. Det är ingen Europaparlamentariker som kommer hit och hämtar synpunkter, utan det är ministrarna, och statsministern, innan de åker till råden och där tar besluten. I dagens struktur är det råden som garanterar mellanstatligheten.

Prot. 2002/03:38
17 december

*Information från
regeringen*

I konventet är det en oerhörd fixering på att stärka parlamentets roll och kommissionens roll. Jag är inte motståndare till vare sig parlamentet eller kommissionen; deras roller kan behöva förstärkas. Men om ingen talar om att också förstärka Europeiska rådets roll och är innovativ när det gäller hur det ska utvecklas kommer vi per automatik att få en drivning över mot de två organ i unionen som båda bär federalismens drag. Det vill jag inte ha, och det vill regeringen inte ha. Jag tror heller inte att en riksdagsmajoritet vill ha det så. Därför ska vi vara konstruktiva och innovativa när det handlar om att förstärka rådets ställning i den europeiska organisationen.

Idén om en vald ordförande – på EU-språk heter ordförande president – inom rådets krets är ett sätt att skapa kontinuitet och synlighet och förstärka rådets ställning och på så sätt understryka mellanstatligheten. Mellanstatligheten, där varje stat i slutändan har en röst vid vissa viktiga beslut, är en garanti för att de små staterna har sin rätt tryggad. Så upplever jag det, och därifrån startar jag min diskussion omkring Europas utveckling.

Anf. 28 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Detta är en viktig diskussion. Jag tror att statsministern gör ett fel när han säger att det handlar om att välja mellan mellanstatlighet och federalism. Det som har gjort projektet att bygga den europeiska unionen så lyckosamt är just att det har varit ett pragmatiskt mellanting mellan förmågan att bestämma gemensamt och genom olika typer av kvalificerade beslutsformer och det som är renodlad mellanstatlighet. Frågan handlar inte om federalism. I likhet med statsministern tror jag inte att det finns stöd för det i denna kammare. Det handlar snarare om de små ländernas roll och hur väl det regelverk man kommer fram till ska uppfyllas. Vi vet att ju mer tyngdpunkten ligger på rådet, desto mer kommer de stora länderna att kunna fatta besluten och driva utvecklingen vid sidan om de små. Hur glada vi än kan vara så tillhör inte Sverige de stora länderna.

Anf. 29 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Gunnar Hökmark har fullständigt fel. Det kanske beror på att han inte har någon erfarenhet av hur arbetet går till inne i unionen. Det är en total missuppfattning att rådet skulle vara en tummelplats för de stora länderna. Så fungerar det inte. Det är som Helmut Kohl sade: När man kommer till slutet och ska ta ställning har varje land vid bordet en röst. Därför byggde Helmut Kohl lika gärna allianser med Luxemburg som med Frankrike. Därför tog Helmut Kohl med personlig generositet och kanske också politisk avsikt hand om mig när jag kom in i rådet. Precis som han hade jag en röst i slutändan.

Man lyssnar naturligtvis mer på stora länder än på små länder om man bara utgår från nationernas storlek. Men i Europapolitiken som i ett annat viktigt sammanhang är det inte alltid storleken som är avgörande. Det handlar också om de goda argumenten, förmågan att bygga nätverk, presentera idéer och driva projekt. Det gör man i rådet. Jag har inte någon gång upplevt att någon betraktat till exempel kommissionen som per definition de små ländernas företrädare eller att det skulle ha märkts när man fördelat portföljerna i kommissionen att det skulle ha varit de små

Anf. 30 CECILIA NILSSON WIGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar statsministern för informationen. Jag vill börja med att instämma med statsministern och tidigare talare som i kammaren uttryckt glädje över att öst och väst nu är enade i Europa. Det är verkligen historiskt.

Jag vill sedan gå in på jordbrukspolitiken. Statsministern har ju nämnt att det varit en knäckfråga i förhandlingarna. Några andra talare har tidigare tagit upp detta. För Folkpartiet liberalernas del har regeringen fullt stöd att med kraft driva på EU för att reformera jordbrukspolitiken. Det är en sjuk politik som leder till höga livsmedelspriser, överproduktion och hindrar u-länderna från att exportera sina produkter till oss i Europa. Nu gäller det för Sverige att samla stöd. Statsministern har redogjort för en viss misströstan beträffande möjligheterna att göra detta.

Om reformen inte skulle lyckas innebär det att de nya medlemsstaterna ska få full tillgång till jordbrukssubventionerna. Det innebär i sin tur att jordbrukspolitikens andel av budgeten måste öka. Jag vill fråga statsministern: Vilka länder skulle vara beredda att betala detta genom höjda avgifter till Europeiska unionen?

Anf. 31 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! 2006 års budgetförhandling kommer att handla om detta. Vi gjorde en klok sak i Bryssel. Där fick vi från svensk, tysk, holländsk och brittisk sida in att i det budgetperspektiv som finns för jordbrukspolitiken under perioden 2007–2013 ska resurserna inte räknas upp med mer än 1 % varje år. Det handlar om 1 % nominellt. Med en inflation som ligger över 1 % blir det varje år en urholkning. I detta ska nya länder som ska ha ett högre stöd fasas in.

Det är vår uppfattning att det ska resultera i en omfördelning inom gruppen. Då blir det spänningar. Vi får se om det kommer att gå att hantera politiskt. Jag har ingen prestige i frågan. Vi är helt överens i kammaren i vår syn på detta. Det finns ingen som helst anledning att dölja att det är ett jätteproblem. Vi betalar för någonting som vi inte får någonting tillbaka av. Så är det.

Å andra sidan kan jag komplicera det genom att fråga om ni tror att de polska bönderna efter att de har fått direktstöden tycker att det är kul att höra att det första som ska hända är att de avvecklas. Kommer de att vilja rösta för en regering som driver en sådan politik i unionen? Jag tvivlar starkt på det. Man får vara lite politisk realist.

Vi ska kämpa och gärna med Folkpartiets stöd. Det känns tryggt. Vi ska kämpa så länge vi kan och så hårt vi kan. Om det inte går blir det verkligt hårda att säga att länderna ska betala själva och inte ta det via EU-budgeten. Då får man en närmare diskussion. Ofta finns i Europasammanhang uppfattningen att det som Bryssel betalar är gratis, att det inte kostar någonting. Det kan vara så för en del. Det är definitivt inte så för oss. Det blir allt mindre så för alltfler länder. Vi kämpar på. Jag har i grunden precis samma uppfattning som Cecilia Nilsson.

*Information från
regeringen*

Anf. 32 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag vill också börja med att tacka statsministern och regeringen, inte bara för redogörelsen i dag, utan även för det arbete som regeringen har lagt ned på att åstadkomma utvidgningen, inte minst under det framgångsrika svenska ordförandeskapet.

Men jag måste erkänna att jag blir lite orolig när jag hör talet om att exportera den svenska välfärdsstaten. Enligt min erfarenhet, som i huvudsak ligger inom drogpolitikens område, är det ett bra sätt att reta upp våra samarbetspartner att säga att de ska kopiera vår modell. Samtidigt måste jag instämma med statsministern att vi nu kan verka i ett större område för våra idéer och vår känsla för vad välfärd är. Det kan vi göra inte minst i Europaparlamentet som i hög grad arbetar med partigrupper.

Jag tror att arbetet ska bedrivas på en lägre nivå än mellan regeringarna. Jag brukar uttrycka det så att vi har bundsförvanter i alla europeiska länder. Med deras hjälp kan vi driva vår uppfattning.

Vi ska också vara medvetna om att den svenska välfärdsstaten minsann inte är perfekt. Vi kan också lära oss en del av andra. Det handlar inte om att exportera färdiga lösningar i alla avseenden.

I dag är inte det viktiga om vi kan exportera vår politik. I dag är det viktigt att inte EU-samarbetet hindrar oss från att föra vår välfärdspolitik genom att handelspolitik och marknadstänkande tar över det sociala ansvaret. Det är dagens verklighet. Om man vill skapa utjämning genom marknadstryck, som ju är en del av Europakommissionens strategi, gäller det att det inte bara blir utjämning nedåt så att den som har den lägsta nivån på sin välfärdspolitik sätter normen för alla andra. Det måste bli möjligt att få en utjämning som innebär att människor i hela Europa får det bättre och skyddas mot ofärd.

Inom EU har man slagit fast att hänsyn till folkhälsan ska vägas in i alla beslut. Enligt min uppfattning måste det tas på allvar. Delar statsministern min uppfattning?

Anf. 33 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Jag delar helt och fullt denna uppfattning. Det är självklart.

Gabriel Romanus satte i sitt inlägg fingret på en punkt som jag har försökt tala om. Det är inte handelspolitiken som ska stå för den sociala utjämningen och det sociala ansvaret. För att handelspolitiken ska fungera på ett sätt som vi tycker är acceptabelt krävs det att den kombineras med en skyddslagstiftning för miljön exempelvis. Det krävs ett socialt ansvarstagande för arbetskraften och en vettig behandling av regioner som är stadda i omvandling, allt det som vi ofta förknippar med det vi kallar för välfärd och välfärd för alla.

Det är därför som jag tror att den debatt som vi för i parlament av det här slaget kommer att flytta in i de europeiska organen. Gabriel Romanus kommer att få se att partigrupperna finns också där och att deras åsikter bryts mot varandra. Det finns en höger, en vänster och några som försöker att stå mittemellan. Så är det ju också i de sammanhangen. Det kommer att handla om en dragkamp om livets goda, hur det som vi gemensamt har skapat ska fördelas på ett sådant sätt att det stimulerar till att ytterligare nytt välstånd skapas. Det är de eviga politiska frågorna som ska behandlas också på ett sådant sätt att freden kan klaras.

Jag argumenterar för den svenska välfärdsmodellen. Sedan är jag inte alldeles övertygad om att alla kommer att gilla den, lika lite som en del gör här. Men jag är stolt över den, men jag är inte nöjd med den. Det finns mycket i den som är bra och som andra kan ta intryck av samtidigt som vi kan förbättra en del genom att lära av andra. Men tro inte för ett ögonblick att inte också kampen finns där, mellan höger och vänster, svart och vitt, ont och gott, surt och sött, kallt och varmt, rött och blått. Så är det.

Anf. 34 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag tror att de flesta av oss, inte minst när vi reser utomlands, är ganska stolta över den svenska välfärdsstaten.

Jag noterar att det är ett annat tonläge när man talar om att vi kan lära av varandra än när man bara säger att vi ska exportera den svenska välfärdsstaten. Det sistnämnda är ett bra sätt att förhindra att andra tar till sig våra tankar.

Anf. 35 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Den uppfattningen delar jag helt. Vi har ingen som helst anledning att tro att vi genom att vara självgoda och självtillräckliga påverkar någon annan. Det är resultaten som måste tala. På vissa områden har vi goda resultat och på andra områden har vi sämre resultat. Då får vi lära av andra, och det finns mycket att lära av andra i Europa. Det är en fin erfarenhet.

Det är också lite av tanken med en union, att vi tillsammans blir starkare. Snart är vi 25 som är tillsammans, och det är en fin avslutning på riksdagsåret 2002 för en statsminister att från kammarens talarstol få redogöra för ett historiskt beslut som ju Sverige under full enighet i kammaren och på ett aktivt sätt under många år har medverkat till. Ett bättre sätt att avsluta riksdagsåret kan jag inte tänka mig.

Så med Köpenhamnsmötet i färskt minne och med stor tacksamhet för allt stöd önskar jag talmannen och kammaren en god jul.

Anf. 36 TOBIAS KRANTZ (fp):

Herr talman! Jag vill också inledningsvis önska både statsministern och talmannen god jul.

Utvidgningen sätter ju också fokus på en annan av EU:s viktiga och avgörande ödesfrågor, det vill säga den folkliga förankringen av EU-projektet. När vi nu har fått en union som växer blir det ännu viktigare att diskutera hur man ska se till att EU:s demokratiska legitimitet stärks.

Ett sätt är förstås att diskutera EU:s arbetsformer, att stärka EU-parlamentet på ministerrådets bekostnad samt att öka öppenheten och insynen i EU-samarbetet. På något sätt tycker jag att det är orimligt och också demokratiskt tvivelaktigt att 15 eller 25 stats- och regeringschefer stänger in sig i slutna rum och avgör de stora frågorna i Europasamarbetet.

Jag tror också att vi kan göra en hel del saker här hemma. Min fråga handlar om riksdagens arbetsformer. Ganska nyligen kom det en vetenskaplig rapport som visade att svenska riksdagsledamöter känner att de har betydligt mindre möjligheter att påverka EU-politiken än exempelvis finländska riksdagsledamöter.

Då är min fråga till statsministern: Vad avser statsministern att göra för att den svenska riksdagen ska få spela en större roll i EU-samarbetet?

Anf. 37 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Riksdagens arbetsformer skulle jag väldigt gärna vilja lägga mig i, men jag tror inte att det blir uppskattat om vi började reformarbetet med att jag berättade vad som skulle göras.

Riksdagen har dessa frågor på bordet. Fortsätt diskussionen och gör det gärna i dialog med regeringen! Som svar på en fråga från Carl B Hamilton deklarerade jag tidigare att jag gärna ser en ökad öppenhet.

Nu vill jag önska ett gott nytt år.

Anf. 38 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Vi tackar för det och önskar statsministern en god jul och ett gott nytt år. Hoppas att tomten kommer.

Därmed är informationen från regeringen avslutad.

3 § Avsägelse

Förste vice talmannen meddelade

att *Gunnar Hökmark* (m) av sagt sig uppdragen som ledamot i försvarsutskottet och som suppleant i utrikesutskottet,

att *Catharina Elmsäter-Svärd* (m) av sagt sig uppdragen som ledamot i trafikutskottet och som suppleant i socialutskottet,

att *Per Westerberg* (m) av sagt sig uppdraget som ledamot i miljö- och jordbruksutskottet,

att *Ola Sundell* (m) av sagt sig uppdragen som ledamot i näringsutskottet och som suppleant i trafikutskottet,

att *Cecilia Widegren* (m) av sagt sig uppdraget som suppleant i skatteutskottet,

att *Björn Hamilton* (m) av sagt sig uppdragen som suppleant i socialförsäkringsutskottet, socialutskottet och bostadsutskottet,

att *Jeppe Johnsson* (m) av sagt sig uppdraget som suppleant i socialförsäkringsutskottet och

att *Patrik Norinder* (m) av sagt sig uppdraget som suppleant i miljö- och jordbruksutskottet.

Avsägelseerna skulle gälla från och med den 1 januari 2003.

Kammaren biföll dessa avsägelse.

4 § Anmälan om kompletteringsval till vissa utskott

Förste vice talmannen meddelade att Moderata samlingspartiets riksdagsgrupp på grund av kommande vakanser anmält

Gunnar Hökmark som ledamot i konstitutionsutskottet efter *Per Unckel* och som suppleant i försvarsutskottet efter *Anders Björck*,

Ola Sundell som ledamot i försvarsutskottet efter *Gunnar Hökmark*,

Per Westerberg som ledamot i trafikutskottet efter Catharina Elmsäter-Svärd,

Catharina Elmsäter-Svärd som ledamot i miljö- och jordbruksutskottet efter Per Westerberg,

Björn Hamilton som suppleant i skatteutskottet efter Cecilia Widegren, som suppleant i utrikesutskottet efter Gunnar Hökmark och som suppleant i trafikutskottet efter Ola Sundell,

Anne Marie Brodén som suppleant i socialförsäkringsutskottet efter Jeppe Johnsson samt

Jeppe Johnsson som suppleant i miljö- och jordbruksutskottet efter Patrik Norinder.

Förste vice talmannen förklarade valda från och med den 1 januari 2003 till

ledamot i konstitutionsutskottet
Gunnar Hökmark (m)

ledamot i försvarsutskottet
Ola Sundell (m)

ledamot i trafikutskottet
Per Westerberg (m)

ledamot i miljö- och jordbruksutskottet
Catharina Elmsäter-Svärd (m)

suppleant i skatteutskottet
Björn Hamilton (m)

suppleant i utrikesutskottet
Björn Hamilton (m)

suppleant i försvarsutskottet
Gunnar Hökmark (m)

suppleant i socialförsäkringsutskottet
Anne Marie Brodén (m)

suppleant i trafikutskottet
Björn Hamilton (m)

suppleant i miljö- och jordbruksutskottet
Jeppe Johnsson (m)

5 § Anmälan om inkomna uppteckningar från EU-nämndssammanträde

Förste vice talmannen anmälde att uppteckningar från EU-nämndens sammanträde fredagen den 29 november inkommit.

6 § Förnyad bordläggning

Föredrogs och bordlades åter
Näringsutskottets betänkanden 2002/03:NU3, NU1 och NU2
Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 2002/03:AU1 och AU2

*Anslag inom social-
försäkringsområdet*

Utgiftsområde 10

7 § Anslag inom socialförsäkringsområdet

Föredrogs
socialförsäkringsutskottets betänkande 2002/03:SfU1
Anslag inom socialförsäkringsområdet (utgiftsområdena 10, 11 och 12)
(prop. 2002/03:1 delvis och prop. 2002/03:2 delvis).

Utgiftsområde 10

Anf. 39 ANNA LILLIEHÖÖK (m):

Herr talman! Vi ska nu debattera det som utsetts av regeringen till mandatperiodens viktigaste fråga, nämligen sjukskrivningarna.

Efter valet påminde jag mig om ett TV-inslag om sjukskrivningar. Man intervjuade bland annat en läkare och undrade vilka frågor som han ville ställa till politikerna. Han konstaterade att han som läkare ständigt kom i skottgluggen i debatten, och han vädjade om att bättre få reda på hur han skulle agera. Hur och till vad ska sjukskrivningarna användas?

Häromveckan publicerades en artikel där fem tunga myndigheter tog på sig en stor del av ansvaret för de galopperande sjuktalen. De lade fram en rad förslag: bättre tillsyn, bättre företagshälsovård, utbildning av läkare, koppling av sjukskrivningar till specifika medicinska problem och utveckling av vårdprogram och annat.

Dessa organisationer har ofta fått klä skott i debatten om sjukskrivningarna, men det förefaller mig att vara att skjuta på pianisten när det verkliga problemet är att regeringen hela tiden tycks stå vid sidan av. Så fort det närmar sig konkreta åtgärder blir det stopp i maskineriet utom när det gäller att lägga över kostnaden på andra.

Som svar på läkarens fråga vill vi moderater att sjukskrivning ska användas som en del av behandlingen. År efter år har vi begärt utbildning av läkare i försäkringsmedicin, som ju också ingår i regeringens elva-punktsprogram men som ändå inte blir verklighet.

I dag har regeringens särskilde samtalsledare lagt fram förslag och tagit upp ett av våra förslag, nämligen det om att se till att friskvård och företagshälsovård ska vara avdragsgilla. Jag hoppas att åtminstone detta förslag blir till en konkret åtgärd.

Naturligtvis är det en skrämmande utveckling, med ett enormt mänskligt resursslöseri, som vi ser med kanske en miljon sjukskrivna. 750 000 av dessa är så sjuka att de i praktiken helt står utanför arbetsmarknaden.

I år kommer över 70 000 människor att bli förtidspensionerade, nästan dubbelt så många som för fyra år sedan. Ett helt Uppsala och ett helt Malmö har helt enkelt gett upp.

Antalet människor som ska utföra allt det arbete som behövs sjunker för närvarande. Personalbrist hotar våra kommuner och landsting som

lyft upp sjukfrånvaron som en ödesfråga. Det är också på den offentliga sektorns arbetsplatser som de största sjukskrivningsproblemen finns. Kostnaden för sjukskrivningarna stiger med 31 miljarder om dagen. Med statsutgifter för sjukligheten på 120 miljarder, en summa som dessutom stiger, hotas balansen i ekonomin. Det går helt enkelt inte att i längden klara försäkringskostnader av den storleken.

Det är försäkringsvillkoren som behöver preciseras för att få en långsiktigt hållbar försäkring. Detta ankommer på regeringen och kan inte lastas på företagen och arbetsgivarna. Det hjälper inte att bokföra kostnaderna på ett annat konto och att lägga över en del av kostnaderna på arbetsgivarna, vilket tycks vara regeringens strategi.

Man frågar sig: Är det bara människor i företag som styrs av ekonomin? Nej, och det är inte arbetsgivaren som fattar beslut om sjukskrivning, utan det är läkare och patient som gör det.

Regeringen vill nu göra sjukskrivningsbeslutet ännu mera bekvämt genom att höja ersättningsnivån i försäkringen. Vi anser att i reformeringen av sjukförsäkringen bör också ingå en något större självrisk för den enskilde och föreslår därför ytterligare en karensdag. Samtidigt vill vi få en tryggare försäkring med bättre skydd för egenföretagare och säsongsarbetare för vilka de standardiserade försäkringsvillkoren inte passar. Någon gång måste man faktiskt våga bestämma sig och också göra obekväma ställningstaganden.

Attityderna behöver förändras när det gäller sjukskrivningarna. En undersökning i våras visar att sex av tio kan tänka sig att sjukskriva sig om det kör ihop sig hemma. Tre av tio chefer höll med. Sjukskrivning används som vapen vid arbetskonflikt när man hotar med masssjukskrivning. Det kan inte vara mer lönsamt att få sjukpenning jämfört med att få a-kassa. En tredjedel av de sjukskrivna är arbetslösa sjukskrivna som inte ens kan söka jobb. Det är orimligt stora regionala skillnader i sjuktal, och det gäller oavsett bransch. Vi måste få kortare sjukskrivningar. Det är farligt med sjukskrivning. Redan efter tre månader är sannolikheten stor att man blir utslagen. De med tydliga diagnoser måste få hjälp genast. Alltför ofta ställs de i köer.

Vi vill ha en nationell vårdgaranti och, i en förlängning, en nationell hälsoförsäkring som garanterar behandling utan onödig väntan. En operation kostar lika mycket i dag som om ett år.

För rehabilitering och för att komma tillbaka i arbete räcker det inte med att vara ett namn på en utbetalningslista. Man måste möta människor av kött och blod. Det handlar alltså inte bara om att få ekonomisk service utan också om att få rehabilitering, och detta behövs snabbt.

För alla dem som har otydliga och komplicerade diagnoser saknas i dag de medicinska och professionella grupper som de borde kunna remitteras till för att få hjälp och rehabilitering. I Stockholms läns landsting har det byggts upp ett team för diagnos och rehabilitering vid besvär med muskler och leder, och det ska också göras vid psykiska besvär. Sjukskrivande läkare får på så sätt möjlighet att remittera till ett expertteam med läkare, sjukgymnaster, naprapat, kiropraktor och psykologer. Detta är ett exempel som fler bör följa, eller snarare *måste* följa.

Rehabilitering till arbete fordrar givetvis att arbetsplatsen involveras. Men det gäller att hitta bra villkor för att arbetsgivaren ska medverka. Deltidssjukskrivning med krav på närvaro på arbetsplatsen tillsammans

med anpassning av arbetsuppgifter och arbetstider är en lösning som har visat sig ge goda resultat.

Vi är alla överens om att deltidssjukskrivning är bra. Frågan är på vilka villkor. Försäkringskassan har pengar för rehabilitering men dessa går inte ens åt. I dag hinner försäkringskassan knappt med rehabiliteringen. 85 % av de långtidssjukskrivna har inte fått någon rehabilitering alls. Det enda som hinns med är att förtidspensionera fler och fler. Många förtidspensioneras till och med mot sin vilja. Härmed fick jag ett brev från en dam som frågade om man kan vägra förtidspensionering.

Vi tycker att det ska vara en prioriterad fråga att se till att fler förtidspensionärer kommer tillbaka till arbetet. Allt detta är förslag som riktas direkt mot sjukskrivningen, och det här behövs.

Tre- eller tvåpartssamtal i all ära, men det är faktiskt justering av regler som behövs. Sjukskrivningen visar också på en hel del andra mer grundläggande problem, till exempel hur arbetsmarknaden ser ut och hur vi kan se till att fler kan byta jobb. Det gläder mig att Kenth Pettersson har uppmärksammat detta. Jag hoppas att det leder till förändringar. Den offentliga sektorn behöver bli en mycket bättre arbetsgivare. Det behövs alternativ där de fristående arbetsplatserna inom till exempel vård och omsorg kan stå modell.

Många mår dåligt, vantrivs och klarar inte av vardagslivets stress och krav. Inför avdragsrätt för hushållstjänster! Ge hushållen en vettig ekonomi så att man kan planera sitt liv! Skapa ett samhälle med utrymme så att man kan anpassa sin tillvaro och finna en bra balans! Se också till att vi förändrar sjuk- och socialförsäkringarna så att vi kan ta till vara människors skaparkraft – inte stoppa den!

Fokus måste bytas, från arbetsförmåga till arbetsförmåga. I dagarna har en undersökning publicerats som visar att sex av tio sjukskrivna anser att de, med de rätta förutsättningarna, kan arbeta. Det finns hopp och möjligheter. Nu är det bara för regeringen att snabba på och komma med förslag som är sådana att dessa möjligheter tas till vara, och det är inte bara att lasta över kostnaden på andra.

Jag yrkar bifall till reservation nr 1 och vill med detta säga att jag ställer mig bakom alla de andra reservationerna från Moderaterna.

Anf. 40 LINNÉA DARELL (fp):

Herr talman! Sjukskrivningskostnaderna är i dag uppe i ofattbara 31 miljarder kronor om dagen, och även om ökningstakten nu avtagit fortsätter antalet sjukskrivna personer att öka, liksom antalet förtidspensionärer. Kostnaderna håller på att äta ut utrymmet för andra angelägna välfärdsbehov. Trots att utvecklingen pågått i fem år och trots att varningars röster höjts om de alltmer katastrofala konsekvenserna ur både ekonomiska och mänskliga perspektiv har regeringen varit anmärkningsvärt passiv. Även om det nu anges ett mål fram till 2008 och en del insikter beträffande vad som behöver göras redovisas i budgetpropositionen, skjuts de nödvändiga förslagen till kommande propositioner med förhoppningen om att de pågående trepartssamtalen ska lösa det mesta. Och där kärvar det som bekant.

Stressrelaterade sjukdomar ökar mer än traditionella sjukdomar. Allt fler människor mår dåligt, och mitt i välfärden växer ångesten att inte

hinna, att inte vara till lags, att inte leva upp till egna och andras förväntningar. Det äts alltfler tabletter mot magsmärtor, huvudvärk och sömnlöshet. Grunden finns ofta i en känsla av vanmakt. Ett handlingsprogram mot ohälsan som ska ge varaktiga resultat behöver omfatta en rad politikområden, eftersom de psykosociala diagnosernas ökning har sin förklaring i både privatliv och arbetsliv.

Ett program för att bryta den pågående utvecklingen behöver ha två huvuddelar: dels förebyggande insatser för att ge fler människor möjlighet att räcka till, dels snabbare vård för dem som ändå blir sjuka. På en fråga från mig tidigare i höstas om psykiatris roll i kampen mot ohälsan instämmer arbetslivsministern i att de psykiska sjukdomarna utgör en stor del av sjukskrivningarna. Ministern aviserar att regeringens kommande förslag ska ta utgångspunkt i behov av rehabilitering och förebyggande av just dessa sjukdomsgrupper. Men om denna insikt finns i Regeringskansliet, varför inte snabbt komma med förslag? Det brådskar. Skattemiljarderna rullar och människor far illa, mycket illa. Det får inte vara som det ofta är i dag, att sjukskrivningar förlängs och förlängs utan att den rehabilitering som skulle behövas blir av. Dessutom är de rehabiliteringsinsatser som trots allt ges ojämnt fördelade mellan olika grupper. Kvinnor, äldre och invandrare erbjuds utbildningsinsatser mer sällan än yngre och medelålders svenskfödda män. Långtidssjuka arbetslösa får på grund av att man inte har en arbetsgivare ofta inte del av rehabilitering, inte heller förutspensionerade personer erbjuds rehabilitering, eftersom de inte förutsätts återgå till arbete. Vi är kritiska till denna hantering. Dels skulle rehabiliteringen höja livskvaliteten för många, dels skulle sannolikt ett stort antal individer återkomma till arbetsmarknaden, något som många av dem önskar och som också skulle vara bra för samhällsekonomin.

Det regeringen redovisar kring kommande förslag om krav på sjukskrivningens utformning med deltidssjukskrivning som huvudregel – som nu också presenteras i ett förslag i dag men som jag ännu så länge bara hunnit se i form av en DN-artikel – tycker vi från Folkpartiet är ett intressant förslag. Men det finns en del frågor kring det, bland annat den i dag ganska stora fokuseringen på återgång till just det tidigare arbetet, det arbete man blivit sjukskriven ifrån. Även om rehabilitering förutsätter åtgärder på arbetsplatsen och kanske nya arbetsuppgifter kan i många andra fall byte av arbetsplats eller kanske till och med ett nytt yrke vara nödvändigt för att man ska återvinna en långsiktig arbetsförmåga. Dessutom blir jag lite fundersam över förslaget i dag där man talar om att arbetsgivaren ska ha ett större ekonomiskt ansvar för heltidssjukskrivningar i de fall det förekommer. Som jag sade påverkar också andra delar av livet människors behov av sjukskrivning emellanåt. Det är kanske inte alltid så att det är arbetsgivarens ansvar om en person i samråd med sin läkare bedöms behöva bli sjukskriven på grund av sådant som inte hänger ihop med jobbet. Men vi får väl återkomma till den diskussionen under statsrådets deltagande i debatten.

Herr talman! Det behövs rejäla tag för att få bort köer och flaskhalsar i vården. De viktigaste åtgärderna är finansiell samordning mellan försäkringskassorna och vården liksom med socialtjänst och arbetsmarknadsmyndighet. Lokalt och regionalt samarbete måste bli tillåtet inom en av riksdagen angiven ekonomisk ram. Det är helt obegripligt varför rege-

ringen inte vill ge klartecken till permanentning av utvärderat goda exempel.

I Östergötland anser nu socialdemokraterna att framgången med Sosam är så lyckad att ytterligare två kommuner, Norrköping och Motala, som båda har höga sjuktal, ska utveckla det samarbete som framgångsrikt har bedrivits i Finspång. Men regeringen vacklar. Om Finsam finns en mycket försiktig skrivning i budgetpropositionen, och Sosam ska förlängas som försök ytterligare ett år. Återigen: skattemiljarderna rullar och människor far illa, men regeringen tvekar, och man undrar varför.

Sedan mitten av 80-talet har vi i Folkpartiet arbetat för att försäkringskassa och landsting ska tillåtas samarbeta för kortare vårdköer. Finsamförsöken blev i början av 90-talet en stor framgång. Man kunde se var bristerna fanns och fick både arbetsformer och pengar som gjorde att man kunde ta itu med rätt frågor. Människor fick hjälp fortare och slapp vänta i vårdköer. Men trots dessa goda resultat stoppades försöken av Socialdemokraterna. Nu när behovet av samverkan mellan försäkringskassa och sjukvård snarare ökar skulle man verkligen behöva återkomma med en permanentning av Finsam. Det finns mycket att vinna på att människor blir behandlade snabbt och inte bryts ned av långa sjukskrivningar. Även om samordningen nu tycks bli tillåten avseende rehabilitering eller samordning av det slag som finns inom Sosam är det otillräckligt. Folkpartiets uppfattning är också att finansiell samordning, alltså Finsam, mellan försäkringskassa och sjukvård ska kunna förekomma utan att man samtidigt på alla platser har Sosammodellen.

Herr talman! Det är fem år sedan den negativa utvecklingen av sjukskrivningarna började. Det står sedan ganska länge klart hur allvarligt problemet är. Här i kammaren finns förslag och beslutsberedskap, vilket framgår av reservationerna i betänkandet. Utskottsmajoriteten har dock valt att sätta sin tillit till att regeringen denna gång ska komma med förslag som vänder utvecklingen.

Från Folkpartiet avstår vi från att delta i beslut om anslag, eftersom vårt budgetförslag har fallit. Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 14 och 20. Av hänsyn till ledamöternas tid ska jag avstå från ytterligare yrkanden kring reservationer även om jag naturligtvis står bakom samtliga folkpartireservationer.

Anf. 41 SVEN BRUS (kd):

Herr talman! Det finns många viktiga frågor inom utgiftsområde 10, ett tjugotal beslutspunkter i betänkandet. Men låt mig få använda min talartid till en fokusering på de höga ohälsotalen och kampen mot ohälsan. Det har av regeringsföreträdare, statsministern med flera, pekats ut som den här mandatperiodens viktigaste politiska fråga. Säkert är det så just därför att nu, efter åtta år med en socialdemokratisk regering, är nästan var sjätte svensk mellan 18 och 65 år sjukskriven eller förtidspensionerad. Det är främst kvinnorna som är drabbade. Deras sjukdagar har fördubblats under en femårsperiod, och två tredjedelar av de långa sjukskrivningarna drabbar just kvinnor. Den snabbaste ökningen sker bland de yngsta på arbetsmarknaden, det vill säga 16–29-åringarna, och här handlar det ofta om stressrelaterade sjukdomar. Men, herr talman, det är varken kvinnor, ungdomar eller andra sjukskrivna som ska skuldbe-

läggas för att de är sjuka. De är nämligen sjuka. Kanske någon eller några har tänjt lite på sjukförsäkringssystemet. Vem skulle kunna hävda att det aldrig förekommer? Men det är inte det som är problemet. Ansvaret vilar i första hand på regeringen, som visat en häpnadsväckande passivitet inför den skenande utvecklingen. Den startade nämligen på allvar redan 1997.

Under den senaste tolv månadersperioden har nästan 10 000 unga mellan 16 och 39 år förtidspensionerats. I många fall är det säkert ett välgrundat beslut och det bästa för individen. Men den höga tillströmningen till förtidspensioneringar är också ett tecken på samhällets bristande förmåga att erbjuda rehabilitering och personliga utvecklingsmöjligheter.

Bland annat statsministern lovade i valrörelsen att pressa tillbaka sjukfrånvaron på samma sätt som man pressat tillbaka arbetslösheten. Sanningen är den att minskad arbetslöshet ofta förbyttts just i sjukskrivningar, och därför kan man undra till vilka nya statistikkolumner de höga ohälsotalen nu ska pressas tillbaka. Det finns vallöften som oroar mer än de lugnar. Bortom allt tricksande med statistik får vi aldrig glömma att det är utsatta människor det handlar om.

Kostnaderna för ohälsan ökar nu med 31 miljoner kronor varje dag och kommer i år att närma sig ofattbara 120 miljarder kronor. Både nivån och ökningstakten är alarmerande och hotar stora delar av vår gemensamma välfärd och trygghet. Men allvarligast är ändå inte miljarderna utan människorna. Ett samhälle där alltfler stannar hemma en vanlig vardag på grund av sjukdom, förtidspension eller arbetslöshet är ett i ordets rätta betydelse sjukt samhälle.

Vad är då regeringens förklaring till denna katastrofala situation? Det har hittills handlat om att ensidigt peka på arbetsplatsernas miljö, vilket också är den enda förklaring som man hör statsrådet Hans Karlsson bidra med när han har fått ansvar för att vända utvecklingen. Men varför har det hänt så lite inte minst på de offentliga arbetsplatserna under åtta socialdemokratiska regeringsår? Drygt 40 % av alla sjukskrivna är ju kvinnor inom verksamheter som vård, omsorg och skola, oftast på politikerstyrda arbetsplatser. Här har regeringen och de många s-styrda landstingen och kommunerna ett ansvar att leva upp till.

Den fysiska arbetsmiljön har blivit både säkrare och trivsammare för de flesta. Olyckorna på jobbet minskar, och det allmänna hälsoläget förbättras i befolkningen. Ändå stannar alltfler hemma från dessa säkra arbetsplatser. Något har gått snett både i debatten och i regeringens problemanalys när all uppmärksamhet ges den del av livet då vi yrkesarbetar. Merparten av vår tid ägnar vi ju åt andra delar av livet. Var finns helhetssynen i dagens politik? Och var finns initiativkraften?

I budgetpropositionen för 2003 passerar återigen de många utredningar och arbetsgrupper som har tillsatts sedan ohälsotalen började skena. Alla dessa grupper och utredningar görs till exempel på den egna handlingskraften. Men sanningen är en annan. Trots goda och genomarbetade förslag är regeringen ändå förvånansvärt passiv när det gäller åtgärder. Visst finns åtgärdsprogrammet med elva punkter, och även i många av dessa punkter återkommer utredningar och grupper.

Trepartssamtalen om sjukfrånvaron har i dagarna blivit tvåpartssamtal. Frågan är hur mycket av verkliga partssamtal som det har handlat om. Har regeringen egentligen haft någon annan ambition än att flytta

kostnaderna för sjukfrånvaron från statskassan till arbetsgivarna? Det är naturligtvis den enklaste lösningen att låta någon annan betala.

Vi kristdemokrater vill göra en bredare analys av orsakerna till ohälsan än att ensidigt fokusera på arbetsplatsens miljö. Det handlar naturligtvis om människors totala livssituation, om den tid som vi tillbringar i hemmet, på fritiden och på arbetsplatsen. Allt detta bildar den helhet som berör vårt totala välbefinnande. Stress och i förlängningen utbrändhet uppstår oftast i den konflikt som inte minst småbarnsföräldrar upplever mellan arbetsliv och privatliv. Det låga barnafödandet är en varningssignal om svårigheten att förena den viktiga föräldrarollen med en krävande yrkesroll. Därför måste familjepolitiken utformas så att föräldrarna får en större makt över sina liv. Den frågan kommer vi att diskutera lite senare här i dag. Det kristdemokratiska förslaget om barnomsorgskonto ger möjlighet till egna val.

Herr talman! Den negativa hälsoutvecklingen inleddes redan 1997. Först nu, fem år senare, kommer regeringen med sitt elvapunktsprogram. Även om det genomförs fullt ut räcker det inte för att vända utvecklingen. Nu krävs en ny politik som ser till människors totala livssituation. För att hindra att akuta sjukdomstillstånd leder till långtidssjukskrivning och till och med förtidspensionering krävs en snabb och aktiv rehabilitering.

I förra veckan berättade en forskare och distriktsläkare från Dalarna på SCB:s arbetsmarknadsdagar något som borde skaka om oss alla som arbetar med och engagerar oss i dessa frågor. Det Lars Englund säger är att den som förtidspensioneras före 45 års ålder halverar chansen att uppnå sin 65-årsdag. Jag sade inledningsvis att vi under den senaste tolv månadersperioden förtidspensionerat 10 000 personer under 39 år. Vad tänker regeringen göra för att rädda dessa människor till ett värdigt liv och för att förbättra deras överlevnadsprognos? LO, TCO och SACO har, liksom Kristdemokraterna, krävt en ny rehabiliteringsförsäkring. Och regeringen är fortsatt passiv i den frågan.

Insatserna för rehabilitering behöver samordnas för samhällsekonomins skull, men främst för människornas skull. I dag hamnar alltför många i springorna mellan olika aktörers ansvar. Regeringens brist på initiativ när det gäller den finansiella samordningen är anmärkningsvärd.

Vi kristdemokrater vill ta ett brett och samlat grepp, inte för att pressa ohälsotalen till nya kolumner och inte främst för att minska statens kostnader, utan främst för människornas skull.

Vi vill ha en ny rehabiliteringsförsäkring. Vi vill ge föräldrar och barn mer tid tillsammans. Vi vill ha fler vårdgivare för personalens skull. Vi vill införa en nationell vårdgaranti. Och vi vill garantera en god vård och omsorg.

Det är bara med en helhetssyn på ohälsoproblematiken som vi kan vända en skenande negativ utveckling.

Herr talman! Kristdemokraterna har ett antal egna reservationer och ett antal som är gemensamma med andra partier. Jag nöjer mig här med att yrka bifall till reservation 10.

Anf. 42 ULLA HOFFMANN (v):

Herr talman! Socialpolitiken i Sverige började växa fram i samband med industrialiseringen vid mitten av 1800-talet. Vi gick från ett bondesamhälle där de flesta försörjde sig på vad jordbruket gav. I och med

industrialiseringen flyttade familjerna och många andra in till städerna där industrierna fanns. Familjerna och hushållen blev beroende av vad lönearbete gav, och penninghushållningen fick därmed allt större betydelse. Men i och med att människorna blev alltmer beroende av inkomster i form av pengar ökade också den ekonomiska sårbarheten och otryggheten vid ohälsa, olycksfall i arbetet, ålderdom eller familjeförsörjarens dödsfall.

Mot den här bakgrunden av människornas alltmer utsatta ekonomiska situation i ett varuproducerande och kapitalistiskt samhälle började socialförsäkringen växa fram för att lösa de trygghetsproblem som ett sådant ekonomiskt system skapade. Det socialförsäkringssystem som vi har i dag har åstadkommit genom stegvis genomförda reformer under 1900-talet, och 1954 fick vi en lag om en obligatorisk sjukförsäkring.

Bakgrunden till den nuvarande sjukförsäkringen är att den ska vara en standardtrygghet för den som av olika orsaker blir sjuk och inte kan arbeta. Den obligatoriska försäkringen – till skillnad från en privat försäkring – betalas via arbetsgivaravgifter som för oss i Vänsterpartiet är avstått löneutrymme. För oss i Vänsterpartiet är försvaret för en generell, solidarisk och obligatorisk sjukförsäkring viktig ur flera aspekter. Den fördelar kostnaderna solidariskt mellan olika grupper, men den gör också den enskilda människan oberoende av arbetsgivarens godtycke, det vill säga att någon inte längre blir livegen som man var i de gamla brukssamhällena. Det innebär också att den lågavlönade som inte har råd med privata försäkringar vid behov får kompensation för sitt inkomstbortfall. Jag undrar hur alla de lärare som fått sitt privata sjukförsäkringsavtal i försäkringsbolaget Skandia uppsagt känner sig för tillfället.

Sjukförsäkringen utsätts i dag för ett hårt tryck genom att många människor är sjuka och inte kan arbeta. Det är då viktigt att hålla i minnet varför försäkringen kom till stånd och inte förlora den ideologiska bakgrunden när vi diskuterar åtgärder för hur vi ska minska sjukskrivningstalen. Det är viktigt inte bara för oss ledamöter som ska fatta beslut i frågan utan också för dem som inte var med på den tiden då folk fick lämna hus och hem om familjeförsörjaren blev sjuk och som därmed inte har den ideologiska bakgrunden utan tar sjukförsäkringen för given.

Vi vet att lågkonjunkturen under 1990-talet ledde till stora personalminskningar, omorganisationer, nedskärningar och arbetsutvidgning. Människor har slitit hårt i slimmade och underbemannade organisationer. Sjuknärvaron har varit hög och övertidsarbetet omfattande. Viktiga återhämtningstider som pauser och tid för reflexion har försvunnit. Arbetsmarknadens parter har inte tagit sitt ansvar för systematiskt arbetsmiljöarbete och personalpolitik. Även politiska beslut och avregleringar har inneburit minskade möjligheter till arbetsmiljöutbildning, avveckling av företagshälsovården och minskning av regionala skyddsombud.

Vi vet också att det inte bara är arbetslivet som genomgått stora förändringar, utan även samhället i stort har förändrats drastiskt. Alltfler upplever allt oftare att tiden inte räcker till. Det har uttryckts som ”vi springer och springer utan att veta vart vi ska och med ambitionen att sätta rekord på sträckan”. Dessutom upplever många ett krav på ökad tillgänglighet via till exempel mobiltelefoner och e-post.

Nedskärningarna i offentlig sektor drabbar inte bara dem som arbetar där. De påverkar också dem som är beroende av förskola, äldreomsorg och

kollektivtrafik negativt. Många har upplevt och upplever en stark oro för om deras barn har det bra, om deras äldre anhöriga kommer att få hjälp eller om tunnelbanan återigen är försenad. I hög grad drabbar denna oro och stress kvinnor som fortfarande tar det största ansvaret för hemmet, barnen och de äldre samt åker kollektivt och arbetar inom offentlig sektor. Det är dessa kvinnor som i dag är sjukskrivna.

När utgifterna för sjukförsäkringen vida överstiger budgettaken är det lätt att gripas av panik och tänka kortsiktigt utifrån ett budgetperspektiv och glömma bort att vad det egentligen handlar om är att se till att få bort orsakerna till att människor blir sjuka.

En hel del har redan gjorts genom de förslag som läggs fram i budgetpropositionen under utgiftsområde 10. Där finns allt från skärpning av kraven på arbetsgivarna att komma in med ett rehabiliteringsunderlag till kassan till mer pengar till kassorna för att det ska finnas någon som kan ta emot och starta en rehabilitering. Där finns en satsning på regionala skyddsombud och förstärkt företagshälsovård. Där finns förslag om partiell sjukskrivning. Där finns förslag om finansiell samordning.

Där finns också förslag om, som det heter, ”ekonomiska drivkrafter för arbetsgivare”. Förslaget antyder att vad regeringen tänkt sig är en avsevärt förlängd sjuklöneperiod och ett medfinansieringsansvar där arbetsgivaren står för den ena delen av sjukskrivningskostnaden och staten för den andra. Efter 60 dagars sjukskrivning står arbetsgivaren för merparten av kostnaden, enligt förslaget. Det är inte aktuellt för Vänsterpartiet att acceptera en sådan kortsiktig lösning för att försäkringarna ska hålla sig under budgettaket, vare sig den läggs fram av Kenth Pettersson, regeringen eller i en departementspromemoria.

Vi kan inte heller acceptera att vi på grund av budgetteknik ska förstöra den ideologiska bakgrunden till dagens sjukförsäkringssystem. Vänsterpartiet vill att de ekonomiska drivkrafterna skapas på avgiftssidan, det vill säga antingen att en del av arbetsgivaravgiften omvandlas till en arbetsmijöavgift eller att arbetsgivaravgiften kopplas till ohälsotalen och arbetsmiljöcertifiering. Att kortsiktigt slå sönder sjukförsäkringen av budgettekniska skäl och införa ett system som för oss långt tillbaka till de gamla brukssamhällena kan Vänsterpartiet inte ställa upp på.

Vi vill också att vi tar ett samlat grepp om orsakerna till att människor blir sjuka i dag, så som det görs i det förslag som faktiskt läggs fram av s, v och mp i budgetpropositionen. Vi vill ha en långsiktig lösning som behåller ideologin och principerna bakom dagens sjukförsäkringssystem. Och visst kan det se ut som en tanke att när resultatet av nedskärningarna under 90-talet inom den offentliga sektorn inneburit att många kvinnor inom till exempel äldreomsorgen tvingats utföra dubbelt arbete och därför gått i väggen och nu är sjukskrivna, då frågar vi oss inte varför. I stället för att fundera på hur vi ska möta denna nya arbetsjukdom räddar vi utgiftstaken.

Herr talman! Jag står självfallet bakom Vänsterpartiets reservationer, men av tidsskäl yrkar jag bifall endast till reservation 28, punkt 18.

Anf. 43 BIRGITTA CARLSSON (c):

Herr talman! Jag börjar mitt anförande med att yrka bifall till reservationerna 4, 10 och 20. Jag står givetvis bakom mina övriga reservationer, men av tidsskäl yrkar jag bifall endast till dessa.

I dag ska vi diskutera utgiftsområde 10 som utgör en stor del av årets budget, inte mindre än närmare 120 miljarder. Jag tror inte att det finns något utgiftsområde som tillåtit att öka som just utgiftsområde 10 har gjort – detta beroende på att antalet långtidssjukskrivna och antalet förtidspensionärer ökar i en takt som vi aldrig någonsin upplevt tidigare.

Många av transfereringssystemen är byggda för gårdagens samhälle. Sedan har man lappat och lagat i systemen. Det innebär att de är som ett stort lapptäcke. Vi i Centerpartiet anser att socialförsäkringarna inte är anpassade efter dagens anställnings- och sysselsättningsformer.

I dag har bara drygt hälften av alla i arbetsför ålder fast anställning. Närmare en femtedel av arbetskraften har tillfälliga eller osäkra anställningsförhållanden eller är egenföretagare. Resten, en fjärdedel, befinner sig helt eller långvarigt utanför arbetslivet. Andelen livslånga och fasta anställningar minskar till förmån för projektanställningar och konsultverksamhet.

Vi i Centerpartiet anser att trygghetssystemen måste förändras. De nuvarande transfereringssystemen är inte anpassade för personer som startar eget, personer som självvalt eller i brist på alternativ har lösare anställnings- eller anknätningsformer eller som har varierande inkomster över livet. Regelverket är snårigt och försäkringarna för egenföretagare inte harmoniserade med regelverket för traditionella anställningar.

Herr talman! Centerpartiet anser att det nu är dags att tillsätta en parlamentarisk utredning som förutsättningslöst ser över de ekonomiska trygghetssystemen. Socialförsäkringarna måste vara anpassade efter dagens anställnings- och sysselsättningsformer. För att ett framtida ekonomiskt trygghetssystem ska vara långsiktigt hållbart är det viktigt att det har stöd av en bred politisk majoritet, i likhet med den överenskommelse som ingicks i samband med reformeringen av pensionssystemet.

Centerpartiet anser att trygghetssystemet bör bygga på följande principer:

Det ska vara långsiktigt hållbart och klara svängningar i konjunkturen, liksom förändringar i demografin.

Det måste utformas så att det är hållbart under en längre tidsperiod än den traditionella konjunkturcykeln. Detta är särskilt viktigt med hänsyn till den budgetlagstiftning som reglerar nivån på de statliga utgifterna genom utgiftstaket.

Trygghetssystemet ska syfta till att hjälpa människor, som på grund av sjukdom eller arbetslöshet förlorar sin arbetsinkomst, tillbaka till arbetslivet. Krav ska ställas på att de som får ersättning aktivt söker arbete och egen försörjning eller deltar i rehabilitering. Dessa krav ska motsvaras av ett statligt ansvar att bidra med stöd för att hjälpa individen tillbaka.

Alla människor ska garanteras en ekonomisk grundtrygghet. Samtidigt har alla ett ansvar för att aktivt försöka påverka sin situation och skapa sig en egen försörjning.

Herr talman! När det gäller trygghetssystemen för egenföretagare är det särskilt angeläget att översynen sker med stor skyndsamhet. Det är mycket viktigt att egenföretagare får en inkomsttrygghet som är likvärdig den som gäller för löntagare. Det är inte rimligt att en företagare har sämre villkor än anställda när hon eller han tar hand om sjuka barn eller

är föräldraledig. Det är rimligt att egenföretagare har rätt till ersättning vid tillfällig föräldraledighet på samma villkor som anställda.

En annan grupp i vårt samhälle där osäkerheten är stor är de personer som arbetspendlar över nationsgränser. Centerpartiet vill att regeringen redovisar vilka åtgärder man vidtagit för att även dessa personer helt ska inrymmas i trygghetssystemen. Det gäller rättigheter vid arbetslöshet, vid utbildning och vid beskattning samt sociala rättigheter. Det blir alltför personer som rör sig mellan våra nordiska länder, och därför är det angeläget att regeringen ger dessa frågor hög prioritet.

Herr talman! Sedan till det riktigt stora problemet inom utgiftsområdet: den dramatiska ökningen av antalet långtidssjukskrivna. Denna utveckling måste brytas. Regeringens elvapunksprogram har inte visat sig ge några märkbara effekter. Ökningen av antalet personer som erhåller sjukpenning, rehabiliterings- eller arbetsskadeersättning har från 1997 till 2002 ökat med ca 116 % – detta enligt Riksförsäkringsverkets pressmeddelande från oktober i år. Detta är en ökning som är mycket bekymmersam när det gäller den enorma kostnaden för trygghetssystemet, men kanske framför allt det mänskliga lidandet för alla dessa människor som av olika anledningar står utanför arbetsmarknaden.

I september i år var det 326 000 som hade ersättning från sjukförsäkringen. Av dessa var 62 % kvinnor och 38 % män. Visserligen säger man att ökningen har minskat något, men då har i stället ökningen bland dem som är förtidspensionerade ökat betydligt. I oktober var det 479 000 som uppbar förtidspension eller sjukbidrag. Även här är det kvinnor som står för den största ökningen. Av dessa var 58 % kvinnor och 42 % män. Det är hela 29 200 fler än ett år tidigare, en ökning med 24 %.

Det är bra att regeringen har satt upp ett mål att halvera sjukfrånvaron till år 2008. Men Centerpartiet anser att det också ska finnas delmål. Vi har i vårt budgetförslag som delmål en minskning med 20 % till 2004 och med 40 % till 2006. För att nå dessa mål föreslår vi ett paket som sammantaget definierar ett nytt kontrakt för rättigheter och skyldigheter mellan den sjukskrivne, försäkringskassan, vården och arbetsgivaren. Det innefattar bland annat

- sammanslagning av sjuk- och arbetsskadeersättning till en sjuk- och rehabiliteringsförsäkring,
- en rehabiliteringsgaranti finansierad genom ökade anslag till försäkringskassorna och en ökad finansiell samordning som består av bland annat
- tvåläkarintyg för förlängd sjukskrivning efter 30 dagar,
- preliminär rehabiliteringsplan inom sex veckor efter sjukskrivningen,
- individuell rehabiliteringsplan och tillgång till rehabiliteringslots inom tre månader efter sjukskrivningen samt
- ett nytt differentierat arbetsgivarinträde i sjukförsäkringen som relaterar ansvaret till arbetsgivarens storlek.

Herr talman! Rehabiliteringsansvaret måste vara tydligt och ha klara gemensamma mål. Individerna ska ha inflytande över rehabiliteringsprocessen. Så fungerar det inte i dag. Därför måste kraftfulla åtgärder vidtas

för att insatser ska kunna sättas in mycket snabbare än i dag. Alla människor ska ha rätt till rehabilitering, även de sjukdomsgrupper som har liten möjlighet att återgå till arbete. När vi får en samlad sjuk- och rehabiliteringsförsäkring ska det samtidigt tydliggöras att förmånstagaren har skyldighet att delta i åtgärder som syftar till återgång i arbete.

En långtidssjukskriven person som erbjuds rehabilitering men som inte accepterar, eller som inte följer en överenskommen plan, ska få sin ersättning sänkt. Vi vill ta bort den nuvarande ettårsgränsen för rehabiliteringsinsatser. Vi anser att den sjukskrivne ska ha rätt att få insatser till dess han eller hon antingen kan återgå i arbete eller övergår till ett annat transfereringssystem.

Arbetsgivarinträdet behöver ses över. Många mindre företag har drabbats hårt av de nu gällande reglerna. Det har Centerpartiet tagit upp i sin motion, och vi har även en reservation inom det området.

Till sist, herr talman, måste jag nämna något om regeringens bristande förmåga att leva upp till vad vi beslutar här i riksdagen. Ett enigt utskott var senast i våras överens om principerna för en utformning av finansiell samordning som skulle omfatta socialförsäkring, hälso- och sjukvård, socialtjänst och arbetsmarknadsmyndigheter. Det var inte första gången denna beställning gjordes, men fortfarande har vi inte sett något förslag. Min fråga till statsrådet Hans Karlsson är därför: När får vi detta förslag till riksdagen?

Anf. 44 MONA JÖNSSON (mp):

Herr talman! Det krävs nytänkande för att vända den nuvarande ohälsotrenden. Regeringen har visserligen satt upp hälsomål genom att anta ett elvapunktprogram, men man kan konstatera att koncentrationen på arbetslivet och sjukskrivningsprocessen är i det närmaste total. Vi tror att ohälsoproblematiken i stället borde fokusera på det friska hos varje människa och att man därför måste arbeta mer brett för att komma till rätta med problemen.

Enligt vårt sätt att se är de skenande sjukskrivningarna ett tecken på att det snarare är samhället som är i olag. Om man frågar människor som inte mår bra och som känner sig stressade vad som är fel får man ofta svaret: "Nej, det är inget särskilt. Det har bara blivit för mycket. Vad är det egentligen som har blivit för mycket? För mycket arbete, för mycket prylar, för mycket resande, för mycket stimulans, för mycket splittring, för höga förväntningar, för många dåliga samveten? Kan allt detta ha att göra med människans oförmåga att sätta gränser? Gränser mellan hem och arbete, mellan tillgänglighet och avskildhet, mellan individen och gruppen?"

Det senaste var ett citat ur Bodil Jönssons bok *I tid och otid*, med underrubriken Hemma och på jobbet. Den beskriver andra sätt att beskriva ohälsa på än i ekonomiska termer, som antal sjukskrivna och förtidspensionerade. Jag rekommenderar den boken varmt som julläsning.

Trots att den tekniska utvecklingen har varit tänkt att förenkla för människor är vi i dag i en situation där tiden upplevs som mer knapp än någonsin. Det finns en förväntan på hög prestation på alla områden. Förenkla kommunikation och en explosion av information gör att möjligheterna ter sig obegränsade. Människor förväntas välja elbolag, telefonbolag, pensionsfonder, eventuellt extra försäkringar, läkare, behandling-

ar, skola och mycket annat. Vi blir ockuperade av vardagsvalen och informationsökandet medan utbudet hela tiden är föränderligt.

Man kan också säga att vi i Sverige saknar en genomtänkt förståelse av fritiden och varför den är viktig. Fritid betraktas som den tid som blir över. Det behövs motiv och motivation för en förändring. Ett sådant motiv är att man forskningsmässigt vet att fritiden inverkar starkt på hälsan.

I ett växande antal länder finns fritidsvetenskaplig forskning från grundläggande högskoleutbildning till doktorsnivå. Den benämns bland annat *Leisure science* eller *Freizeitwissenschaft*. Nyckelord inom den fritidsvetenskapliga teoribildningen är inre motivation, upplevd frihet och livsmakt.

I Sverige tycks vi ha en motsatt utveckling, där fritid och kultur får allt svårare att få plats i den kommunala budgeten. Fritid i ordets rätta bemärkelse är fri tid, men i dag används ordet för det som är efter arbetet och inte för den fria tiden. Miljöpartiet anser att vi måste återta ordets innebörd.

Vi har också länge drivit kravet om förkortad arbetstid och ser det som en frihets-, jämställdhets- och folkhälsoreform. Det skulle kunna humanisera ett arbetsliv som för många i dag upplevs som nedbrytande i stället för upplyftande och på så sätt skapa möjligheter för en bättre balans i livet mellan arbete och egen fri tid.

Grunden för att bryta nyrekryteringen till gruppen sjukskrivna och förtidspensionerade är det förebyggande hälsoarbetet. Där är bland annat en väl fungerande företagshälsovård mycket viktig. En grundläggande insikt som måste vara vägledande i arbetet mot bättre hälsa är att det inte hjälper hur mycket vård- och rehabiliteringsresurser vi än sätter in om folk blir sjuka igen så snart de sätter foten på sin ordinarie arbetsplats.

Miljöpartiet vill att det öppnas upp möjligheter att pröva på ett annat arbete, och då även hos annan arbetsgivare. Det får dock inte bli så att man får prova på och sedan inte ges en reell möjlighet att verkligen byta arbete.

För att rehabiliteringsarbetet ska kunna lyckas krävs att tillräckligt med resurser finns tillgängliga så att varje persons individuella behov blir uppmärksammade. En absurd situation har varit att försäkringskassans resurser har blivit alltmer begränsade i takt med att sjukskrivningstalen har ökat. Man har inte haft resurser för rehabiliteringsarbetet utan har fått ägna merparten av sin tid åt det löpande arbetet så att människor har kunnat få ut sina ersättningar.

Miljöpartiet, Vänsterpartiet och Socialdemokraterna tillskjuter numera pengar till försäkringskassorna för att få en effektivare rehabiliteringshantering.

Sjukskrivning till vila ska givetvis alltid finnas, men det bör i högre grad kunna kompletteras med sjukskrivning på deltid. Miljöpartiet anser att man måste kunna komma i arbete enligt de små stegens möjligheter, det vill säga öka sin arbetsinsats med exempelvis lägre procentsats än dagens. Det kan vara ett alltför stort steg att ta för en person som varit långtidssjukskriven att öka med 25 % i taget. Många vittnar om att de på grund av just detta fortsatt att vara sjukskrivna längre tid än de egentligen själva velat. Det ska inte vara så att det är själva administrationen som sätter stopp för människors återgång i arbete.

Att säkerställa att rehabilitering sker på lika villkor är viktigt, då det visat sig att män får tidigare och dyrare rehabilitering än kvinnor. Det ska inte ligga enbart på kvinnors lott att ta ansvar för sin rehabilitering. Därtill måste arbetsgivare ta ett större ansvar för att rehabiliteringsutredningar och planer för arbetstagare görs och att det sker inom lagstadgad tid.

Kvinnors sjukskrivningstal är högre än sjukskrivningstalet bland män. Vi anser, liksom majoriteten i utskottet, att det är naturligt att hälsoarbetet till stor del kommer att inriktas på att minska kvinnors sjukskrivningar. Vi avser att återkomma om det visar sig att minskningen av kvinnors sjukskrivningar inte blir den avsedda.

Ett synsätt präglad av rehabilitering, bland annat genom omskolning och arbetsbyte, skulle underlätta för personer som med dagens begrepp är förtidspensionärer att på heltid eller deltid återvända till arbetslivet. Detta är också delvis tanken bakom att förtidspension försvinner som begrepp och ersätts av aktivitet ersättning eller sjukersättning som ska omprövas. Det är dock anmärkningsvärt att det är försäkringskassans personal som förväntas engagera sig och vara pådrivande till förändringen. Vi anser att ansvaret måste delas av den sjukskrivne, arbetsgivaren och försäkringskassan.

Vi anser det viktigt att de studerandes situation förbättras. Det gäller inte minst föräldraförsäkringens kvalifikationsvillkor, en eventuell student-SGI i sjukförsäkringen samt försörjningsstöd under sommaren. Men situationen behöver även förbättras i andra avseenden, till exempel när det gäller tillgång till barnomsorg under kvällar och helger. Vi utgår från att resultatet av den pågående studiesociala utredningen kommer att leda till förbättringar för de studerande i dessa avseenden och avstår därför från att nu reservera oss i frågan.

Vi anser vidare att man ska överväga om fler yrkesgrupper kan få rätt att sjukskriva respektive friskskriva människor. Det har blivit allt svårare att få tid hos läkare, och många läkare klagar på att för mycket tid går åt till administration. Vi vill avlasta dem genom att exempelvis psykologer och sjukgymnaster ska kunna förlänga sjukskrivning under pågående behandling.

Företagares ekonomiska situation i socialförsäkringen måste utredas, liksom möjligheterna till rehabilitering för de omkring 50 000 personer som inte har fast anställning. Det rapporteras i medierna om en oklar ansvarsfördelning mellan arbetsförmedling och försäkringskassa och om att människor kommer i kläm på grund av detta. Det kan till exempel röra sig om journalister som frilansar eller om personer som vikarierar eller är projektanställda. Vi anser att socialförsäkringen måste upplevas som en trygghet för alla.

Miljöpartiet har i en rapport presenterat förslaget *Friska pengar*. Förslaget syftar dels till att stoppa den ökande kostnaden för ohälsan, dels att komma till rätta med ohälsoproblematiken på lång sikt och ge landstingen den handlingskraft de behöver inför kommande demografiska utmaningar. Förslaget förutsätter också långsiktigt tänkande vad gäller förebyggande arbete och folkhälsoperspektiv. Grundtanken är att staten har kostnaderna men inte verktygen för att åstadkomma en förändring. Staten kan inte lösa ohälsoproblemet, men skulle däremot kunna skapa incitament som underlättar för dem som kan agera, så att de verkligen kan göra det. Ett bra exempel på detta är Deltaprojektet i Göteborg.

Till sist vill jag nämna en grupp som är speciellt drabbad av ohälsa, och det är personer med utländsk bakgrund. De måste i högre grad uppmärksammas då många, av olika orsaker, ännu inte kommit in på den svenska arbetsmarknaden.

Jag yrkar bifall till reservation 24.

Anf. 45 TOMAS ENEROTH (s):

Herr talman, kära ledamöter i utskottet och alla ni andra som är här! Jag ska inleda med den mycket spännande uppgiften att yrka bifall till betänkandets förslag till beslut och avslag på samtliga reservationer. Då är det gjort, så att jag inte glömmer det. Därefter ska jag, precis som Ulla Hoffmann, gå en bit bakåt i tiden, närmare bestämt 100 år. Man försöker ofta hitta en hållpunkt bakåt i tiden för att kunna konstatera att man har skäl att fira ett jubileum. Jag har faktiskt lyckats hitta att det är 100 år sedan Riksförsäkringsanstalten för frivilliga försäkringar för olycksfall i arbetet instiftades. Se där en anledning att fundera över de principer för socialförsäkringarna som vi nu debatterar.

Man skulle kunna säga att detta var embryot till dagens generella socialförsäkringar, men alla vet vi att det har runnit en hel del vatten under broarna sedan dess. Det var först 1953 eller 1954 – vilket det nu var, Ulla – som riksdagen beslutade att sjukförsäkringen skulle bli obligatorisk för alla arbetstagare och grundas på inkomstbortfallsprincipen, alltså principen om standardtrygghet. För oss socialdemokrater var detta ett viktigt steg för en princip om standardtrygghet och bort från den gamla ledande tanken om en grundtrygghet.

I och med detta lade vi grunden för en solidarisk välfärdspolitik som hade förmåga att skapa trygghet för människor såväl inom arbetarklassen som inom medelklassen. Med facit i hand kan vi konstatera att denna välfärdspolitik har varit och fortfarande är oslagbar när det gäller att bekämpa fattigdom och skapa jämlika chanser för människor att förverkliga sina drömmar om ett gott liv.

Även i en internationell jämförelse kan vi se fördelen med den svenska modellen. Den skapar bättre förutsättningar både för jämlikhet och för jämställdhet, samtidigt som arbetslinjen i våra socialförsäkringar är en viktig drivkraft för tillväxt och för sysselsättning.

Den här grundläggande socialdemokratiska synen på socialförsäkringarna som fastlades 1953 har vi fortfarande, men vi kan nu precis som då konstatera att det finns en ideologisk skillnad mellan partierna i Sveriges riksdag. Det är denna skillnad som försvårar förutsättningarna för att på detta område hitta riktigt breda parlamentariska lösningar.

Jag har noterat att de borgerliga partierna i riksdagens finansutskott har en gemensam reservation om en parlamentarisk arbetsgrupp som ska titta på förutsättningarna för att komma fram till gemensamma socialförsäkringssystem. Jag kan förstå att inte minst Folkpartiet, som har en reservation om detta i vårt betänkande, tycker att detta är en angelägen fråga. Men när man går igenom förslagen från de borgerliga partierna kan man se att Folkpartiet i denna roll står ensamt i den borgerliga familjeidyllen. De övriga partierna delar inte riktigt uppfattningen om standardtrygghet utan lutar i stället alltmer åt att gå tillbaka till grundtrygghetsmodellen.

Vi ser detta genom att räkna antalet gemensamma borgerliga reservationer. Det finns två sådana i det här betänkandet, och det är kännetecknande för enigheten på den fronten.

Vi hittar i stället reservationer på andra områden. Moderaterna och Kristdemokraterna vill införa ytterligare karensdagar, ändra beräkningen av sjukpenninggrundande inkomst och säga nej till höjningen av taket i sjukförsäkringen till tio basbelopp.

Vi kan konstatera att om de här förslagen skulle få gehör i kammaren bryter vi mot de principer som har gällt för socialförsäkringarna under de senaste 50 åren och går ifrån idén om standardtryggheten, som har haft en stor uppslutning. Det skulle också innebära att vi öppnar för en samhällsmodell som vi känner igen från många andra av Europas länder, med låga generella försäkringar och möjlighet till privata eller avtalsbundna kompletterande försäkringar med de fattigdomsfällor och orättvisor som det innebär.

Jag tror att det var Ulla Hoffmann som nämnde Skandia och lärarförsäkringarna, men vi ser på flera avtalsområden hur de privata sjukförsäkringarna går i graven. Det började i samband med sänkningarna av sjukersättningen i mitten på 90-talet med att några sade: Vi klarar oss inte på det där utan vi behöver en privat sjukförsäkring. Vissa kunde teckna en sådan, men för väldigt många krävde försäkringsbolagen en hälsoprövning. Och handen på hjärtat: Hur många här klarar en hälsoprövning, och hur många gör det efter ett långt och slitsamt arbetsliv? Alla gjorde inte det. De som inte var lönsamma gick ibland ihop kollektivt och tecknade avtalsbundna försäkringar genom sina fackliga organisationer.

Det var väl en halvbra lösning, men vi ser att dessa försäkringar nu går i graven eftersom försäkringskollektivet var för litet för att kunna verka utjämnande mellan sjuk och frisk och mellan fattig och rik. Därför tror jag att det är viktigt att vi värnar principen om grundläggande försäkringar i samhället på sådana nivåer att de når uppslutning bland breda grupper i samhället. Detta är en viktig argumentation för höjningen av taken i våra socialförsäkringar.

Jag är glad över att det finns en uppslutning kring detta här i kammaren och över att en majoritet i riksdagen tar avstånd från de moderata och kristdemokratiska reservationerna. Jag tror att det gäller en viktig grundläggande princip som vi måste hålla fast vid, för den är avgörande för Sveriges fortsatta välfärdsutveckling.

Herr talman! I den del av budgetpropositionen som vi nu debatterar riktas fokus onekligen väldigt mycket på ohälsan i arbetslivet och de ökande sjuktalen. Vi socialdemokrater har tillsammans med samarbetspartierna satt upp ett ambitiöst mål. Vi vill halvera sjukfrånvaron i arbetslivet fram till 2008. Det är, inte minst mot bakgrund av de senaste årens utveckling, som många här har sagt, en ganska ambitiös uppgift. En del säger till och med att den är omöjlig.

Och det är klart: Med den utveckling som vi haft till exempel i arbetslivet under 90-talet, med låg bemanning, *lean production*, *just in time* – ni känner till alla de här begreppen – är det kanske inte så oväntat att det sker en ökning av ohälsan. Det är nu som vi i någon mening betalar priset för den press som många människor utsattes för under 90-talet och som nu ger utslag i form av långtidssjukskrivningar, utbrändhet, trötthetsyndrom, utmattning och så vidare.

Detta ska läggas till den traditionella bilden av ohälsan i arbetslivet, med belastningsskador, farliga ämnen och dylikt, som också leder till långa sjukskrivningsperioder. Därtill kommer en åldrande befolkning, vilket i sig ger utslag i ökande sjukskrivningar.

Så nog finns det fog för den tveksamhet som en del känner inför om vi kommer att kunna nå det mål som vi har satt upp. Å andra sidan har vi hört den här typen av kommentarer tidigare. Sedan jag blev ledamot av riksdagen 1994 har vi fått höra dem när det gällt budgetsaneringen och när det gällt halveringen av den öppna arbetslösheten. Jag och de övriga ledamöterna vet att vi kunnat klara inte bara budgetsaneringen utan också att pressa tillbaka arbetslösheten.

Jag är övertygad om att det finns förutsättningar att också nå en halvering av sjuktagen. Men det förutsätter inte bara tydliga mål, uppföljning och riktlinjer för riksdagens arbete, utan det förutsätter också åtgärder inom en mängd politikområden totalt sett i riksdagen och även utanför riksdagen. Det kan vara insatser som görs på arbetsplatser, i föreningslivet eller i relationer mellan människor. Vi har alla ett ansvar, och vi i kammaren har det både som riksdagsledamöter och som medmänniskor.

Vi vet exempelvis att det är framför allt långtidssjukskrivningar som ökar. Det är människor som är sjukskrivna i över ett år. De är borta från arbetskamrater och medmänniskor och går in i en alltmer övertagande sjukroll. Ofta innebär det också successivt minskade relationer till vänner, grannar och andra. Jag har sett det med egna ögon när jag under två år i slutet på 80-talet arbetade i ett rehabiliteringsprojekt för långtidssjukskrivna. De politiska åtgärder som då genomfördes var – jag vet inte om ni känner igen förslagen – förstärkta rehabiliteringsinsatser från försäkringskassan och en ökad samverkan mellan olika myndigheter. Tillsammans med detta var också återskapande av relationer till arbetsplatsen det mest framgångsrika verktyget. Det handlade om att få arbetspröva, att få återkomma på deltid, att efter egen förmåga få en anpassning av de arbetsuppgifter man hade eller andra arbetsuppgifter, att få stöd av en fungerande företagshälsovård och, inte minst, stöd och uppmuntran från arbetskamrater och företag.

Jag tror att detta är viktigt, och vi måste bära med oss det i arbetet de kommande åren. Att bryta utvecklingen med ett ökande antal sjukskrivna är en svår uppgift. Det är en uppgift för riksdagen, men det är också en uppgift för oss alla som agerar i samhället.

Många av de förslag som vi debatterar i riksdagen ryms inom det elvapunksprogram som tidigare presenterats och som ni här i kammaren säkert känner väl till. Det är förslag som genomförts under flera år och som dessutom förbättrar det förebyggande arbetet på många områden. Det handlar om certifiering av arbetsmiljön, ökat inflytande på arbetsplatserna, en satsning med 750 miljoner kronor i den här budgeten för fler försäkringsläkare, utbildning av läkare i försäkringsmedicin och en kraftig ökning av resurserna till försäkringskassornas arbete.

Glädjen över det sistnämnda kunde vi konstatera när Försäkringskassaförbundet gästade utskottet. Det var ett tillskott som var större än vad de själva hade räknat med. Det blir välkommet i försäkringskassornas arbete framöver.

Med rätt till egen kontaktperson, obligatorisk rehabiliteringsutredning och ökade resurser för köp av arbetslivsinriktad rehabiliteringsutredning

stärks stödet för långtidssjuka. Detta kombinerat med en förändrad sjukskrivningsprocess och, det är viktigt att komma ihåg, ökad användning av partiell sjukskrivning och fördjupad medicinsk bedömning efter åtta veckor innebär att vi ökar möjligheten till insatser som stöder och fokuserar på arbetsförmågan, på det friska.

För att skapa ytterligare förutsättningar för en bra rehabilitering ökar vi också möjligheten till samverkan med andra myndigheter. Nu är jag väl medveten om att detta är en fråga som varit återkommande i socialförsäkringsutskottet. Det är till och med så att jag under de här månaderna, när jag har försökt att läsa in mig, ibland har blandat ihop begrepp som Frisam, Socsam och Finsam – ja, ni känner själva till dem. Men det är desto mer glädjande att vi nu i budgeten kunde presentera ett förslag att 5 % av de beräknade utgifterna för sjukpenningen ska få användas för samverkan inom rehabiliteringsområdet. Från och med den 1 januari 2003 får dessa resurser dessutom utgöra statens samlade andel i samverkan. Det är en tydlig ansvarsfördelning och ett förslag som direkt ger klartecken för en förstärkt samverkan, inte minst mellan försäkringskassorna och arbetsmarknadsmyndigheterna. Dessutom förlängs den lokala försöksverksamheten inom Socsam ytterligare ett år i avvaktan på det förslag som regeringen ska återkomma till under året.

De här uppräknade åtgärderna är bara några av de insatser som vi nu gör för att bryta utvecklingen mot ett ökat antal sjukskrivningar. Jag har tagit mig lite extra tid att redogöra för dem av det enkla skälet att vi ibland får höra att ingenting görs. Det är mycket som görs. Detta är bara ett axplock av alla de insatser som görs. Det visar också på komplexiteten i att pressa tillbaka sjukskrivningarna.

Jag tror att en viktig del utöver detta är det som presenterades på Dagens Nyheters debattsida i dag av Kenth Pettersson, nämligen att hitta ekonomiska drivkrafter. Vi vet att det inte är en enkel fråga. Vi vet att det gäller att hitta lösningar som inte minst arbetsmarknadens parter accepterar. Jag tror att det kan vara en viktig drivkraft för att pressa tillbaka sjukskrivningskostnaderna.

Samtidigt vill jag i det sammanhanget påminna om att det ibland också kan vara så enkelt som att man behöver tydliggöra vad det faktiskt kostar att arbeta med hög sjukfrånvaro i dag. Det finns många projekt. Jag tror att Paula Liukkonen på SAF var banbrytande på sin tid när det gäller att redovisa kostnaderna för hög sjukfrånvaro på arbetsplatser. I dag finns många sådana forskningsprojekt som visar att bara ökad medvetenhet om vilka kostnader detta leder till i sig innebär att man gör insatser på lokal nivå för att motarbeta långtidssjukskrivningar och initiera rehabilitering.

Det är väldigt många reservationer som finns i betänkandet. Det är 92 stycken totalt. Jag tänker inte recensera dem för då blir talmannen vansinnig på mig. Däremot tänker jag säga någonting om det som vi missat i övrigt i budgetdebatten. Det är faktiskt att allt detta förutsätter att det finns ekonomiska resurser. Även om alla talar sig varma för ökade satsningar på rehabilitering, ökade samordningssatsningar och liknande visar ändå de ekonomiska prioriteringar man gör i sina egna budgetförslag vilken prioritering man verkligen gör.

På detta utgiftsområde vill Moderaterna satsa 9,3 miljarder mindre. Det är ytterligare en karensdag, förändrad sjukpenninggrundande in-

komst och 688 miljoner i besparingar på arbetsskadeersättningen. Det är ord och inga visor. Det är inga satsningar. Det är besparingar som drabbar människor som är sjuka.

Kristdemokraterna vill satsa 5,9 miljarder kronor mindre. Det handlar om ytterligare en karensdag, sänkt sjukersättning genom förändrad SGI och dessutom 950 miljoner kronor i besparingar eftersom man tror att den rehabiliteringsförsäkring som man vill ska träda i kraft från och med halvårsskiftet ska ge dessa dynamiska effekter. Jag tror inte på den matematiken. Jag tror att det är ett budgetmässigt önsketänkande. Det visar att man inte heller här är beredda att prioritera det man säger i ord om insatser för förbättrad hälsa.

Folkpartiet vill satsa 5,1 miljarder mindre och Centern 5,8 miljarder mindre. Där tycker jag det anmärkningsvärda är den miljard man vill spara på arbetsskadeförsäkringen. Vi ska komma ihåg att det handlar om människor som skadats i arbetet och tidigare, i den gamla arbetsskadeförsäkringen, inte fick den ersättning de hade rätt till.

Nu gör vi en förbättrad arbetsskadeförsäkring, vars regler gäller från och med förra halvårsskiftet och som ger en ny ekonomisk ersättning från och med i år, som antligen blir rättvis och jämställd. Det var kvinnorna som drabbades i den gamla arbetsskadeförsäkringen. Här vill Moderaterna och Centerpartiet göra stora besparingar. Min enkla fråga tillbaka blir: Vilka kommer att drabbas av detta? Mitt svar är att det är de kvinnor som har de sämsta arbetstiderna, de sämsta arbetsmiljöerna, höga sjuktal och går arbetsskadade som kommer att drabbas av detta.

Bakom talet om satsningar från de borgerliga partierna ligger faktiskt också en hel del besparingar eller önskemål om dynamiska effekter. Jag kan förstå det. I de interna budgetmanglingarna har man haft kravet på sig att finansiera skattesänkningar på andra utgiftsområden.

Vi socialdemokrater, i samverkan med Miljöpartiet och Vänsterpartiet, tar ansvar. Vi gör det genom att finansiera de förslag vi lägger fram, vi gör det genom att fullfölja elvapunksprogrammet och vi gör det genom att vi initierar alla de övriga insatser som jag har berört i mitt anförande.

Jag ser fram emot den här mandatperioden. Vi kommer att få flera tillfällen att debattera om vi når de mål som vi satt upp inför 2008. Vi kommer att göra det i kammaren, i socialförsäkringsutskottet, på resor och under sammanträdestid. Det ska bli trevligt och roligt. Vi behöver inte alltid vara ense. Det är en spännande tid vi har framför oss. Jag tror ändå att vi alla delar målet att det gäller att pressa tillbaka ohälsan, såväl i arbetslivet som i övrigt.

Anf. 46 LINNÉA DARELL (fp) replik:

Herr talman! Tomas Eneroth säger att budgetförslagen visar att vi inte prioriterar det vi säger oss vilja prioritera. I Folkpartiets budgetförslag har vi, genom att förorda en återgång till Finsam, finansierat en hel del. Det handlar om *hur* man använder pengarna och inte bara *att* man använder dem. Med ett ordentligt beslut kring Finsam hade man kunnat få både kortare vårdköer och bättre möjligheter till rehabilitering. Vi föreslår också pengar till försäkringskassorna för rehabiliteringsköp.

Jag tycker att det var en mycket tunn förklaring till varför ni vill avslå vårt förslag om en parlamentarisk utredning om socialförsäkringarna.

Anf. 47 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Herr talman! Det är väl en politisk fråga hur man tycker att motiven ser ut. Jag kan bara konstatera att ett argument för förändring av socialförsäkringar som flera framförde är att det är försämrade anställningsformer, vikariat och projektanställningar. För mig är det inte ett skäl att förändra socialförsäkringarna. Det gäller att trygga anställningsformerna så att man har riktiga anställningar i stället för denna typ av utnyttjande.

Så till besparingarna eller de dynamiska effekterna. Det är sant att ni räknar in dynamiska effekter av Finsam. Jag tror att man ska vara ruskigt försiktig i budgethänseende med att göra det. Det skulle man ha varit både i början av 1990-talet och nu.

Jag noterar också att Folkpartiet i sitt budgetförslag, till skillnad från när man för ett år sedan förde denna debatt i kammaren, nu senarelägger höjningen av taken i sjukförsäkringen. Jag vill minnas att man för ett år sedan – före valet – ville att detta skulle träda i kraft redan vid det halvårsskifte som passerat. Nu har man skjutit det på framtiden, ända till 2004. Jag hoppas att det inte innebär att Folkpartiet har ändrat sin principiella uppfattning om taket i sjukförsäkringarna.

Anf. 48 LINNÉA DARELL (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker inte att man behöver hänföra det som gäller Finsam och resultaten som något diffust till gruppen dynamiska effekter. Man har faktiskt utvärderat och bevisat vad som kunde åstadkommas med en sådan samordning mellan försäkringskassorna och sjukvården.

Vi har inte ändrat uppfattning i vår syn på taken i socialförsäkringarna. Men så som ekonomin i Sverige ser ut nu anser vi att man inte kan fatta beslut om nya utgifter. Ett stort skäl till det är att det som är välfärdsfrågor urholkas genom de stora kostnaderna för sjukskrivningarna.

Anf. 49 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Herr talman! Tack för svaret. Vi får väl gemensamt läsa utvärderingarna av Finsam. Det ska bli spännande att göra det.

Jag konstaterar ändå att Folkpartiet i andra delar av sitt budgetförslag har föreslagit långtgående skattesänkningar. Tydligen har man ett utrymme för sådant, men inte för att höja taken i socialförsäkringarna. Jag tycker att det är en felaktig prioritering.

Anf. 50 BIRGITTA CARLSSON (c) replik:

Herr talman! Allra först vill jag stryka under att Centerpartiet vill vara med och solidariskt finansiera trygghetssystemen. Vi tycker inte att vi ska ha särskilda försäkringar för dem som har råd med detta.

Sedan till vår budget och de besparingar som vi räknar med att göra. Vi vill verkligen satsa förebyggande för att inte så många personer som i dag ska hamna inom sjukskrivningsområdet. Men vi vill också mycket snabbare än i dag få människor i rehabilitering. Alldeles för många går sjukskrivna alldeles för länge innan åtgärder sätts in. Det gör att de har

kommit in i en ond cirkel, och det blir betydligt svårare att ta sig tillbaka till arbetet igen.

I mitt anförande berättade jag om vilka åtgärder vi vill vidta, så jag upprepar det inte här. Men vi är övertygade om att om man får människor i rehabilitering snabbare skulle det innebära att vi kan göra stora besparingar på detta område.

Sedan vill jag säga något om arbetsskadeförsäkringen. Jag har själv suttit med i en socialförsäkringsnämnd och vet hur angelägen man är om att få sina sjukdomssymtom klassade som arbetsskada eller som något som beror på arbetet. Vi tillbringar ju max åtta timmar på vår arbetsplats, men vi gör också rätt mycket mer. Jag tycker att vi lite för lätt skyller på arbetet när det gäller att hitta anledningar till att vi är sjukskrivna. Den som får en skada i arbetet ska självklart också få ersättning enligt det, men det finns alldeles för många symtom som är diffusa i dag. Vi menar att det ska vara klarhet i detta. Då ska man få ersättning, men inte om det är tveksamheter. Det gör att vi inte har varit beredda att gå med på de förändringar som gjordes senast.

Anf. 51 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Herr talman! Tack för det, och tack för klarläggandet inledningsvis om att Centerpartiet ställer upp bakom en solidarisk och gemensam finansiering och inte vill privatisera socialförsäkringarna. Jag kan se svårigheter med att kombinera den hållningen med långtgående förslag till grundtrygghet, men det är en annan historia. Det hinner vi kanske reda ut.

När det gäller arbetsskadeförsäkringen vill jag dock säga att jag också har suttit i en socialförsäkringsnämnd och jobbat mycket med arbetsskador. Jag har träffat åtskilliga kvinnor som efter att under flera år ha arbetat i industrin med repetitiva rörelser eller i sjukvården, med bärande och lyftande av äldre och sjuka, likväl får frågan från försäkringskassans förtroendeläkare om vad de gör på fritiden, om de spelar tennis eller liknande.

Jag är alldeles övertygad om att den skärpning av bevisreglerna som genomfördes under den borgerliga perioden 1993, och som gällde till för ett halvår sedan, innebar att man systematiskt missgynnade kvinnors rätt till ersättning från arbetsskadeförsäkringen. Det finns flera utredningar som stöder detta. Vi kan konstatera att det nästan uteslutande var kvinnor som drabbades av de försämringar i arbetsskadeförsäkringen som gällde. Nu har vi återställt detta. Vi kommer att följa upp det så att det också i praxis blir en bättre tillämpning av arbetsskadeförsäkringen. Det kommer att kosta mer pengar, men det är också angeläget, eftersom det innebär att människor ska ha rätt till det försäkringsskydd de har. Jag kan inte ställa upp på den bild som Birgitta Carlsson här målar upp, att det skulle vara privata situationer.

Det är viktigt med tydliga gränsdragningar. Den uppfattningen delar jag. Men historiken över 1990-talet visar att man systematiskt har missgynnade kvinnor som skadat sig i arbetet och nekat dem rätten till ersättning.

Anf. 52 BIRGITTA CARLSSON (c) replik:

Herr talman! Att missgynna kvinnor är inte acceptabelt. Jag delar den uppfattningen. Där finns säkert en del att göra, men det finns inget som säger att vårt förslag skulle innebära att vi ville stå kvar på samma nivå för hur kvinnorna ska bedömas. Vi har i olika sammanhang också framhållit vikten av att kvinnor och män bedöms på ett rättvist och lika sätt.

Sedan vill jag ta upp en helt annan fråga, nämligen detta med att komma till rätta med sjukskrivningarna och det mål som är uppsatt för 2008. Varför har regeringen inga delmål i detta? Man sätter upp ett mål så långt fram som 2008 – sex år framåt. Man har inga avstämningsetapper, där man under resans gång kan se hur man lyckas och vidta åtgärder. Det efterfrågar vi från Centerpartiet. Vi hade satt målen 20 % till 2004 och 40 % till 2006. Varför lyser dessa delmål med sin frånvaro i regeringens förslag?

Anf. 53 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Herr talman! Jag kan ha sympati för förslagen om delmål. Jag tycker att det viktigaste ur riksdagens synpunkt är att vi ständigt får en återkommande redovisning. Detta sker inte bara för redovisningens egen skull. Det är precis som när det gällde målet för arbetslösheten. Då kommer vi ihåg att varenda gång regeringen tvingades återkomma till riksdagen med en redovisning – jag tror att det var halvårsvis – tvingades alla partier återföra frågan om arbetslösheten. Vi hade då ett läge när vissa nästan ville glömma bort den. Jag hoppas att effekterna av det mål man nu har satt upp blir likadana, oavsett om det handlar om en redovisning av regeringens delmål eller om en redovisning av de faktiska resultat man har uppnått.

Jag vill inte släppa frågan om arbetsskadeförsäkringen. Riktigt så enkelt tror jag inte man kan vifta bort det om man i sitt eget budgetalternativ räknar in 1 000 miljoner kronor i besparing. Min grundfråga, som Birgitta Carlsson tyvärr inte har möjlighet att svara på men kan grunna på fram till något annat tillfälle, är: Vem ska betala dessa 1 000 miljoner kronor? Vi tror att arbetsskadeförsäkringen kommer att bli mer rättvis och jämställd och att framför allt många kvinnor som tidigare har förvägrats ersättning från arbetsskadeförsäkringen nu kan få den möjligheten eftersom man får en rättvisare bedömning. Gör man en besparing på 1 000 miljoner kronor och återgår till de gamla beviskraven är det rimligtvis dessa kvinnor som blir drabbade. Det tycker jag är beklagansvärt.

Anf. 54 SVEN BRUS (kd) replik:

Herr talman! Tomas Eneroth säger att Socialdemokraterna tar ansvar till skillnad från de oansvariga Kristdemokraterna. Jag vill bara påminna om att den negativa utvecklingen när det gäller ohälsokostnaderna började 1997 under en socialdemokratisk regering. I dag är vi uppe i en kostnad på 120 miljarder och en kostnadsökning på 31 miljoner kronor om dagen. Detta säger jag apropå diskussionen om att ta ansvar.

Jag delar naturligtvis i långa stycken principen att vi ska bära dessa bördor solidariskt. Sedan kan man diskutera olika tekniker i systemen. Men det många, både forskare och debattörer, pekar på i dag är att den utveckling som vi nu ser – med den dramatiska kostnadsökningen – i själva verket hotar och urholkar den solidariska modell som vi i princip

är överens om. Ser inte Tomas Eneroth att det i farans riktning ligger risker för just en privatisering och för ett A-lag och ett B-lag på arbetsmarknaden om vi inte kommer till rätta med den dramatiska situation som vi nu befinner oss i?

Anf. 55 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Herr talman! Den uppfattningen kan jag dela. Gör vi ingenting åt de ökade sjukskrivningarna, de kostnader de för med sig och det övriga elände de givetvis för med sig för de individerna så hotas vår modell av trygghetssystem. Det är självklart att vi måste göra något för att bryta detta.

Jag hoppas att jag inte kallade Kristdemokraterna för oansvariga, för ansvar är ni alltid beredda att ta, det har jag noterat. Däremot tar ni inte fullt ansvar när det gäller att finansiera de förslag som ni nämner.

Att införa en karensdag, förändra sjukersättningen eller på andra sätt göra besparingar i försäkringen – ja, det bringar ned kostnaderna, men det stärker ju inte hälsoarbetet. Det gör inte människor friskare. Däremot drabbar det de människor som i ökad utsträckning är sjukskrivna.

Jag vill minnas att Sven Brus i sitt anförande frågade vad som har hänt på de offentliga arbetsplatserna och menade att sjukskrivningarna kanske också har andra motiv än förhållandena på arbetsplatserna. Jag kan då påminna om att vi under 90-talet hade brutala besparingar inom många av de offentliga verksamheterna, och det sätter sina spår i den press och den situation som människor utsätts för. Det är därför en del av satsningen på förbättrad folkhälsa, som är minst lika viktig som det vi nu diskuterar här i kammaren, att tillskjuta medel till kommuner och lands-ting med Wärnerssonpengar, kanonpengar och allt det där övriga som gör att man får rimligare möjlighet att kunna ha en bra personaltäthet inom förskolan eller andra delar av välfärdens område. Jag tror att vi inte får missa den delen och hänskjuta det till att det ska vara privatlivet i övrigt. Det är klart att det finns allmänna stresstecken i samhället också, men vi löser inte dem genom ytterligare en karensdag, försämrad sjukersättning eller andra besparingsförslag som Kristdemokraterna och Moderaterna är ensamma i denna kammare om att föreslå.

Anf. 56 SVEN BRUS (kd) replik:

Herr talman! Jag skulle också vilja ta upp tråden med karensdagarna. Det är naturligtvis väldigt lätt att bryta ut just detta enskilda förslag från vår sida om att ha ytterligare en karensdag. Men man ska sätta in det i det totala sammanhanget med vår skattepolitik och vår satsning på lågavlönade, där vi har en tydlig profil att sänka skatterna för just de grupper som den socialdemokratiska regeringen beskattar högst i Europa. Om man ser helheten i detta så får det här förslaget en helt annan innebörd och ett helt annat innehåll.

Jag skulle vilja ta upp karensdagarna med Tomas Eneroth. Regeringen har ju hittills varit ointresserad av att komma till rätta med de brister som finns i systemet i dag. Många anställda missgynnas genom dagens system med karensdagar. Det gäller deltidsarbetande, skiftarbetande, människor med flera arbetsgivare med flera. De här människorna drabbas ofta av inte bara en eller två karensdagar utan kanske fyra fem och ännu fler karensdagar. Vad avser Tomas Eneroth att göra åt det problemet?

Anf. 57 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Herr talman! Jag noterar att Kenth Pettersson i sin artikel i dag har föreslagit en åtgärd. Jag är inte säker på att den skulle vara den rätta eller riktiga, men den tål att diskuteras. I betänkandet skriver vi också att det här är en fråga som måste hitta sin lösning, men det är ju inte alldeles enkelt. Jag tror inte heller att Sven Brus och Kristdemokraterna har en enkel lösning på hur man ska kunna hantera karensdagen för de människor som har flera olika arbetsgivare. En sak är jag dock övertygad om: Ytterligare en karensdag skulle inte förenkla den här frågeställningen, utan snarare krångla till den.

Anf. 58 ANNA LILLIEHÖÖK (m) replik:

Herr talman! Vi har från Tomas Eneroth fått ett antal grova påhopp om de förslag som vi skulle lägga i den här frågan, bland annat att vi skulle vilja förändra försäkringen i grunden. Vad vi vill är att få en hållbar försäkring med tydliga regler som håller över tiden. Det är vårt intresse.

Jag vill då få en kommentar från Tomas Eneroth. Han säger att det uppenbarligen är bättre att man har större anslag på sjukförsäkringskontot än mindre. Således är det bra att sjukförsäkringskostnaderna stiger och är högre jämfört med om de är lägre.

Jag vill också säga att vi har gjort en tydlig prioritering för hälsoarbete. Vi har satt av 520 miljoner kronor mer än regeringen på det konto som avser rehabilitering. Vi har också avsatt 1,1 miljard nästkommande år för att försäkringskassan ska kunna köpa in mer sjukvård och för att vi ska kunna korta sjukvårdsköerna. Det är mot denna bakgrund som vi har kunnat göra en lägre prognos för sjukförsäkringskostnaderna än vad regeringen gör.

Hur ser Tomas Eneroth på det? Är det bra att ha en lägre sjukförsäkringskostnad eller en högre sjukförsäkringskostnad?

Anf. 59 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Herr talman! Jag noterar trots det Anna Lilliehöök säger att Moderaterna på det här utgiftsområdet har föreslagit 9,3 miljarder kronor mindre. Även om både Anna Lilliehöök och jag säkerligen hoppas och önskar att vi ska få ett minskat antal sjukskrivningar framöver kan jag ändå inte låta bli att notera att en stor del av den minskning Moderaterna har till godo i sitt budgetalternativ hänförs till ytterligare en karensdag, sänkt sjukersättning genom att man förändrar SGI-beräkningen och dessutom en utebliven höjning av taket i sjukförsäkringen. Detta är rena besparingsalternativ som drabbar människor som i dag är sjuka.

Jag tycker att bekymret visst är ökade sjukskrivningskostnader, men det huvudsakliga bekymret får vi ju inte glömma. Det är att människor i detta land drabbas av ohälsa, slits ut i arbetet och måste frångå arbetet för att de inte har tillräcklig hälsa. Det är komplexa system med komplexa orsaker. Det finns alla skäl i världen att göra tusentals insatser för att förhindra detta, men spring inte ifrån de reella besparingsförslag som ni själva lägger. Det är över 800 miljoner kronor, dessutom på aktivitets- och sjukersättningen, och sedan, vilket jag nämnde i mitt replikskifte med Birgitta Carlsson, 688 miljoner kronor på besparingar i arbetsskadeförsäkringen för de kvinnor som nu äntligen kanske får chansen att få

den ersättning de rimligtvis borde ha haft rätt till om en arbetsskadeförsäkring ska vara både rättvis och jämställd.

Anf. 60 ANNA LILLIEHÖÖK (m) replik:

Herr talman! Det är precis därför vi satsar på hälsoarbetet. Vi menar att det här fordras att man på ett ärligt sätt tar ansvar för situationen och ser till att det blir mer rehabilitering, att det byggs upp rehabiliterings-team och att det finns någonstans att remittera patienter som är sjuk-skrivna. Det finns inte i dag, delvis därför att socialdemokratiskt styrda landsting ställer både dem som har en klar diagnos och dem som har en oklar diagnos i köer.

Men låt mig återgå till frågan om att skapa hållbara, långsiktiga försäkringar som faktiskt kan skapa trygghet, den trygghet som de flesta av oss känner att vi vill ha. Det här menar jag är det riktiga, allvarliga ansvaret för regeringen, som man inte tagit tag i i och med att man inte går in och hjälper till och preciserar, till exempel: Till vad ska vi använda en sjukförsäkring?

Jag menar också att förslaget om tio basbelopp är något som faktiskt ytterligare riskerar vår försäkring snarare än skapar en mer hållbar försäkring. Det är ju faktiskt så, om man går tillbaka i tiden, att man lätt kan se att varje gång man har höjt ersättningen i de här systemen så har sjuk-skrivningarna ökat och så har ersättningskostnaderna ökat. Därför säger vi nej till en höjning av ersättningen till tio basbelopp och vill behålla dem på nuvarande nivå.

Jag vill fråga Tomas Eneroth om han tycker att man verkligen ska genomföra frågan med tio basbelopp. Är det kanske detta som Socialdemokraternas höjda prognos för sjukförsäkringskostnaderna delvis avser?

Anf. 61 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Herr talman! Mina och socialdemokratins argument för att höja taken till tio basbelopp är att fler än i dag ska få en ersättning som stämmer överens med vad man tycker är rimligt när man drabbas av sjukdom och inte kan arbeta. I dag är det väldigt många som går, inte på 80 %, inte på 70 % utan kanske på 60 % sjukersättning. Underliggande i förlängningen leder det till drivkrafter för dem som kan, vill, har råd eller tillåts av de privata försäkringsbolagen att ta privata sjukförsäkringar som kompletterar. De avtalsbundna går ju nu i graven allteftersom.

För mig är en höjning av taket i sjukförsäkringen en viktig princip för att öka tilltron till våra gemensamma sjukförsäkringssystem. Gör vi inte det kommer vi att undergräva dessa i grunden. Det är mina bakomliggande argument.

Sedan kan jag notera att Anna Lilliehöök vurmar för att man ska ha resurser i sjukvården för att kunna göra rehabiliteringsinsatser. Det har jag stor respekt för. Men den grundläggande förutsättningen för att kunna göra det är väl att man har resurser inom landstingen. Vi kan bara konstatera vilka ekonomiska resurser man har i Stockholms läns landsting efter de år då Moderaterna styrde, där man prioriterade skattesänkningar och annat i stället för sjukvården och långsiktig hållbarhet.

Vi vill ha ökade resurser för vårt utgiftsområde men faktiskt också för kommuner och landsting. Det är viktiga insatser för att stärka folkhälsan och ge fler människor rätten till rehabilitering.

Anf. 62 Statsrådet HANS KARLSSON (s):

Herr talman! Ohälsan i arbetslivet är en av den här mandatperiodens stora utmaningar. Även om vi nu kan se en avmattning i ökningstakten fortsätter de långa sjukskrivningarna och förtidspensionerna att öka. Därmed ökar också det så kallade ohälsotalet, det vill säga antalet dagar med sjukpenning eller förtidspension per person i arbetsför ålder. Det ohälsotalet ligger nu på i genomsnitt 43,7 dagar per år. Det innebär att många människor far illa, inte bara av sjukdom utan av sämre ekonomi och brist på det slags självförverkligande som ett arbete kan ge. Men det innebär också ett stort slöseri med resurser då våra gemensamma medel tvingas användas till att finansiera mänskligt lidande, resurser som i stället skulle kunna utnyttjas till nödvändiga välfärdsreformer. Därför behöver vi ett gemensamt och kraftfullt arbete för att komma till rätta med det stora bekymret med den ökande ohälsan.

För att betona vikten av arbetet för ökad hälsa har regeringen satt upp ett övergripande mål i budgetpropositionen för 2003. Målet är att frånvaron från arbetslivet på grund av sjukskrivning jämfört med 2002 halveras till 2008. Det är ett mycket ambitiöst mål.

Vi vet alla vid det här laget att ohälsan är ett oerhört komplext problem. Det finns många orsaker till problemet. Ohälsan tar sig många olika uttryck, både fysiska och psykiska. Män och kvinnor liksom olika åldersgrupper drabbas på olika sätt och olika hårt. Lösningen på problemet med ohälsan är därför inte en enskild åtgärd. Det måste till en rad olika åtgärder på flera olika områden och flera olika arenor.

Precis på det sättet har regeringens arbete för ökad hälsa varit uppbyggt hittills. Det elvapunksprogram som efter flera utredningar utgjorde det första större åtgärds paketet innehöll en rad åtgärder inom olika områden. Arbetet med att genomföra det programmet pågår. Men oavsett hur mycket resurser eller åtgärder som sätts in kommer regeringen eller riksdagen inte att kunna lösa problemet med ohälsan på egen hand. Oavsett om orsaken till sjukfrånvaron är arbetsplatsen eller inte så landar problemet ändå tungt på arbetsplatserna.

En ny studie från Riksförsäkringsverket visar också att många av de sjukskrivna menar att det är arbetsplatsen som är orsaken till ohälsa. Arbetsplatserna blir därför en viktig arena för att lösa många av problemen, och arbetsmarknadens parter blir viktiga aktörer. Det var ett av skälen till att regeringen i samband med elvapunksprogrammet startade de så kallade trepartssamtalen. Även om Svenskt Näringsliv nu har hoppat av samtalen vilar fortfarande ett tungt ansvar på arbetsmarknadens parter att bidra till lösningar.

Trepartssamtalen går nu in i en slutfas. Det har vi sett i tidningarna i dag. Parterna ska nu ta ställning till vilka åtgärder man kan enas om. Det är min förhoppning att det kan leda till flera konkreta åtgärder som är viktiga i arbetet för ökad hälsa.

Alltsedan jag utsågs till statsråd har man frågat mig vad jag ska göra för att lösa problemet med ohälsan. Det är en berättigad fråga. Men jag vill också vända på frågan och ställa samma fråga till arbetsmarknadens parter: Vad tänker ni göra i dag – nu – för att förhindra att människor blir sjuka av sitt arbete? Vad tänker ni göra för att öka möjligheten att återgå i arbete? Det går att göra oerhört mycket utan att regering eller riksdag stiftar en enda lag. Det arbetet är kanske det viktigaste.

Utän att föregripa parternas eget arbete vill jag ändå tro att ett första steg mot ett hälsosammare arbetsliv är att arbetsplatserna måste bli bättre på att ta till vara människors arbetsförmåga, oavsett om den är 100 % eller om den tillfälligt eller varaktigt är något mindre. Det måste vara okej att få komma till sitt arbete även om man känner att man just i dag inte kan prestera maximalt.

Den nyss nämnda undersökningen från Riksförsäkringsverket visar också just detta: Sex av tio sjukskrivna uppger att de skulle kunna återgå till ett arbete om de fick bestämma mera över arbetssituationen själva.

Självklart är mitt besked till de som undrar vad jag tänker göra att jag ska göra vad jag kan, med politiska medel, för att öka hälsan i arbetslivet. Och mycket pågår redan. De förslag som aviserats i budgetpropositionen för 2003 kommer att läggas fram i en särskild proposition i början av året. I den kommer en rad förslag att finnas. Om jag ska nämna några handlar det om, när det gäller exempelvis en förändrad sjukförsäkringsprocess, att partiell sjukskrivning ska vara utgångspunkten vid sjukskrivning, att flera försäkringsläkare anställs vid försäkringskassorna och att utbildningen av läkare i försäkringsmedicin förstärks. Åtgärder för en förbättrad rehabilitering kommer, liksom åtgärder för en förändrad aktivitets- eller sjukersättning.

Det här är viktiga åtgärder i den rad av insatser som nu pågår. Men med tanke på det läge som nu råder, ett minskat inflöde till sjukförsäkringen och en fortsatt ökning av antalet ohälsodagar, antalet långa sjukskrivningar och försäkringspensioneringar är det mest prioriterade just nu att göra något åt de riktigt långa sjukskrivningarna.

Människor måste få en möjlighet att komma tillbaka till arbete. Undersökningar, bland annat Jan Rydhs utredning, har visat att ett av de bästa sätten att få sjukskrivna tillbaka till arbete är att de får möjlighet att pröva ett annat arbete, på en annan arbetsplats, eller åtminstone andra arbetsuppgifter inom det företag eller den organisation där de jobbar. Det är därför viktigt att arbetslinjen i sjukförsäkringen kan stärkas.

Under 2001 var endast 8 % av långtidssjukskrivningarna föremål för åtgärder. Det är naturligtvis ett alldeles otillfredsställande resultat. Det är något som jag vill att vi snabbt kommer till rätta med. För att det ska bli möjligt krävs att de myndigheter som arbetar med dessa människor, framför allt AMS och Riksförsäkringsverket, agerar tillsammans på ett bättre sätt än i dag.

Det kräver att människor ges möjlighet att pröva nya arbeten. Därför kommer jag, herr talman, att inom kort lämna ett uppdrag till AMS och Riksförsäkringsverket som innebär att de får i uppgift att gemensamt se över vilka medel som krävs för att kunna ge tillräckligt stöd åt den enskilde och få tillräckligt god tillgång på platser på den öppna arbetsmarknaden för att chanserna att få pröva annat arbete ska bli reella. De ska se över vad som krävs för att likformiga och professionella stödresurser snabbt kan etableras i hela landet så att den lokala samverkan med individen i centrum kan förstärkas.

Detta innebär i praktiken att AMS och Riksförsäkringsverket bland annat ska föreslå hur arbetsförmedlingen bättre ska kunna arbeta även med sjukskrivna som har en anställning, men som inte bedöms kunna gå tillbaka till ett ordinarie arbete. De ska också titta på hur arbetet med de sjukskrivna arbetslösa kan förstärkas för att förbättra dessa människors

möjlighet att återgå i arbete. Man ska också föreslå förändringar i stödåtgärderna till de arbetsgivare som behövs för att öka de sjukskrivnas möjligheter att återgå i arbete hos en befintlig eller hos en ny arbetsgivare.

Ohälsan är inget isolerat problem. Den påverkar oss alla, och den påverkar andra politikområden. Samtidigt som ohälsan måste bekämpas och det goda arbetslivet skapas måste sysselsättningsgraden öka och företagens produktivitet bibehållas och stärkas genom en effektiv arbetsmarknadspolitik.

De som vill och kan arbeta måste på ett bättre sätt matchas mot de jobb som finns, och vi måste få in fler personer med invandrarbakgrund på arbetsmarknaden. Vi går sannolikt framöver mot ett läge då det kan uppstå brist på arbetskraft. Rätt åtgärder måste därför vidtas i god tid så att inte så kallade flaskhalsproblem uppstår, vilket hindrar tillväxt och skapar överhettning på arbetsmarknaden.

Herr talman! Slutligen: Ohälsan har också starka kopplingar till den framtida lönebildningen. Hur den lyckas kommer att bli avgörande för det framtida samhällsekonomiska läget, och både ohälsan och hur vi lyckas med matchningen av arbetskraften har avgörande inverkan på lönebildningen.

Vi har alltså, herr talman, all anledning att fortsätta att ta gemensamma krafttag mot ohälsan.

Anf. 63 SVEN BRUS (kd):

Herr talman! Jag ska använda inledningen av min repliktid till att göra en korrigerig av mitt yrkande. Jag yrkar bifall till reservation 15, inte reservation 10 som jag sade tidigare.

Sedan vill jag vända mig till statsrådet Hans Karlsson. Som det ser ut i dag är sjuklöneperioden arbetsgivarens ansvar. Om regeringens ambition är att vältra över mer och mer av kostnaderna för ohälsan på arbetsgivarna kan man se en hotbild. Jag kan föreställa mig att arbetsgivarsidan ser denna hotbild. Det utgör också en hotbild för den enskilde om vi går i den föreslagna riktningen. Ser inte statsrådet faran i att utvecklingen leder till ett A- och ett B-lag på arbetsmarknaden?

Vi har i dag en utveckling med genteknik och annat som gör det möjligt att förutse individers hälsoutveckling, eller snarare ohälsoutveckling. Ser inte statsrådet ett hot i detta och risk för att vi skapar ett A- och ett B-lag? Vem ska anställa och försäkra människor med dålig hälsoprognos? Är det den offentliga sektorn, som redan är överbelastad av kostnader och ohälsa, som ska göra det?

Anf. 64 Statsrådet HANS KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill först erinra om att det inte finns något förslag från regeringen om ökade drivkrafter som skulle kunna ge de effekter som beskrivs. Jag tycker att det är en viktig diskussion, och det är viktigt att väga för och nackdelar mot varandra och fundera på vilka tänkbara modeller man skulle kunna använda för att skapa någon form av ekonomiska drivkrafter.

Nu finns trepartssamtalen, och Kenth Pettersson har kommit med en modell som jag förutsätter kommer att bli föremål för debatt och granskning och också analys. Vi måste se vilka för och nackdelar den kan ha.

Jag är medveten om att detta inte är enkelt. Jag kan se att det finns ett absolut läge där en ekonomisk drivkraft skulle kunna bidra till att arbetsgivaren blir mera aktiv för att få den enskilde, den sjuke, att komma tillbaka till arbetet. Vid någon tidpunkt försvinner dock det ekonomiska skälet för en arbetsgivare att ta tillbaka en som är långtidssjukskriven. Man har löst problemen i företaget med vikarier och annat, och den sjuke blir kvar hemma. Det är naturligtvis inte någon bra situation. När det gäller ekonomiska drivkrafter, såsom de har diskuterats, ser jag att det även finns risk för utslagning, risk för att vissa människor väljs bort.

Det finns också ett annat problem, som jag har den största respekt för. Det är hur små företag ska kunna skyddas så att de inte riskerar att drabbas av orimligt höga kostnader. Det finns dessutom risk för att vi tappar, eller i varje fall naggas i kanten, en effektiv och allmängiltig försäkring med stor riskspridning.

Anf. 65 SVEN BRUS (kd) replik:

Herr talman! Nu har ju trepartssamtalen havererat, och man får väl ta det som ett tecken på bristande tilltro till regeringens ambitioner från den part som klivit av – om det verkligen handlar om att komma till rätta med problemet på bredden eller om det bara handlar om att vältra över kostnader och hyfsa siffrorna i statsbudgeten.

När vi nu har den situationen skulle jag vilja fråga hur statsrådet ser på fortsättningen av det här arbetet. Arbetsgiversidan är ju en oerhört viktig part att ha med, och när de nu så tydligt har markerat sin brist på tilltro till den här processen undrar jag vad som kommer i förlängningen. På vilket sätt avser statsrådet se till att frågan förs vidare med ett brett perspektiv?

Anf. 66 Statsrådet HANS KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Man kan möjligen, som några har gjort tidigare i debatten, raljera över att det nu snarare förs tvåpartssamtal än trepartssamtal. Det är aningen oförskämt. Det finns en arbetsgivarpart bestående av stat, landsting och kommuner som fortfarande deltar och, förutsätter jag, är intresserade av att konstruktivt bidra till lösningar.

Den arena som skapades för parterna för att försöka hitta gemensamma framkomstvägar kommer att avslutas vid årsskiftet. Jag har förstått saken så att man tänker invänta svar från de parter som deltar i samtalen. Dessa svar ska komma i slutet av januari eller början av februari. Parterna har då haft möjlighet att diskutera de förslag som läggs fram i något slags slutdokument, där de diskuterat och tagit ställning till förslagen i sina beslutsorgan. Detta kommer sedan att bilda underlag för åtgärder som regeringen kan vidta, och som förhoppningsvis leder till förslag i kammaren. Jag försäkrar att jag kommer att ta de förslag som kommer på största allvar.

För min del kommer jag att söka kontakt med Svenskt Näringsliv även i fortsättningen. Trots att de inte deltar på den arena som just nu finns förutsätter jag att de fortfarande har ett intresse av att diskutera dessa viktiga frågor. Det skulle förvåna mig mycket om de helt skulle abdikera från den rollen.

Anf. 67 BIRGITTA CARLSSON (c):

Herr talman! Först vill jag uttrycka min uppskattning över att statsrådet Karlsson är närvarande då den viktiga frågan om ohälsa debatteras i riksdagens kammare.

Jag ställde en fråga som jag inte riktigt uppfattade att jag fick svar på. När kommer förslaget om finansiell samordning? Från riksdagens sida har ett enigt utskott och också en enig riksdag beställt ett förslag från regeringen men ändå lyser detta förslag med sin frånvaro. Alla de rapporter vi har fått och de besök som vi har gjort i verksamheterna visar på att man har gjort stora framsteg inom just det området.

Det råder ingen tvekan om att stressen i samhället ökar. Vi får rapporter om att till och med ett- och tvååringar, alltså små barn, i dag är stressade. Redan för 30 år sedan varnade stressforskaren Lennart Levi för konsekvenserna av den ökande stressen i samhället. Då nickade man och instämde. Man förstod vart vi var på väg. Men ändå har det inte hänt någonting på det området.

Vi kommer att sitta på en tickande bomb om ingenting görs för att förändra situationen på ett sådant sätt att människor lär sig hantera den typen av situationer de hamnar i med den negativa stressen. Alla människor mår dåligt av det. Vad gör regeringen för att komma till rätta med de problemen?

Anf. 68 Statsrådet HANS KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag blev lite glad när Birgitta Carlsson sade att hon uppskattade att jag var här i kammaren. Jag kan tänka mig att jag känner mig som många av dem som är sjukskrivna när de är på sina arbetsplatser och blir stressade av hur mycket det är att göra och hålla reda på. Man skulle kunna umgås med tanken på att smita från det som är jobbigt.

För mig är det väldigt jobbigt att kasta mig över dessa frågor och möta er i kammaren med underlag som jag är osäker på. Jag tänker fortsätta inte att vara osäker men att delta i debatten i kammaren om mina frågor så mycket jag någonsin orkar, eftersom det är viktigt. Jag har inte hunnit springa ifatt alla frågor och fått grepp om dem än.

En av de frågorna är frågan om Finsam. Därför har jag ett förberett svar. Jag räknade med att någon skulle ställa den frågan. Svaret lyder så här. Arbetet med finansiell samordning innehåller en rad tekniska problem. Det gäller, såvitt jag har förstått så här långt, bland annat hur arbetsmarknadsmyndigheterna ska kunna delta i samordningen.

Därför har en arbetsgrupp inom Socialdepartementet arbetat med de frågorna. Resultatet av det arbetet kommer att presenteras i slutet av januari. Avsikten är sedan att det efter remissbehandling av förslaget ska lämnas en proposition till riksdagen senare under våren. Det är mitt svar.

Anf. 69 BIRGITTA CARLSSON (c) replik:

Herr talman! Jag går till en annan fråga. Den handlar om osäkra anställningsförhållanden. Det ser annorlunda ut i dag än när man införde trygghet för den som var anställd, som Tomas Eneroth påpekade. Den som är anställd har ett trygghetssystem. Den som är egenföretagare har ett klart sämre system. Sedan har vi en lång rad olika anställningsförhållanden som inte ger den trygghet som man skulle behöva.

Centerpartiet har föreslagit att vi ska göra en total översyn av hela området och sätta oss ned som vi gjorde för att reformera pensionssystemet. Där hade man en parlamentarisk utredning. Vi hade insett konsekvenserna och att systemet inte skulle hålla över tiden.

Detta system har lappats och lagats under en lång räkka av år. Det är dags att göra en översyn av hela systemet. Vi måste se till att sätta ned fötterna och göra förändringar så att det blir mer hållbart över tiden och anpassat efter alla de olika anställningsförhållanden som finns och att alla ryms i det trygghetssystem vi ska ha i vårt land, och då menar jag verkligen alla.

Anf. 70 Statsrådet HANS KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är ledsen om jag inte kan ge ett fullödigt svar. Jag vet faktiskt inte i detta läge hur diskussionen har varit om total översyn. Låt mig lite oreflekterat ge min egen synpunkt.

Jag har under min tid innan jag hamnade i regeringen många gånger funderat i de banorna för egen del. Hur ser försäkringssituationen för andra grupper ut? Jag är väl medveten om att det finns mycket att göra och förbättra för dem som är traditionellt anställda. Det är viktigt. Men hur ser det ut för andra grupper?

Jag känner omsorg också om de grupperna. Jag har ett intresse för att sätta mig in i det. Men jag får återkomma vid något senare tillfälle med både bättre svar och framför allt därmed en mer meningsfull diskussion om de frågorna.

Anf. 71 ANNA LILLIEHÖÖK (m):

Herr talman! Den ökade sjukskrivningen är en utveckling som har pågått under mycket lång tid, närmare bestämt väldigt tydligt sedan år 1997. Vad som är lite bekymmersamt för oss i riksdagen är att det inte har kommit så där väldigt många förslag. Varje gång har man pekat framåt och sagt att det kommer i nästa budget. Det kommer till våren och till hösten, och det kommer till våren och till hösten. Nu skulle det ha kommit till hösten.

Det är ett stort antal förslag som behövs. Jag redogjorde för läkaren som frågade: Vad är det jag ska göra? Han behöver direktiv. Jag tror inte att det räcker att Kenth Pettersson säger att det är bättre att sjukskriva på deltid än heltid och att vi ska se till att det blir dyrare. Jag tror inte riktigt att det är den sortens indirekt vägledning som behövs. Det behövs tydlighet och genomarbetade förslag.

Samma sak gäller förslaget att få i gång en konkret rehabilitering. Jag blev påhoppad därför att man i Stockholm inte skulle ha gjort det. I mitt anförande pekade jag på att man i Stockholms läns landsting har satt i gång med rehabiliteringsgrupper som involverar alla de professionella människor som arbetar med vård och kan få individen vidare. Där behövs det också förslag. Det är väldigt hög tid.

Därför vill jag fråga ministern: När kommer proposition och förslag om dessa åtgärder? Vi har väntat i fem år. Vi trodde att det skulle komma i den senaste budgetpropositionen. Jag är väldigt intresserad. När kan vi förvänta oss förslag?

Anf. 72 Statsrådet HANS KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Det kommer proposition i början på året på de områden som vi har aviserat i budgetpropositionen. De förslagen kommer.

Jag delar Anna Lilliehööks uppfattning att det måste till betydlig bättre, mer och snabbare åtgärder när det gäller rehabilitering. Jag försäkrar att jag kommer att ta i med all den kraft jag har från den position som jag förfogar över för att få till stånd det.

Utöver det som jag sade i mitt anförande har jag tagit mitt första initiativ för att göra något ytterligare. Det är att försöka få fart på rehabiliteringsarbetet genom att snabbt få fram konkreta förslag till förändringar av AMS och Riksförsäkringsverkets sätt att jobba.

Huruvida det kräver regelförändringar som går att fatta beslut om i regleringsbrev eller om det kräver förslag till förändringar som ska behandlas i riksdagen ska jag återkomma till. Min ambition och syfte med initiativet är att vi ska få fram förändringar som kan börja tillämpas redan under nästkommande år och inte i slutet på det året. Jag vill tidigt under det året ha kraftiga förändringar till stånd.

Anf. 73 ANNA LILLIEHÖÖK (m) replik:

Herr talman! När det gäller gränsdragningen mellan arbetslöshet och försäkringskassa och sjukpenning har ministern vid några tillfällen sagt att det är viktigt att man involverar AMS i processen så att fler som är sjukskrivna kommer tillbaka till arbetet.

Jag är intresserad av att höra hur ministern ser på sjukskrivning av arbetsmarknadsskäl. Detta är faktiskt inte enligt reglerna. Jag tänker på den läkare som efterfrågar direktiv och känner sig osäker. Läser man lagen så ser man att det inte är så här. Men det kanske behöver vara lite tydligare.

Tror ministern för sin del att vi behöver vidta åtgärder för att klargöra hur man ska se på sjukskrivning och på förhållandet mellan att vara arbetslös respektive sjukskriven och uppbära sjukpenning respektive akassa?

Anf. 74 Statsrådet HANS KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är inte säker på att jag riktigt förmådde förstå hela frågan, men låt mig göra ett försök.

Sjukskrivning av arbetsmarknadsskäl finns väl inte? Det ska vi inte ha. Däremot är det en realitet, såvitt jag kan begripa, för många människor på orter där utbudet av arbete är litet att risken finns att man fastnar i en sjukskrivning från det arbete som man inte kan gå tillbaka till. Då kan mycket väl en situation råda där man har arbetsförmåga till något annat arbete, men blir kvar i sjukskrivning från det arbete som man inte orkade med eller av något skäl är sjukskriven ifrån. Detta måste man göra något åt. Man måste hjälpa de människor som hamnar i den situationen att ta sig till något annat arbete. Jag vet inte om det betyder att man ska få hjälp att geografiskt ta sig till det, om man ska få hjälp att utbilda sig till någonting annat – kompletteringsutbildning eller vad det kan vara – eller om det ska vara ett stöd till någon arbetsgivare för att ta emot en person som ska arbetspröva för att se om ett annat arbete skulle vara möjligt. Men jag kan tänka mig att det är så som man ska angripa den frågan.

Därför är min enkla tanke att man inom Arbetsmarknadsverket och arbetsförmedlingarna har en kompetens för att hjälpa människor att hitta

andra arbeten. Man har också en kompetens för att ta kontakt med andra arbetsgivare som kan erbjuda eller hjälpa till att ta fram arbetsuppgifter som man kan få komma och utföra om man är sjukskriven på det här sättet.

Detta är en av kungstankarna bakom det initiativ som jag nu tar för att försöka få reda på om AMS och Riksförsäkringsverket gemensamt kan komma fram med förslag som bättre tillgodoser behoven hos de långtidssjukskrivna som också har arbete.

Anf. 75 LINNÉA DARELL (fp):

Herr talman! Jag uppskattar också att statsrådet kommer att delta i debatterna i de här frågorna här i kammaren i fortsättningen. Det blir säkert möjligheter till konstruktivt utbyte.

Jag har två frågor. Först vill jag återkomma något till svaret om Finsam. I den mån har regeringen varit konsekvent, för svaret är alltid: Det kommer en proposition om ett halvår! Finsam, som har varit lyckosamt i sin ursprungliga modell och som har blivit utvärderat av oberoende utvärderare, innebar en samordning mellan försäkringskassan och sjukvården med syfte att korta köer och att människor inte skulle behöva ha långa sjukskrivningstider. Den del som berör huruvida Länsarbetsnämnden ska vara med eller inte behöver inte utredas. Det gäller mer en koppling till de bredare försöken kring Socsam. Därför tycker vi från Folkpartiet att något om Finsam borde kunna komma.

Någonstans hade vi uppfattat att det skulle komma en proposition i januari. Min fråga är: Är det alltså inte så? Kommer det att dra ut över vårterminen också?

Min andra fråga gäller de förslag som vi har sett refererade i medierna i dag. De är väldigt arbetslivsinriktade, och många av dem kan säkert leda till goda resultat när vi får titta på dem. Vilka andra politikområden anser statsrådet att vi behöver få förslag och beslut om för att eliminera de höga sjukskrivningstalen?

Anf. 76 Statsrådet HANS KARLSSON (s):

Herr talman! Jag kan nog inte säga något närmare om Finsamfrågan, annat än att jag får försöka bevisa att det besked som jag har gett i dag innebär att det kommer ett förslag till riksdagen under våren, och jag hoppas att bli trodd där.

Det var ingen liten fråga som togs upp när det gäller vilka andra områden förutom arbetslivet som detta berör. Det är naturligtvis en rad andra områden. Jag skulle förutom det som jag hittills har redovisat här i debatten i dag vilja få tänka mer. Jag vill även återkomma till vilka alternativ läkarna själva skulle vilja ha när de hamnar med patienter framför sig som av något skäl bedöms behöva långtidssjukskrivas. Vilka alternativ finns det till lång sjukskrivning? Vilket stöd och vilka förutsättningar tycker läkarna själva att de skulle behöva få förstärkta för att kunna ge en patient en adekvat behandling? Jag är alldeles övertygad om att många läkare är djupt missnöjda med att gång på gång tvingas långtidssjukskriva en person.

Jag har sagt att jag utöver elvapunksprogrammet tänker fokusera på möjligheten att komma tillbaka till arbete som en viktig del. Mitt nästa fokus, som jag tänker försöka koncentrera mig på, är att just undersöka

huruvida läkarna behöver andra verktyg för att kunna behandla patienter mer adekvat än vad som görs i dag med bara långtidssjukskrivningar.

Prot. 2002/03:38
17 december

Utgiftsområde 11

*Anslag inom social-
försäkringsområdet*

Anf. 77 ANITA SIDÉN (m):

Herr talman! Kammaren behandlar nu utgiftsområde 11 om ekonomisk trygghet vid ålderdom jämte motioner som väckts under den allmänna motionsperioden. Vi moderater står naturligtvis bakom samtliga våra reservationer och särskilda yttranden, men för tids vinnande ansluter jag mig till min partikollegas tidigare yrkande vad gäller reservation 1.

Herr talman! Samhället står inför stora utmaningar då alltfler lever längre och har berättigade krav på god livskvalitet. Äldre frågor borde vara viktiga för oss alla, för även de yngre blir förhoppningsvis äldre. Nu gäller det att se till att de åtaganden som gjorts följs upp. Pensionssystemet har reformerats bland annat i syfte att möta de ökade pensionskostnader som kommer när vi 40-talister blir gamla.

Oavsett ålder är många oroliga för sin framtid och frågar sig om tillräckliga åtgärder har vidtagits för att möta de kostnader som kommer att uppstå inom äldreomsorgens område. Alla måste ha rätt till en trygg och värdig tillvaro på äldre dar, och då ska man naturligtvis kunna leva på sin pension. Man upphör inte att vara aktiv för att man har blivit äldre. De äldre är en enastående resurs, men pensionärer är ingen homogen grupp i samhället. Att många är aktiva och framgångsrika långt upp i åldrarna kan inte skymma det faktum att både den fysiska och den psykiska förmågan kan avta med åren.

Herr talman! Arbeta till 60 år och sedan leva loppan och ha det skönt resten av livet – så ser många drömmar ut, enligt de undersökningar som Pensionsforum regelbundet låter Sifo göra. En hel del vill fortsätta att arbeta heltid, en del vill bara arbeta deltid och en del vill sluta så snart ekonomin tillåter. Men många menar att de av ekonomiska skäl kommer att tvingas skjuta på det ljuva livet.

Pensionsforums enkät visar att var tionde man eller kvinna tror att han eller hon kommer att arbeta även efter 66 års ålder. För ett par år sedan var det knappast någon som ansåg att de skulle vilja eller kunna arbeta så långt upp i åldrarna. Av samma undersökning framgår att mer än 40 % tror att pensionssparandet blivit så mycket mindre värt, bland annat på grund av de senaste årens börsfall, att man måste fortsätta att förvärvsarbeta vare sig man vill eller ej.

Ännu fler, tre av fyra, tror att de ökade sjukskrivningarna blivit och blir en så stor belastning på samhällsekonomin att pensionspengarna minskar och att pengarna därför inte kommer att räcka till alla pensionärer. Äldreberedningen visar ju på det faktum att färre i arbetsför ålder ska försörja alltfler pensionärer och att det blir viktigare att hålla de äldre kvar i arbetslivet så länge som möjligt. Huvuddelen av rapporten handlar om hur samhället ska göra det möjligt att fortsätta i arbets- och samhällslivet. En viktig del i beredningens arbete är att se över de lagar och avtal som hindrar och försvårar för pensionärer att förvärvsarbeta. Det gäller bland annat förändringar i arbetsrätten och skattelagstiftningen så att arbetsgivare ska stimuleras att anställa den resurs som äldre kan utgöra.

Utgiftsområde 11

Herr talman! Vi blir alla äldre om vi får leva och ha hälsan, brukar vi säga. Men ett värdigt åldrande är långt ifrån självklart i dagens samhälle. Man måste vara stark för att orka vara gammal i dag. Enbart antalet levnadsår är en dålig måttstock för kapacitet och hälsa, men det borde vara självklart att den som vill arbeta högre upp i åldrarna ska få möjlighet att göra det. Samhället måste på bästa sätt ta till vara de äldres kunskaper och erfarenheter. Dessutom behövs ju denna arbetskraft.

Men även de som väljer att sluta arbeta vid exempelvis 65 års ålder ska känna att de behåller kontrollen över sin ekonomi, sitt boende och sin hälsa. Önskan att leva sitt liv efter eget huvud minskar inte med åren. I dag finns en utbredd osäkerhet hos många äldre kring möjligheten att få en bra vård eller en omsorgsplats den dag det behövs. Att behöva vänta i flera år på en ny höftled, en starroperation eller en hörapparat är ovärdigt ett land som Sverige. Äldres rättigheter enligt lag nonchaleras. Regeringen måste göra något, anser Riksdagens revisorer.

Herr talman! Det nya året innebär stora förändringar för landets pensionärer. När pensionsöverenskommelsen träder i kraft år 2003 höjs de utbetalda beloppen samtidigt som pensionen kommer att beskattas på samma sätt som andra arbetsinkomster. Detta innebär att både de utbetalda beloppen och den skatt som ska betalas blir högre. Sammantaget ska dock de flesta få lika mycket efter skatt som tidigare.

Förändringarna hänger alltså ihop med att det nya allmänna pensionsystemet är fullt infört från och med nästa år. Ersättningarna blir högre, samtidigt som det särskilda grundavdraget för pensionärer försvinner. Omläggningen från folkpension till garantipension går med nuvarande regering jämnt upp för den som betalar ett så högt belopp som 34 kr i kommunalskatt. Pensionärer som har låg pension och bor i kommuner med låg skatt får den största höjningen av sin pension nästa år.

Herr talman! Som pensionär har man i dag få möjligheter att påverka sin inkomst. Skattehöjningar som fastighetsskattens effekter slår även mot äldre, bland annat de som bor i villor och särskilt de som valt att satsa just på att betala lån för att undvika höga kostnader på äldre dagar. Pensionärer ska kunna leva på sin pension, men så är det inte för alla i dag.

För en del pensionärer kan en del av den förväntade höjningen ätas upp. Detta gäller alltså de sämst ställda pensionärerna, som bor i småhus och därmed omfattas av begränsningsregeln för fastighetsskatt. För en pensionär som helt saknar ATP-poäng kan fastighetsskatten bli 2 900 kr i år. Nästa år, när pensionen höjs, hamnar däremot taket för samma pensionär på 4 200 kr. Höjningen blir därför 1 300 kr. Det kanske inte verkar så mycket i kronor räknat, men om marginalerna är små slår det ändå hårt. Vi får dessutom inte glömma att elskatten och elpriserna höjs, och för många äldre, som behöver lite högre värme och bättre belysning, kommer utgifterna att öka markant.

Herr talman! Från och med nästa år införs också ett nytt äldreomsorgsstöd. Det ska kunna ges till dem som är 65 år eller äldre och som är bosatta i Sverige. Det handlar om personer som har så låg pension att de i dag är beroende av socialbidrag för att klara sig.

Herr talman! Vi moderater föreslår höjt grundavdrag för pensionärer. Det betyder att deras skatt minskar och att det blir mer kvar när pensionen utbetalas. Vi moderater vill med vårt förslag till höjt grundavdrag ge

pensionärerna mer kvar i sina plånböcker, mer än vad regeringen föreslår. Detta framgår av vårt särskilda yttrande.

Herr talman! För att kommunerna ska stimuleras till ett bra boende har m, fp och c en gemensam reservation där det klart framgår att de äldre ej ska tvingas till boende i tvåbäddsrum. Jag säger som Margit Gennser sade i den förra debatten i detta ärende: ”En säng i ett delat rum på en vårdinrättning är inte en bostad. Att använda ordet bostad på detta sätt är att göra våld på svenska språket.” Med det nuvarande systemet byggs inte tvåbäddsrum bort i den takt som önskas av de boende och deras nära, därav denna reservation.

Herr talman! Äntligen kommer änkor efter allt svek att få en del av sin rätt tillbaka, då inkomstprövningen för änkepensionerna slopas. Änkor fick ju en stor del av sin pension indragen av staten utan att de kunde skydda sig – ett rent avtalsbrott. Många änkor har i ur och skur mött oss utanför Riksdagshuset eller på andra platser i landet och hävdade att deras pensioner konfiskerades. Utöver enskilda tragedier innebar det ett övergrepp i strid med rättsstatens principer.

Herr talman! Slutligen vill jag nämna en av våra moderata reservationer i vilken föreslås att konstnärers stipendier på kortare tid än två år ska medföra pensionsrätt, allt för att ge konstnärerna bättre villkor som pensionärer.

Med de orden vill jag måla en hälsning med en riktigt god jul!

Anf. 78 BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Det ämne som vi nu har att diskutera är ett av de viktigaste inom varje samhälle av modernt slag: frågan om hur vi ska se till att våra äldre får en hygglig försörjning när arbetstiden har tagit slut. Denna fråga har länge varit viktig, men den diskuteras kanske mer än någonsin nu i flertalet industrialiserade länder. Det har att göra med flera olika saker. En mycket glädjande utveckling är att människor lever längre i nästan alla länder av vår typ. Denna utveckling går också i många länder, inklusive vårt land, fortare än den gjort på länge. Denna glädjande utveckling råkar också sammanfalla med en annan utveckling, nämligen att den stora generation som i de flesta länder föddes på 40-talet nu beräknas gå i pension omkring år 2010. Sammantaget leder detta till stora påfrestningar för pensionssystemet.

Sverige är ett av de få länder som har gjort en genomgripande förändring av pensionssystemet. Vi gjorde det i en bred uppgörelse i mitten av 90-talet, den stora pensionsuppgörelsen 1994 mellan fem av riksdagens partier, motsvarande 80–85 % av riksdagen. Denna pensionsreform karakteriseras av två grundläggande principer. Den ena brukar vi kalla livsinkomstprincipen, det vill säga att i praktiken alla kronor ska räknas när pensionen sedan ska beräknas. Den andra är följsamhetsprincipen, det vill säga att pensionen följer utvecklingen av löner, men också utvecklingen av just medellivslängden.

Det finns ett mycket stort internationellt intresse för den svenska pensionsreformen. Det tror jag har att göra med dessa principer, som ju syftar till att göra systemen mer hållbara. Både livsinkomstprincipen och följsamhetsprincipen, inte minst i fråga om medellivslängden, innebär just att systemen blir mer uthålliga.

Det internationella intresset har visat sig genom att flera länder har genomfört liknande reformer som den svenska efter vår uppgörelse 1994. Nu i höst har det visat sig på flera olika sätt. Våra norska vänner har presenterat två förslag till reformering av sitt system, och ett av dessa förslag är i praktiken mycket nära den svenska pensionsreformen. I Finland har man kommit överens om förändringar i det finska pensionssystemet från och med nästa år som på flera punkter överensstämmer med det som vi enades om här för sju åtta år sedan.

Bara den senaste veckan har intresset för den svenska pensionsreformen kunnat iakttas. I tidningen *The Economist* i fredags berömde man exempelvis både på ledarplats och på nyhetsplats Sveriges pionjärinsatser på det här området.

Även i Frankrike pågår en diskussion om vad man ska göra åt det franska systemet. Häromdagen kom meddelandet att den franske socialministern ville besöka några europeiska länder i början av nästa år inför det franska reformarbetet, och föga förvånansvärt, med tanke på det internationella intresset, är ett av de länderna Sverige.

Herr talman! Inför nästa år kommer det att äga rum betydande förändringar i det svenska pensionssystemet. En av de sista stora pusselbitarna kommer att genomföras i och med att vi ser till att vi får en garanti-pension och att den kommer att bli beskattad. Det har redan beskrivits av Anita Sidén.

Ett annat besked inför nästa år är att Sverige som första land i världen har tagit fram ett försök att få en ordentlig bokföring av hur det står till med pensionssystemets hållbarhet. Det kallas i det svenska systemet för automatisk balansering. Det första talet presenterades av regeringen för bara några veckor sedan på basis av vad Riksförsäkringsverket har räknat ut. Det visade sig då att förhållandet mellan tillgångar och skulder såg något hyggligare ut än vi tidigare har beskrivit och att det finns hyggliga förhoppningar om att detta ska kunna fortsätta.

Herr talman! Jag skulle vilja ta upp tre konkreta områden inom ramen för denna del av betänkandet.

För det första är det frågan om änkepensionerna. Där är det bara att instämma i att det är glädjande att den stora försämring som många änkor råkade ut för för ett antal år sedan kommer att upphöra från och med den 1 januari 2003. Detta kan framför allt de berörda ankorna men även de som tycker om det svenska välfärdssystemet glädja sig åt.

Dock bör det väl om historieskrivningen ska slås fast påpekas att det inte beror på den socialdemokratiska regeringen eller att Socialdemokraterna på något vis har ändrat uppfattning i denna fråga utan det beror på att de har kapitulerat. Det beror alltså på att regeringen har kunnat konstatera, socialdemokraterna här i riksdagen också, antar jag, att man inte har förutsättningar att driva det här förslaget vidare. Därför har man lagt det åt sidan. Det är mycket bra.

För det andra tänkte jag ta upp något som Vänsterpartiet har ett par reservationer om. Jag tror att det är reservationerna 42 och 76 som innehåller ett påstående om att pensionsnivåerna i vårt land under 90-talet skulle ha försämrats avsevärt, man brukar säga med 10 %, och man antyder från Vänsterpartiets sida att man skulle vilja återställa, som det heter, de här nivåerna.

Då vill jag än en gång från denna talarstol slå fast att mer än hälften av den påstådda försämringen inte är en försämring utan en direkt följd av skattereformen 1990 och 1991. Det är förstås fullt tillåtligt för olika intresseorganisationer eller partier att föreslå höjning av pensionerna i vårt land, men man bör inte göra det under felaktiga premisser, vilket det är att påstå att man fick en nettoförsämring av pensionerna med 10 %. Merparten av detta är återställt med beslut som är fattade i slutet av 1990-talet och början av 2000-talet.

För det tredje tänkte jag ta upp reservation nr 51 som handlar om flerbäddsrummen, som Anita Sidén redan har nämnt. Vi har från ett par tre partiernas sida, däribland Folkpartiet, nämligen pekat på att det inte är rimligt att långt in i framtiden hävda att det är en bostad om man har en säng i ett flerbäddsrum och därmed bevilja bostadstillägg för den som om den vore en vanlig bostad. Att det övergångsvis har varit på det viset må väl vara hänt. Men det reservanternas nu föreslår är att man från och med 2005 skulle slå fast att detta inte ska vara fallet och att kommunerna därmed får en viss varseltid att se till att ofrivilligt boende i flerbäddsrum inte ska uppmuntras med statliga pengar.

Där vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen 51.

Det finns i det nya pensionssystemet några punkter som återstår i den uppgörelse som är träffad. Det handlar om en möjlighet att genom pre-riepensionen erbjuda dem som vill att teckna efterlevandeförsäkring.

Det handlar om den stora intressanta frågan vad man ska göra om man skulle hamna i den lyckliga situationen att man får överskott i pensionssystemet. Där har nu tillsatts en enmansutredare. Ingen av oss vet hur det går i framtiden, men jag kan säga att det är få länder i världen som kommit på tanken att tillsätta en utredning om vad man ska göra utifall man får överskott i pensionssystemet. Det är ändå en antydning om att vi har försatt oss i en situation som är lite annorlunda än flertalet länder av vår typ.

Ytterligare en fråga som inte är avklarad är frågan om en eventuell sista överföring till statsbudgeten från AP-fonderna som har att göra med att statsbudgeten i dag har tagit över ansvaret för förtidspensionen.

För det fjärde, och det sista jag tänkte nämna i den delen, är det fråga om vid vilken tidpunkt vi äntligen ska uppnå det som ingick i uppgörelsen för snart nio år sedan, nämligen att enbart halva pensionsavgiften skulle tas ut ovanför det så kallade förmånstaket. Det tillsattes en grupp enligt riksdagsbeslut 1994 som heter Genomförandegruppen. Dess uppdrag är att genomföra och vårda pensionsuppgörelsen. Jag hoppas att det uppdraget kommer att tas på fullt allvar av Socialdemokraterna och att den mödosamt hopkämpade kompromissen om att enbart halva avgiften skulle tas ut ovanför förmånstaket kommer att kunna genomföras åtminstone till tioårsdagen av uppgörelsen.

Anf. 79 KENNETH LANTZ (kd):

Herr talman! Det är inte utan att jag känner det något märkligt att ställa mig i riksdagens kammare i dag. Det är inte första gången jag står här i talarstolen och försöker plocka fram några svar från herr Klockare i ett av de ämnen som vi berörs av i dag, nämligen änkepensionen. Vi har även omställningspension och en del andra frågor uppe, men jag tänkte

inledningsvis helt kort bara nämna några tankar om änkepensionen. Vi har hört en del av tidigare talare.

Det är en historisk händelse. Hade det varit torsdag i dag hade förmodligen åhörarläktaren i kammaren också varit fylld av änkor som gärna gått in och värmt sig efter sin demonstration mot orättvisan i inkomstprövningen av änkepensionen. Denna orättvisa fick änorna de facto vara med om att betala från 1997 års överenskommelse mellan Centerpartiet och Socialdemokraterna.

I dag kan dock dessa partier acceptera, men inte direkt slå sig för bröstet med, att vi har en förändring och en bra lösning på gång för de kvinnor som drabbats av den här preskriptionen.

Kristdemokraterna har under flera år drivit de här frågorna och krävt att änorna borde ha rätt till sin fulla pension. Men vid flera tillfällen har herr Klockare kämpat emot. I dag är det alltså en dag värd att fira. Regeringen har accepterat fempartiöverenskommelsen, och det är tack vare den överenskommelsen, som Könberg redogjorde mycket bra för, som vi i dag noterar med tacksamhet att orättvisan i änkepensionen ligger i graven.

Det gör dock ont inom mig att man i det här betänkandet noterar att det är tal om en utgiftsökning. Jag tycker att det är lite skamligt att använda just det begreppet. Vad är 800 miljoner kronor egentligen i relation till vad kvinnorna har känt under de här åren då deras änkepension de facto blev utsatt för preskription. Vi borde använda ett annat uttryck för att tala om att vi har rättat till den här kostnaden. Det var faktiskt så att änorna tvingades bära den här kostnaden för att rätta till ekonomin.

Nog om detta.

Herr talman! I vårt särskilda yttrande redogör vi för våra synpunkter med anledning av budget och anslag. Eftersom vårt alternativ följer den stora debatten om budgeten lämnar vi enbart våra synpunkter på det här avsnittet i vårt särskilda yttrande nr 7.

Dessutom vill jag yrka bifall till reservation nr 48 under punkt 34.

Först vill jag dock nämna lite om fritidsfastigheter som inte bör omfattas av inkomstprövning för bostadstillägg. Det är för många människor bra livskvalitet att få möjlighet att åka till sitt fritidshus. Det är en del av välfärden. Det finns många exempel på människor som i just den här frågan berättar för oss och visar på värdet av att få äga sitt fritidshus.

En kvinna som kontaktade mig för ett tag sedan berättade hur hon på grund av fastighetsskatt, låg pension och otillräckligt bostadstillägg tvingades sälja sin fritidsfastighet. Det känns inte bra, herr talman, när man möts av de här konkreta exemplen i vår tid. Vi pratar om att vi ska ha hög välfärd, att vi ska ha en god ekonomi och att alla människor ska ha det bra. Men så stiftar vi lagar som omöjliggör för folk att äga och behålla sina fastigheter som i den här kvinnans exempel. Hennes man och hon själv hade i ett tidigt äktenskap byggt huset. I dag tvingas hon sälja det.

Det känns inte bra att försvara sådant, jag kan det inte. Men vi är tvingade att acceptera detta med nuvarande lagstiftning. Det tycker inte vi kristdemokrater är bra. Därför anser vi att vi borde ta bort den här kopplingen. Vi avsätter ytterligare 90 miljoner för att kunna finansiera borttagandet av inkomstprövningen av bostadstillägg för pensionärer.

Herr talman! Det är inte rätt att våra äldre pensionärer i ett land som Sverige med hög levnadsstandard har dålig ekonomi eller har en känsla av att ha dålig ekonomi. Jag har använt min mor som exempel flera gånger. Jag kan göra det i dag också. Pengarna räcker inte till. De ska behöva be om allmosor för att kunna köpa julklappar till sina barnbarn. Det känns faktiskt inte bra. Därför har vi kristdemokrater såväl i valrörelsen som nu arbetat för att vi ska få en höjning av pensionen med 1 000 kr för de ekonomiskt sett sämst ställda pensionärerna. Det ska kunna genomföras under nästa år och även under 2004. Det har vi avsatt medel för.

Avslutningsvis vill jag gå tillbaka till frågan om en mer flexibel pension. Många människor kommer att uppleva att de faktiskt vill arbeta. Det kan vara lönearbete eller icke lönearbete – det kan vi lämna därhän – efter 65 års ålder. I dag finns inte en bra modell eftersom vi betraktar arbetsmarknaden som slut vid 65–67 års ålder.

Det vore bra om man kunde vara mer positiv till de motioner som har väckts med anledning av detta ärende. Det finns några som aktualiserar möjligheten. Jag noterar att utskottet uttalar på s. 88 att utskottet ställer sig positivt till tanken. Då borde man de facto ha gått vidare och arbetat efter linjen att få en friare möjlighet att välja sin pensionsålder.

I USA betalas pensionen ut vid 65 års ålder oavsett om den försäkrade fortsätter att arbeta eller inte. Det är inte fel att ha ett sådant tänkande. Anledningen är att man skulle kunna arbeta i lägre tempo för lägre lön men ändå kunna finansiera sitt liv och dessutom vara försäkrad. Den möjligheten har vi inte i den svenska lagstiftningen, men som vi kan läsa i betänkandet kan jag bara uppmuntra och vädja till regeringen genom herr Klockare att vi förhoppningsvis får en bra lösning på förslaget med mer generösa möjligheter att välja till exempel deltidsarbete efter 65 års ålder. Det finns exempel på människor som vill gå ned i tid och i ansvarsnivå genom att välja en annan befattning. Det framkom när vi debatterade hälsofrågorna för en stund sedan. Det är inte så enkelt i dagens högteknologiska och högt krävande arbetsliv. Hade det då funnits en chans att få dels pension, dels lön, skulle det gå att hitta en enklare lösning på de frågorna i framtiden.

Jag ser fram emot att få en kommentar av herr Klockare. Vi kanske kan få svar på vad regeringen tänker göra för att få en lösning för våra ekonomiskt sett sämst ställda pensionärer och vad beträffar fritidsfastigheterna.

Anf. 80 ULLA HOFFMANN (v):

Herr talman! Låt mig först konstatera att sjuknärvaron i kammaren är hög för tillfället.

Under den här debatten ska vi dels debattera nuvarande pensionärer, dels blivande pensionärer. Jag ska börja med att lyfta fram en i princip årligen återkommande motion från Vänsterpartiet, och det är den som handlar om Percy.

Det var en man som för många år sedan dristade sig till att ta ut sin yrkesskadelivränta som ett engångsbelopp. Det var på den tiden som informationen om vad som skulle ske var så otydlig att Riksförsäkringsverket efter Percy förtydligade sin information till dem som blivit bevil-

jade yrkesskadelivränta och som ansökt om att få ta ut den som ett engångsbelopp.

Reglerna är nämligen sådana att om man tar ut ett engångsbelopp minskas pensionen med motsvarande belopp. Återbetalningsbeloppet bestäms utifrån den förväntade medellivslängden. Det leder till att den som lever längre tvingas fortsätta betala resten av sitt liv, vilket i sin tur leder till att Percy i dag har betalat tillbaka 40 000 kr mer än han fick ut i engångsbelopp.

Vänsterpartiet har motionerat om detta i många år. Vi gör det därför att vi tycker att det är så genuint fel att ett statligt försäkringssystem tvingar människor att betala mer än vad de en gång fått av systemet. Vi kommer att fortsätta att väcka motioner till dess det sker en förändring, och det är för mig obegripligt att kammarens sex övriga partier tycker att detta är rätt och riktigt. Jag vet att Percy har skrivit till flera partiledare, som har uttalat sitt stöd för honom. Inte i något annat trygghetssystem används denna princip. Om någon som fått studielånen avlider avskrivs hela studielånet. Om en bidragsberättigad med skuld avlider krävs dödsboet på skuldbeloppet.

Vänsterpartiet menar att systemet för återbetalning av livränta som växlats in mot kapitalbelopp måste ändras. Inte någon ska behöva betala tillbaka mer än vad han eller hon en gång fått ut i engångsbelopp. Det är särskilt angeläget eftersom livräntan utgår för att täcka individens inkomstförlust på grund av arbetsskada. Vi anser att de som är inne i systemet och som "överlevt" medellivslängden ska slippa fortsätta att betala och anses som skuldfria – som de faktiskt är. Percy har betalat tillbaka 40 000 kr mer än vad han häftade i skuld. Eftersom det är få som tar ut engångsbelopp tycker vi också att möjligheten att växla in livränta mot ett kapitalbelopp ska tas bort.

Jag yrkar härmed bifall till reservation 49 under punkt 35, och jag hoppas på att ordspråket om att droppen urholkar stenen äger sin giltighet även här i riksdagen.

Herr talman! Vänsterpartiets kongress i år beslutade att en prioriterad fråga för riksdagsgruppen är ett återställande av pensionerna till 1990 års värde. Kongressen menade att pensionärerna under hela 90-talet har fått bära en tung börda till följd av nedskärningarna i den generella välfärden. De har fått känna på försämringar inom vård och omsorg. Pensionernas värde har dessutom sänkts med ungefär 10 % under 90-talet därför att prisbasbeloppet inte har följt prisutvecklingen. Det hävdas i de utredningar som regeringen har lagt fram att bruttopensionen visserligen har minskat reellt men att man måste se till nettot. Det innebär att man, enligt regeringen, även ska ta hänsyn till förbättringar inom skattesystemet, bostadstillägget och pensionstillskottet. Pensionärerna har kompenenserats för åtstramningarna menar man.

De förbättringar som regeringen har genomfört för pensionärer under 90-talet har välkomnats av Vänsterpartiet. Vi anser dock inte att dessa förbättringar ska betraktas som återställande av pensionen. I stället har det varit välbehövliga standardhöjningar för låginkomstpensionärer eller skattesänkningar som har kommit alla skattebetalare till del. Vänsterpartiet anser därför att regeringen bör återkomma med ett förslag om hur pensionerna bäst återställs till 1990 års värde. Eftersom situationen för låginkomstpensionärerna i många stycken fortfarande är oacceptabel är

det viktigt att denna grupp även i fortsättningen kommer i första rummet vad gäller återställande.

Jag yrkar därför bifall till reservation 47 under punkt 32.

Herr talman! Så till de blivande pensionärerna. En av Vänsterpartiet mer illa omtyckt del än de andra i det nya pensionssystemet är premiepensionen. Den innebär ett ideologiskt systemskifte där vi har gått från ett offentligt sparande i AP-fonderna till att var och en av oss ska placera en del av våra pensionspengar hos privata kapitalinstitut.

Det hävdas ofta att det råder valfrihet vad gäller placering av premiepensionen. Det är inte sant. Partierna bakom pensionssystemet motverkade aktivt, genom skrivningar i propositioner, placeringar i Sjunde AP-fonden, det vill säga den statliga förvaltaren. Vänsterpartiet menar att alla måste ha möjlighet att välja bort den spekulation och det risktagande som aktiefonder innebär, och vi vill därför att Sjunde AP-fonden ska erbjuda en realräntefond som placerar i svenska realräntefonder. Vi menar också att alla måste ha möjlighet att få välja fonder som tar etiska, moraliska och miljömässiga hänsyn. Det är ju fullständigt absurt att vi inte kan välja bort att placera våra pensionspengar i fonder som bygger på Miltonimperiets porrindustri. Lika dumt är det att den som vill inte kan placera sina premiepensionsmedel i ideella fonder. Likaväl som en del av avkastningen går ur systemet rakt ned i förvaltarens ficka borde man kunna få välja att placera sina medel i ideella fonder där en liten del av avkastningen går till ideella ändamål.

Herr talman! Det nya pensionssystemet innehåller också en så kallad broms, det vill säga räcker inte pensionsavgifterna sänks pensionerna. Det är väl inte någon nyhet att Vänsterpartiet inte tror på det nya pensionssystemets möjligheter att garantera en bra pension till folket. Såsom systemet är konstruerat får pensionärerna i det nya systemet ta ett alltför stort ansvar för systemets finansiella balans. Vi menar därför att om det visar sig att pensionssystemet är underfinansierat bör pensionsavgiften tillfälligt höjas. Vi vill också att det ska finnas en fastlagd gräns för hur stort underskott som ska hanteras med avgiftsökningar. Passeras den gränsen måste ansvariga politiker ta ställning till hur balans i systemet ska uppnås.

Herr talman! Jag står självfallet bakom alla Vänsterpartiets reservationer, men jag yrkar bifall endast till reservation 49 under punkt 35 och reservation 47 under punkt 32.

Anf. 81 BO KÖNBERG (fp) replik:

Herr talman! Det finns flera punkter i det som Ulla Hoffmann tog upp som jag skulle kunna göra invändningar mot, men jag tänkte begränsa mig till den punkt som gäller frågan om det var så att de regelförändringar som ägde rum i början på 90-talet ledde till försämringar av pensionsnivån – försämringar som borde innebära att pensionerna återställs, enligt förslagsställarna. Jag har förstått att det är en ståndpunkt som Vänsterpartiets kongress har fastslagit. Icke desto mindre kan den förstås vara fel, och enligt min mening är den direkt felaktig.

Det som hände i den stora skattereformen 1990–1991 var bland annat att man skiftade från direkt beskattning i riktning mot mera indirekt beskattning. För de personer som hade pensioner utöver garantinivån – låt oss säga ungefär hälften av pensionärerna – och de med högre pensioner

blev detta kompenserat automatiskt med hjälp av de regler som fanns för vad som hände med prisutvecklingen. Om man dessutom skulle ha låtit det slå igenom fullt ut, med de minskade skatterna vid det tillfället, skulle de pensionärerna ha kompenserats två gånger och inte bara en gång.

Detta motsvarar ungefär 6 % av de 10 % som det talas om. För dem med lägre pensioner ledde det till att man höjde pensionstillskott och bostadstillägg i stället. Av dessa 10 % är 60 % en myt. Det vore bra om Vänsterpartiet inte fortsatte att sprida den myten.

Anf. 82 ULLA HOFFMANN (v) replik:

Herr talman! De beräkningar som vi gör och det som framfördes vid kongressen, vilket flera pensionärsorganisationer står bakom, handlar om 10 %. Det är det som vi diskuterar. Jag ska förstås kontrollera det som Bo Könberg säger så att vi pratar om rätt siffror.

När det gäller den kompensation som pensionärerna ska ha fått på grund av utebliven uppräknings av basbeloppet vill jag göra en jämförelse. Vi har varje år förhandlingar mellan parterna som leder till att man får ett påslag på lönen genom kollektivavtalen. Sedan finns det förstås en särskild pott som man kan förhandla om.

Men tänk vad som skulle hända om regeringen beslutade att det årliga påslaget skulle utebli och ersättas med ett matpaket eller billigare lunch på ett närliggande ålderdomshem! Inte skulle arbetstagarna acceptera det. Det skulle bli en massa strejker, tunnelbanan skulle inte fungera och det skulle bli kaos i största allmänhet.

När regeringen gör detsamma med pensionärerna händer det egentligen inte någonting. Det utbryter inte några strejker när man inte räknar upp pensionen som den ska räknas upp och pensionärerna i stället erbjuds till exempel ett bostadstillägg.

Vår uppfattning är att de förbättringar som har gjorts för pensionärerna i form av höjt bostadstillägg och så vidare är bra. Men det har man varit tvungen att göra, och det kan inte kompensera ett återställande av pensionernas värde.

Anf. 83 BO KÖNBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag skulle i likhet med Ulla Hoffmann tycka att det var en mindre bra reform om vi sänkte pensionerna och delade ut matpaketet i stället. Det är en gammal liberal tanke att det är bättre att ha pengar så att man kan välja själv, i stället för att få det in natura. Den typen av debatter har vi haft några gånger i andra sammanhang, men jag ska inte återkomma till dem.

Jag har några gånger under årens lopp i diskussionerna om frågan om vad som hände i samband med skattereformen upptäckt att det uppfattas som krångligt och svårt att ta till sig. Möjligen är det lättare att förstå om man tänker sig ett steg till. Låt oss anta att vi skulle ta bort hela den direkta beskattningen och höja momsens i stället. Då skulle vi, med de regelsystem vi har, höja pensionerna med det som detta motsvarar. Frågan är om man dessutom borde kompensera pensionärerna en gång till i det sammanhanget. Det har de flesta som jag har träffat på, även en del företrädare för Vänsterpartiet, hittills inte tyckt vara en rimlig slutsats.

Anf. 84 ULLA HOFFMANN (v) replik:

Herr talman! Det är glädjande. Bo Könberg säger att han delar uppfattningen att det är bättre att pensionärerna får pengar än att de kompenseras med matpaket eller något liknande. Om vi bara kan enas om hur mycket pengar eller hur många procent som pensionärerna har förlorat genom att pensionen inte har räknats upp på det sätt som den ska, verkar det som om i varje fall Folkpartiet kan stödja ett sådant förslag.

Jag skulle också vilja säga att vad vi nu pratar om är det som har hänt, inte vad vi skulle göra längre fram om vi hade ersatt skattesänkningar med momshöjningar och så vidare. Vad vi pratar om nu är det som har hänt under 90-talet, när pensionerna urholkades genom att pensionerna inte räknades upp med prisbasbeloppet på det sätt som de skulle räknas upp. Det är det pensionärerna kräver kompensation för. Jag tycker att det är ett ganska rimligt krav.

Som aktiv i förvärvslivet – om man kan kalla det förvärvsliv att sitta i riksdagen – skulle jag inte acceptera det som pensionärerna har accepterat. Det finns egentligen inte någon som för pensionärernas talan i riksdagen. Vi har fått uppdraget av vår kongress att föra pensionärernas talan i riksdagen vad gäller återställande av pensionerna.

Anf. 85 BIRGITTA CARLSSON (c):

Herr talman! Ekonomisk trygghet vid ålderdom – är det en självklarhet för alla i Sverige i dag?

Vi i Centerpartiet tycker inte att man kan svara ja på den frågan. Vi har fortfarande alltför många pensionärer som inte får sin pension att räckta hela månaden. Många av de äldre pensionärerna, i synnerhet äldre kvinnor, har en mycket låg pension, eftersom de inte har haft samma möjlighet som de nya pensionärerna att spara ihop till sin egen pension.

Därför har vi ett förslag som innebär att de med lägst pension ska få ekonomisk förstärkning. Vi vill börja med att höja garantipensionen med 1 500 kr, och dessutom vill vi i vårt skatteförslag ge en skatterabatt till alla under den här mandatperioden på 10 000 kr. Detta innebär att alla pensionärer får bättre ekonomi med Centerpartiets förslag. Skatterabatten motsvarar ett grundavdrag på ca 30 000 kr. Denna skatterabatt har betydelse när alla pensionärer från 2003 får betala skatt på sin pension. Vi anser att det är viktigt att pensionärerna med låga pensioner får behålla en större del av sin pension.

Verklig ekonomisk trygghet innebär att man kan leva av sin lön eller av sin pension och inte som i dag vara i så stort behov av riktade stöd och bidrag som man måste söka för att erhålla.

Herr talman! Varje människa ska garanteras att åldras med bibehållen värdighet. De äldre ska garanteras ekonomisk trygghet. Kommunala taxor och avgifter måste vara rimliga. Ingen ska på grund av kommunens avgiftssystem tvingas söka socialbidrag. Regeringens och riksdagens majoritetsbeslut om införande av maxtaxa har i ett stort antal kommuner fått till följd att människor inte klarar sin egen försörjning. Dessutom finns juridiska oklarheter. Därför har Centerpartiet föreslagit att regeringen snarast utvärderar konsekvenserna av den införda maxtaxereformen.

Herr talman! God livskvalitet är något som borde vara en självklarhet – men stämmer det? Vi i Centerpartiet anser att om detta ska bli verklig-

het ska ord som delaktighet, självförverkligande, oberoende, värdighet och trygghet vara vägledande i äldrepolitiken.

Det är viktigt att åldrande personer kan känna trygghet inför sin framtid, att de erbjuds äldreomsorg och omsorg av god kvalitet och att de alltid möts med stor respekt och värdighet. Det är nödvändigt att öppna upp för nytänkande om hur äldreomsorg ska organiseras på bästa sätt för att detta ska bli möjligt.

De äldres livsvillkor och behov varierar. Därför vill vi skapa verkliga förutsättningar för att de äldres vård och omsorg ska kunna drivas utifrån ett individbaserat förhållningssätt, där utgångspunkten är den enskildes behov och önsknings. Den stora utmaningen för äldreomsorg är att på ett bra sätt klara det snabbt växande antalet äldre, där även många kommer att ha en annan kulturell bakgrund.

Ett problem som närmar sig är att det redan i dag finns svårigheter att rekrytera, kompetensutveckla och behålla personal. Detta äventyrar möjligheterna till en kvalitetssäker äldreomsorg i framtiden.

Pensionärernas livsvillkor och behov varierar, och därför kan vi inte betrakta pensionärskollektivet som en homogen samhällsgrupp. De är inte en grupp individer som enbart är i behov av vård och omsorg, utan i högsta grad människor som tillför mycket till samhällets utveckling och vilkas livserfarenhet är en stor resurs.

Centerpartiet anser att äldre ska ges möjlighet till aktivt deltagande i samhällslivet. Både kommuner och landsting bör ha ett intresse av ett väl utvecklat samarbete med pensionärsorganisationerna, detta för att tidigt få ta del av synpunkter och idéer för att utveckla verksamheter bättre. Här spelar de lokala pensionärsråden en viktig roll. Deras kunskap och engagemang bör komma in i ett tidigt skede av beslutsprocessen.

De äldre besitter viktiga erfarenheter och kunskaper som samhället behöver. För att vi ska kunna ta del av denna kunskap krävs att de äldre tillåts att vara delaktiga i samhällsplaneringen.

Om fler äldre ska kunna klara sig på egen hand, även när hälsan sviktar, är det också viktigt att det finns grundläggande service som goda kommunikationer genom anpassad kollektivtrafik samt tillgänglig post, bank och apotek.

Att kunna bo kvar i det egna boendet är en annan viktig trygghetsfråga. För att detta ska vara möjligt krävs att man bygger fler bostäder som är anpassade för äldre. För de äldre som har bostad inom den kommunala omsorgen ska det finnas möjligheter till samboende. Gifta par ska inte tvingas flytta isär på grund av att de inte klarar att bo i eget boende. Ett värdefullt komplement till det övriga boendet är seniorboende till vilket man kan flytta om man önskar sällskap eller närservice.

Fru talman! Ekonomin har försämrats i många av våra kommuner. Samtidigt ökar andelen äldre i väldigt många kommuner. Detta har lett till att hemtjänsten har utvecklats från allmän hemservice till i första hand omvårdnadsinsatser, där en begränsning försvårar för många äldre människor.

Många pensionärshushåll som inte får hemtjänst är ändå i behov av service som till exempel hjälp med grundlig städning, med fönsterputsning, kanske med gräsklippning – den här årstiden tänker vi mer på att skotta snö – eller med att handla. En generell välfärdspolitik med ökade

möjligheter till service i hemmet kommer på sikt att leda till att färre pensionärer behöver anhölla om kommunens hemtjänst.

Centerpartiet har tidigare lagt fram förslag i riksdagen om att utveckla hemservice-sektorn för äldre. Vårt förslag är ett system med hemservice-checkar för pensionärshushåll. Detta förslag innebär ett system som ska omfatta alla pensionärshushåll och ska gälla för alla normalt förekommande tjänster i hemmet. Genom vårt förslag kan pensionärshushåll som är i behov av hjälp lättare erhålla hjälp.

Systemet med hemservicecheckar bidrar till ökad livskvalitet genom en känsla av trygghet i det egna hemmet och en tillfredsställelse över att arbetsuppgifter man inte själv klarar av blir gjorda och att man får tid över med sina anhöriga.

Fru talman! Vi lever allt längre och är allt friskare. 17 % av svenskar-na som går i pension har minst en förälder kvar i livet, och i dag är drygt 1 ½ miljon människor över 65 år. Om ett par decennier är var fjärde invånare ålderspensionär. Många 65-åringar kan se fram emot ett friskt, rikt och aktivt liv i 20–25 år. Samtidigt är det alltfler människor som inte orkar arbeta fram till ålderspensionen. Antalet förtidspensioneringar ökar, och detta tyder på ett allt tuffare arbetsliv utan makt och inflytande. Arbetslivet måste bli flexibelt. Det måste göras insatser för att förändra attityder till äldre på arbetsmarknaden. Människor måste ges förutsätt-ningar att orka arbeta till pensioneringen. Kontinuerlig vidareutbildning och ökad flexibilitet i arbetslivet är två nödvändiga åtgärder. Dessutom behöver ändringar göras som undanröjer de extra kostnader som arbets-givaren får när man anställer äldre arbetskraft.

Fru talman! Genom att Centerpartiets förslag inom detta område har budgetpåverkan har de redan avslagits vid behandling tidigare här i riksdagen. Därför yrkar vi bifall till reservation 51.

Eftersom detta är sista debatten här i kammaren för i år som jag kommer att delta i vill jag tacka vår fantastiska kanslipersonal med Karin Laan i spetsen. Tack också alla trevliga ledamöter i utskottet och kam-markansliet!

Anf. 86 KERSTIN-MARIA STALIN (mp):

Fru talman! Jag vill börja med att be om ursäkt till stenograferna ef-tersom jag inte har något manuskript. Jag har så svårt att skriva det och har svårt att tala efter det. Så ni får fråga om det är någonting som är oklart.

Jag är en lycklig kvinna. Jag är född 1937. Det betyder att jag får räkna mina 15 bästa år. Jag slipper premiepension. Jag är tjänsteman, så jag får ATP. Ett tag var jag olycklig, eftersom jag är änka och gick miste om hälften av min änkepension. Det är återställt nu. Jag har ingen glädje av det, eftersom jag är pensionär, men jag gläds med de änkor som fort-farande har glädje av det. Och än så länge finns det pengar till pension.

Jag tänker på den hyllning av pensionssystemet som var för en liten stund sedan när det gäller de här principerna. Man säger att varje krona du tjänar går till pension, men då talar man inte om att varje krona du inte tjänar ger avdrag. Och så var det principen att pensionerna ska följa den ekonomiska utvecklingen. Det kan inte vara riktigt att det, om det går åt pipsvängen med ekonomin, är pensionärerna som ska betala i och

med den automatiska balanseringen. Då måste det ske någon annan förändring genom riksdagen.

Jag är orolig för pensionen. Jag är orolig för våra barn, och jag är orolig för hur det ska gå och om pengarna kommer att räcka. Jag är orolig för det här med IT-utvecklingen. Vi hade en vision om 2005. Vi skulle hämta hem rationaliseringspotentialen ganska tidigt. Man har börjat spara utan att försäkringskasspersonalen ännu har fått någon rationalisering.

Det är väldigt svårt att göra någonting åt den här stora kolossen, men vi kanske ändå kan förändra lite grann i premiepensionssystemet. Det går kanske att göra förbättringar i detta glitter. Vilken reklam var det inte i början om att man skulle satsa och spela på börserna! Det minsta man skulle kunna begära är att det åtminstone finns etiska regler.

Man säger att många har etiska regler, men då handlar det faktiskt bara om alkohol, tobak och vapen. Jag har varit lite imponerad av Sjunde AP-fonden, som administrerar premiesparfonden. Tidigare har Bancos Etiska Globalfond, som är utanför premiepensionssystemet, varit den som har haft bäst etiska regler. Man har avstått från att investera i bolag som diskriminerar på grund av kön, ras eller religion eller på grund av att man är ansluten till en fackförening, och man vill inte investera i företag som inte tar internationell miljöhänsyn.

Sjunde AP-fonden tog efter och försökte likna den här Bancofonden så gott det gick. Det tycker jag var väldigt bra. Nu har det tyvärr ganska nyligen varit en skandal där också. Det har visat sig att man har stött företag med vapenexport, men jag hoppas att man skärper sig. Då är det viktigt att man, om man nu har valt ett annat sätt att placera sina pengar, ska få ändra sig och välja premiesparfonden. Så får man inte göra nu.

Jag vill yrka bifall till reservation 81 om krav på etiska aspekter. Det ska finnas med redan i katalogen, så att man inte ska behöva ringa runt och fråga och leta reda på det själv som försäkringstagare. Och jag stöder också reservation 82 om ideella fonder.

Många tycker att det skulle vara skönt att placera kapital så att man kan bidra till positiva samhällseffekter, till exempel genom stöd till Svenska naturskyddsföreningen, Röda korset och Världsnaturfonden. Men det går inte nu, eftersom det finns en lag som säger att det här inte bidrar tillräckligt mycket till pensionssystemet. Vi har haft diskussioner om det här i kammaren förut, och den första gången jag hade den diskussionen verkade det inte som motståndet var så stort mot den här inte så stora lagändringen, så en sådan skulle jag önska. Jag yrkar alltså bifall till reservationerna 81 och 82.

Sedan vädjar jag också till Lennart Klockare om det här med flexibel pensionstid, att vi kan fortsätta att diskutera det.

När det gäller nya valet och motionstiden vill jag påpeka att jag missade att motionera om delad pensionsrätt, även pensionsrätt vid studier.

Jag vill avsluta med att önska en god jul, även till fru talman!

Anf. 87 LENNART KLOCKARE (s):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till förslaget i betänkandet och avslag på samtliga reservationer så att jag inte glömmer det.

Vi debatterar nu ett oerhört intressant och viktigt område som berör våra äldre. Det handlar om utgiftsområde 11 och pensionärerna. Från 2003 träder den nya pensionsreformen i kraft. De som är födda 1938

fyller då 65 år och kan få garantipension. I samband med det kommer utgifterna för området att öka kraftigt. Garantipensionen ersätter då folkpensionen, pensionstillskottet och det särskilda grundavdraget. Garantipensionen blir beskattad. Det innebär att alla kommer att få en högre pension nästa år än vad de har innevarande år, eftersom gränsen går vid 34 % skatt och det hade ingen vad vi har förstått. Det innebär också en ganska väsentlig uppräknig för nästa år. Det tycker jag är bra.

Ett nytt förmånsslag, äldreförsörjningsstödet, tillförs också utgiftsområdet. Med allt detta har vi nu i Sverige ett modernt och stabilt pensionsystem som automatiskt följer den ekonomiska och demografiska utvecklingen.

Det nya pensionssystemet med livsinkomstprincipen ger större möjligheter för den enskilda individen att påverka storleken på den framtida pensionen. Men det ställer krav på att människor tidigt i livet tar till sig denna kunskap och har med den i sin planering. Det årliga pensionsbeskedet kan vara till hjälp. Jag sätter också tilltro till den Internetbaserade informationstjänst som man nu arbetar med. Den ska kunna sammanställa de olika pensioner som vi har och som i framtiden kommer att komma från olika håll. Riksförsäkringsverket, Premiepensionsmyndigheten och Försäkringsförbundet har uppgiften att i samverkan ta fram ett system till 2004.

Fru talman! Inkomstprövningen av folkpensionsdelen för änkor avskaffas från årsskiftet. Det tycker jag känns bra. Vi har rätt ut den belastning vi fick med oss i bagaget 1994. Nu har vi tagit bort den inkomstprövning som vi gjorde i saneringssyfte.

Vi gör också förbättringar i omställningspensionen. Vi förlänger den från sex till tio månader för dem som inte har underåriga barn. För familjer med barn mellan 12 och 18 år förlängs den från 6 till 22 månader. År 2005 ska vi förlänga den ytterligare med två månader för båda dessa grupper.

De insatser vi gjorde under 90-talet påverkade också pensionärerna. Åtgärder vidtogs dock för att skydda de sämst ställda pensionärerna genom förbättringar i bostadstillägget, skattereduktioner och höjning av pensionstillskott. Det var glädjande att vi kunde räkna upp pensionerna fullt ut från 1999. Det gjorde vi ett år tidigare än vad man trodde var möjligt. Regeringen gjorde ett bra arbete. Därför klarade vi att göra det då.

Skattereduktionen har fortsatt och förbättrats under året. Det känns väldigt bra. Under 90-talet förbättrade pensionärerna som grupp sin inkomststandard i jämförelse med övriga. Vi kan även notera att ATP:n från och med innevarande år följsamhetsindexeras, vilket innebär att den räknas upp mer än om vi skulle ha använt den gamla modellen med bara prisökningarna.

Fru talman! Jag ska kommentera några motioner med anknytning till anslaget och avsluta med några motioner med anledning av pensionssystemet.

Jag vill börja med den motion som gör mig mest överraskad. I motion 353 föreslår Centerpartiet att bostadstillägget ska sänkas från 4 500 till 4 000 kr. Dessutom ska kompensationen sänkas från 91 % i dag till 80 %. Det drabbar naturligtvis framför allt kvinnor. Det handlar om kvinnor som haft låga inkomster. De har till exempel jobbat hemma i det

egna jordbruket och skött barn. Inkomsterna har kanske gått till mannen. För den gruppen vill Centerpartiet försäkra bostadstillägget med 895 kr i månaden. Jag tycker att det är väldigt anmärkningsvärt. Birgitta Carlsson sade i sitt anförande att de vill höja garantipensionen med 1 500 kr från nästa år. Det blir en höjning med 125 kr i månaden och totalt en förlust för kvinnan i fråga med 770 kr. Det känns inte trevligt att vi ska sätta åt de kvinnor som har haft det svårast och de lägsta inkomsterna.

Jag ser lite allvarligt på Centerpartiets förslag att höja garantipensionen. Det är ju så, Birgitta Carlsson, att detta ligger inom den överenskommelse som vi har om pensionssystemet. Vi har bestämt vilka procentsatser som ska räknas upp för garantipension. Jag hoppas att det är en engångsföreteelse. Som vi har sagt många gånger från denna talarstol ska vi vårda pensionsöverenskommelsen. Så länge vi gör det kommer vi att ha ett bra pensionsystem för framtiden.

Fru talman! Det finns motioner som berör Sjunde AP-fonden och Premiesparfonden. Motionärerna yrkar att man ska kunna göra återval till Sjunde AP-fondens premiesparfond. Sakligt sett skulle det väl inte finnas något hinder med hänsyn till den förändring av Premiesparfonden som har skett. Från att ha haft en utgångspunkt med statspapper, som jag kallar det, obligationer och annat, har den gått till att se ut i stort sett som vilken annan fond som helst. Därför skulle man möjligen kunna förändra det förhållningssätt som gäller i dag.

Men detta är också en överenskommelse mellan de fem partier som står bakom pensionsöverenskommelsen. För att vi ska kunna göra någon ändring på denna punkt måste vi vara överens. Dit har vi inte nått, men genomförandegruppen kanske kommer att fortsätta att föra samtal kring frågan. Vi får se vart det leder.

Klockan har gått. Jag stannar där fast jag hade mycket kvar.

Anf. 88 BO KÖNBERG (fp):

Fru talman! Jag skulle vilja ta upp frågan om änkepensionerna. Lennart Klockare sade att det är bra att det blir en förändring, det vill säga att den stora försämring för många änkor som har pågått under fem år skulle tas bort från den 1 januari. Lennart Klockare har ju i många år försvarat försämringen från den talarstol han står i just nu.

I mitt anförande påstod jag att Socialdemokraterna inte ville göra den förbättring som nu äger rum genom att man tar bort de regler som funnits de senaste åren. Det framgick inte riktigt vad Lennart Klockare hade för uppfattning, men jag tycker att det vore bra om det kunde redas ut en gång för alla. Visst är det så, Lennart Klockare, att om regeringen hade lyckats få med sig något eller ett par partier och fått en majoritet så hade man hållit fast vid försämringen hur länge som helst?

Anf. 89 LENNART KLOCKARE (s) replik:

Fru talman! Bo Könberg, jag sade i mitt anförande att vi nu har återställt den ekonomi som Sverige verkligen är i behov av. Det har inneburit att vi under resans gång har återställt den ena förmånen efter den andra som vi så sorgligt och tragiskt tidigare har fått försäkra efter de borgerliga regeringsåren.

Det känns bra att veta att vi har kunnat skydda de sämst ställda i samhället. Vi har också tagit bort inkomstprövningen av änkepensionen för

de änkor som hade folkpension. Bo Könberg som är en kunnig man på pensionsområdet vet också att vi har inkomstprövat den mot folkpensionen. Men folkpensionen finns inte kvar. Om vi skulle ha haft inkomstprövningen kvar hade vi fått konstruera och hitta på något nytt. Men vi har rätt ut ekonomin, och därför har vi också sett till att vi kan ta bort den inkomstprövning som nu finns.

Anf. 90 BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! Mitt påstående var skarpare än så. Mitt påstående var att svensk socialdemokrati inte hade gjort denna återställning om man inte hade varit tvungen att göra det. Det är det som jag påstår. Man gjorde allt som man kunde för att få partier att ställa upp bakom det hela. Man misslyckades, och nu försöker man att ta åt sig äran av att man nu återställer detta.

Det handlar alltså inte om den stora sanering som måste äga rum under 90-talet efter den enorma lågkonjunkten i början av detta decennium och att man från socialdemokratiskt håll nu äntligen kan återställa detta, utan det handlar om att man har tvingats att återställa detta.

Anf. 91 LENNART KLOCKARE (s) replik:

Fru talman! Nej, jag delar inte Bo Könbergs uppfattning om att man skulle ha tvingats till detta. Om regeringen hade ansett sig tvingad att lägga fram ett förslag hade man väl i så fall fått göra det. Sedan är frågan om det hade gått igenom riksdagen. Men eftersom regeringen inte har lagt fram något förslag om att behålla inkomstprövningen av änkepensionen har man också fattat ett beslut om att ta bort den. Det är precis det som har hänt.

Jag tycker att vi har kommit till den ståndpunkten att de änkor som förlorade en del pengar inte behöver göra det i framtiden.

Jag vill också säga att det var många andra grupper i samhället som också gick miste om ersättningar i form av sjukpenning, föräldrapenning, a-kassa och mycket annat. Även pensionärerna drabbades av hur ekonomin hade skötts. Jag kanske får anledning att återkomma till det.

Men jag tycker att det känns bra nu. Det är nästan så att det spritter i mig när jag känner att Sverige är på rätt väg och att människorna kan återfå en framtidstro därför att vi har ett välfärdssystem som fungerar alldeles utmärkt.

Anf. 92 ANITA SIDÉN (m):

Fru talman! Det är viktigt att skydda de sämst ställda pensionärerna och forma politiken efter människorna. Utvecklingen av den nya pensionen måste naturligtvis följas noggrant.

Riksförsäkringsverket har i sina räkneexempel utgått från oförändrade kommunalskatter nästa år. Men enligt Finansdepartementet kommer kommunalskatten att öka med i genomsnitt 66 öre under kommande år. Och en del regioner höjer mer än så, ända upp mot 1:80 har jag sett uppgifter om i olika sammanhang.

Är inte detta motsägelsefullt och oroande för våra pensionärer, Lennart Klockare?

Anf. 93 LENNART KLOCKARE (s) replik:

Fru talman! Våra pensionärer kan verkligen se framtiden an med tillförsikt när det gäller förändringarna i det nya pensionssystemet, med den uppräknings som nu har skett och kommer att ske under kommande år, med den följsamhetsindexering som vi har och med ett bostadstillägg som gör att i huvudsak de kvinnor som har de lägsta inkomsterna får ett värdigt boende och har möjlighet att leva ett aktivt liv. Jag tycker att pensionärerna är en grupp som kan se framtiden an med tillförsikt och känna stolthet över att vi har ett fantastiskt bra pensionssystem som gör att de också kan veta att det är ett stabilt system för deras barn och barnbarn i och med den automatiska balanseringen som Bo Könberg nämnde här. Det ger dem trygghet för framtiden.

Anf. 94 ANITA SIDÉN (m) replik:

Fru talman! Jag är inte säker på att alla pensionärer delar Lennart Klockares uppfattning. Pensionärer som har låg pension och bor i kommuner med låg skatt får den största höjningen av sin pension nästa år, och det är väl bra. Men skatten på el har under en tioårsperiod ökat med 158 %, och småhusägare är storkonsumenter av el jämfört med dem som bor i lägenhet. Många äldre bor i äldre villor som drar mer energi för att värmas upp, och många äldre behöver ha det varmt omkring sig. Äldre behöver också mer belysning. Till detta kommer fastighetsskatten, som jag nämnde i mitt anförande. Kom nu inte och säg som Bosse Ringholm att äldre ska belåna sina hus för att klara sin ekonomi. De äldre har avstått från en hel del saker för att få det bra på sin ålderdom, och de har gjort allt för att göra sig skuldfria för att ekonomiskt klara av att bo kvar i sina hus. En viss minister har sagt att den som är satt i skuld är inte fri. Lennart Klockare, borde det inte gälla de äldre också?

Anf. 95 LENNART KLOCKARE (s) replik:

Fru talman! Om jag kunde styra över elpriset skulle jag vara glad över det eftersom jag bor där uppe där det är lite kallare än i många andra delar av landet. Nu är det inte så. Vi har haft en sommar med sol och glädje men lite regn. Nu får vi kanske betala för det i form av ett högre elpris.

Jag vill säga till Anita Sidén att de äldre och de som har låga inkomster med det bostadstillägg som vi har också får möjligheter. Om hyran och övriga boendekostnader ökar kommer de att ha möjligheter att få det särskilda bostadstillägget om de kommer under den skäliga levnadsnivån, som det heter.

Fastighetsskatten hade jag inte tänkt blanda in i denna diskussion. Ofta när man talar om fastighetsskatten är det mycket jämmer och elände. Men dessa pengar används till mycket positivt. Det är väldigt sällan som de som talar om fastighetsskatten nämner någonting om begränsningsregeln. Det tycker jag är en del i detta. Jag har inte tänkt kommentera fastighetsskatten mer i det avseendet i alla fall.

Om man tittar på det som har gjorts och de utredningar som har gjorts ser man att pensionärerna har klarat sig bättre än många andra grupper i samhället. Det har faktiskt PRO och SPF gjort en stor utredning om, från 1989 fram till 2000, där man på punkt efter punkt redovisar de försämringar och de förbättringar som har gjorts. Jag har talat med dem, och de

tycker att man har fått ut ungefär det som man vill. Man vill alltid ha mer. Men man var nöjd med det som regeringen har åstadkommit.

Prot. 2002/03:38
17 december

Anf. 96 KENNETH LANTZ (kd):

Fru talman! Jag skulle gärna ta en debatt med herr Klockare om begränsningsregeln. Men det är inte därför som vi är samlade här i dag.

Liksom Bo Könberg tänkte jag ställa en fråga med anledning av Lennart Klockares glädje och nästan glädjefnatt över änkepensionens återställande. Men varför fick kristdemokrater, folkpartister och moderater inte ert stöd för detta redan förra året? Då hade vi kunnat återställa den och skapat denna glädje redan för ett år sedan eller för två år sedan.

Jag vill ställa ytterligare en fråga: Vad är skälet till att omställningspensionen successivt ska höjas på detta sätt? Vi har tidigare haft tolv månader. Sedan blev det sex månader. Nu ska vi lära oss, eller vad är syftet med denna modell att inte gå upp till tolv månader direkt? Vi tycker att det hade varit mer smakfullt att få tolv månaders omställningspension omgående.

Anslag inom socialförsäkringsområdet

Utgiftsområde 11

Anf. 97 LENNART KLOCKARE (s) replik:

Fru talman! Jag blir kanske inte förvånad över Kenneth Lantz frågor om varför man inte fick stöd för ett år sedan eller för två år sedan eller ännu tidigare och om varför man inte har förbättrat omställningspensionen tidigare.

Kenneth Lantz, ni satt i den borgerliga regeringen som såg till att det inte fanns pengar till utgifterna för det som ni hade lovat och genomförde.

Vi har sanerat, och vi har också infört nya reformer och återställt gamla i takt med att ekonomin tillåter.

Kenneth Lantz raljerade lite grann i talarstolen om vad 800 miljoner kronor är för någonting. Det tycker Kenneth Lantz är lite, jag tycker att det är en ganska ansevärd summa med tanke på att vi nu tar bort inkomstprövningen för änkorna.

Anf. 98 KENNETH LANTZ (kd) replik:

Fru talman! 800 miljoner är en ansevärd summa, det ifrågasätter jag inte, och det gjorde jag inte i mitt anförande heller. Men det var faktiskt enskilda människor som fick bära ansvaret, och jag reagerade skarpt över att det just skulle drabba änkorna.

Lennart Klockare känner till att det ekonomiska resultatet har en påtaglig eftersläpning. Vad den borgerliga regeringen gjorde hade den skäl till att göra med anledning av hur det såg ut i början av 90-talet. Det var ett antal människor som blev arbetslösa, tusentals, dagligen. Det fick sina konsekvenser.

Men jag tänker ställa ytterligare en fråga som jag inte fick svar på tidigare, och den är: När kan vi se något förslag på de flexibla pensioneringsmöjligheterna, som utskottet faktiskt skriver positivt om? När får vi något konkret förslag med anledning av det ställningstagande som utskottet ändå gjort?

Anf. 99 LENNART KLOCKARE (s) replik:

Fru talman! Äntligen en fråga som är framåtsyftande, och det tycker jag är väldigt bra.

Beträffande möjligheterna att använda pensionssystemet flexibelt ger det nya pensionssystemet, som Kenneth Lantz mycket väl vet, en möjlighet att välja när man vill gå i pension – mellan 61 och 70 år. Man får jobba längre om man vill. Jag konstaterade just att talmannens mor fortfarande är aktiv i arbetsliv, och hon har kommit upp i en anseelig ålder. Den möjligheten finns alltid.

Man kan på ett bra sätt, vilket också Kenneth Lantz tar upp, kombinera det så att man tar ut lite grann av sin pension från 61 och är kvar i arbetslivet efter 65 års ålder. Varje krona som man tjänar under den tiden ger också pensionsrätt. Det gör att man kan trappa ned men vara en resurs i samhället, vilket jag tycker är jätteviktigt.

Vi är två ledamöter från kammaren som sitter i en utredning, som det hänvisas till i betänkandet, som tittar på frågan. Vi vill undanröja hindren som i dag gör att det är svårare för en arbetsgivare att anställa äldre arbetskraft, det kanske blir dyrare. Sådana frågor vill vi lyfta upp på bordet och se vad vi kan göra för att människor ska få vara kvar i arbetslivet om de vill, och jag betonar: om de vill. Jag skulle vilja uttrycka det på det sätt som jag gjort ett antal gånger tidigare: Jag tycker att det är en rättighet att jag, om jag har en arbetsförmåga, ska få använda den om jag vill. Man ska inte därför vara förbjuden att vara med i arbetslivet, utan det här är positiva saker.

Anf. 100 BIRGITTA CARLSSON (c):

Fru talman! Först vill jag säga att jag instämmer i Lennart Klockares beskrivning att det är viktigt att vi har en bred uppgörelse inom det här området. Det är ändå fem partier som står bakom.

Sedan kan jag inte hålla med om att vi skulle ha svikit den uppgörelsen. Under många års tid har Centerpartiet föreslagit en höjning av pensionstillskottet, alltså att man höjer golvet i pensionssystemet för att de med lägst pensioner ska få det bättre. Därför är det ganska logiskt att vi fortsätter att jobba för dem som har det sämst, alltså de som går in i det nya systemet men ändå ligger på den lägsta nivån. Vi gör inte den bedömningen att vi på något sätt sviker den uppgörelsen. Vi har givetvis diskuterat med vårt folk som satt med när pensionsreformen genomfördes.

Lennart Klockare tar ett skräckexempel där han menar att vi skulle försämma för alla kvinnor som bott på landet och inte haft någon inkomst. Jag delar inte den uppfattningen. Vi vill ju höja garantinivån. Det är en del i förslaget. Vi vill också genom det skatteförslag som vi lagt fram förbättra för pensionärerna. Vi ger en skatterabatt på 10 000 kr. Det gör att varenda pensionär får det bättre genom vårt förslag än vad de får enligt regeringens förslag. Den som får minst får 140 kr i månaden, den som får mest får över 500 kr i månaden.

Jag tror att det är betydligt fler pensionärer som gärna vill leva av sin pension i stället för att vara beroende av att söka bidrag för att klara sitt uppehälle. Dessutom är det ganska jobbigt och besvärligt för många pensionärer att ständigt och jämnt – hyresnivåerna förändras ju också –

söka på nytt. Jag vet för jag har en mamma som befinner sig just i den situationen.

Ett annat förslag som vi har lagt fram och som är bra för pensionärerna är systemet med hemservicecheckar. De skulle därmed få en hjälp som skulle vara av stor nytta för pensionärerna men som inte kostar någonting.

Anf. 101 LENNART KLOCKARE (s) replik:

Fru talman! Det är riktigt, som Birgitta Carlsson säger, att ni år efter år har motionerat om att höja pensionstillskottet för pensionärerna. Men det var inte det jag pratade om, utan jag pratade om garantipensionen och tar den som en fortsättning av pensionstillskottet. Garantipension och den uppräknings som ska ske ligger, som jag ser det – och jag har efterhört om jag har fel i den uppfattningen men blivit styrkt i min uppfattning – inom ramen för det pensionssystem som fullt ut träder i kraft vid årsskiftet.

Då säger Birgitta Carlsson att vi ska se till att pensionärerna med låga inkomster får skattelättnader. Jag har läst er motion, Birgitta Carlsson. Ordet ”pensionär” står inte där, utan det står ”lika för alla”. Ordet ”pensionär” finns inte i er motion.

Jag tycker att det är viktigt att vi är rädda om ett bra system för bostadstillägget. Det må vara att det är krångligt, det kanske behöver förenklas. Det finns nu tankar på att låta det gälla längre tider, om det inte sker stora förändringar, i stället för att det ska behöva omprövas med jämna mellanrum.

Jag är bekymrad över att det är kvinnorna som i Centerns värld är de som får betala det med bostadstillägget. Tänk på den gamla bondmoran som flyttar från fastigheten ute på landet till centralorten in i en mindre lägenhet. Ska hon inte få bo där och ha ett stöd till sitt boende med bostadstillägg?

Anf. 102 BIRGITTA CARLSSON (c) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är en barock jämförelse som Lennart Klockare gör här och nu. Den kvinna som säljer sitt boende, flyttar från landet till en liten lägenhet kommer inte i närheten av sådana hyror som skulle innebära att den här nivån skulle bli aktuell. Det känns som att det är två helt olika saker vi pratar om.

Om det skulle vara så att det i vår motion inte står någonting om detta har jag framför mig våra förslag som ligger till grund för lika villkor vid inkomstbeskattningen. Där står det att pensionärer, genom pensionsreformen och kompensationssystemen, ska inordnas i det vanliga skattesystemet. Det finns en tabell som visar exakt hur det skulle slå för pensionärerna. Visst har vi räknat med dem även om vi har missat att nämna dem just i fråga om pensioner.

Sedan till en helt annan fråga, där jag funderar om Lennart Klockare kan känna sig nöjd och tillfreds. Det handlar om maxtaxereformen. Centerpartiet är angeläget om att när vi genomför reformer på den här nivån, när vi i Sveriges riksdag fattar beslut om förändringar för kommunerna ska vi också se till att vi skickar med de resurser som behövs för att kommunerna inte ska drabbas av ökade kostnader genom beslut som vi fattar här. Men nu vet vi att många kommuner har drabbats genom maxtaxereformen. Det har inneburit minskade inkomster för kommunerna.

Prot. 2002/03:38
17 december

*Anslag inom social-
försäkringsområdet*

Utgiftsområde 11

Det har gjort att man har kompenserat sig genom andra lite speciella taxekonstruktioner som gör att många pensionärer får söka socialbidrag för att klara av sitt uppehälle efter genomförandet av maxtaxereformen. Var det så man hade tänkt det, att man skulle försäkra för pensionärerna i stället för att förbättra för dem? Vi är inte motståndare till låga taxor. Det ska vara en självklarhet, men vi tycker inte att vi ska bestämma allting i detalj här uppifrån. Kommunerna har förmågan att klara av att bestämma själva.

Anf. 103 LENNART KLOCKARE (s) replik:

Fru talman! Det är intressant det som Birgitta Carlsson säger, att vi just råkar glömma pensionärerna. Det är ju dem vi pratar om. Att hon säger att vi glömmer bort den gruppen tycker jag är lite tråkigt. Vi får väl återkomma, Birgitta, till det. Men jag har läst er motion.

Sedan sade Birgitta Carlsson 10 000 här i talarstolen. Jag har läst finansutskottets betänkande. Både i reservationen och i betänkandetexten stod det 9 000, men det kan vara skrivfel. Vi kan kolla upp senare vad är det som är riktigt, så får vi se.

När det gäller maxtaxan tycker jag att det var en bra reform. Den gynnar alla pensionärer – alla. De får ingen försämring. Men de som har fått det – det låter ju konstigt – har inte fått det på grund av maxtaxan, utan det är på grund av att kommunen har tagit ut ökade avgifter för maten, för larmtjänst eller vad det kan vara för något, vilket kan få till följd att en pensionär får en något lägre ersättning. Men det är inte på grund av maxtaxan, utan det är på grund av kommunens egna beslut. Jag har faktiskt diskuterat det här med någon kommun. Där skylldes de också på maxtaxan när det berodde på deras egna beslut, och det insåg de efter ett tag.

Så maxtaxan är jag nöjd med. Sedan hoppas jag att den ska slå väl ut för alla.

Anf. 104 KERSTIN-MARIA STALIN (mp):

Fru talman! Det är konstigt att inte hela pensionsgenomförandegruppen förstod att behovsprövningen av änskepensioner skulle försvinna i och med att begreppet folkpension försvann. Den plötsliga överraskningen som sedan resulterade i att behovsprövningen togs bort var egentligen ganska häpnadsväckande, och jag är glad att Miljöpartiet sade nej.

Men nu till det aktiva valet av premiesparande. Sakligt sett är det inget hinder, säger Lennart Klockare. Och jag blev jätteglad men väntade på ett ”men”, och det kom också. Men vi har en pensionsöverenskommelse, sade Lennart Klockare.

Om nu pensionsöverenskommelsegruppen, eller vad vi ska kalla den, kommit underfund med att man beslutat någonting som inte blev så bra, är det då inte fäniligt att i pensionsöverenskommelsens namn stå fast vid det tokiga? Det undrar jag.

Anf. 105 LENNART KLOCKARE (s):

Fru talman! Jag sade att sakligt sett skulle man kunna ändra förutsättningarna för att göra återval till premiepensionsfonden. Det vore ju inte svårt. Men, Kerstin-Maria Stalin, vi är fem partier som står bakom överenskommelsen. Vi har kommit överens om att om vi gör några föränd-

ringar i pensionssystemet, ska vi göra det i enighet. Vi ska vara överens om de förändringar som vi gör. Jag har inte tänkt vara den som först bryter en överenskommelse. Jag hoppas också att de politiker som finns här och på andra ställen också står fast vid de överenskommelser som man träffar, för det tycker jag är en hederssak.

Jag kommer att fortsätta att argumentera för att pensionssystemet kanske bör ändras, men det kan inte bli någon ändring innan vi har fått en gemensam ståndpunkt, när alla fem partier vill göra det.

Anf. 106 KERSTIN-MARIA STALIN (mp):

Fru talman! Jag menade inte att Lennart Klockare skulle rusa åstad och bums bryta överenskommelsen, utan jag menade att det faktiskt går att prata om det. Men det lät som att när överenskommelsen nu finns kan man inte göra någonting åt det. Jag menar att det här får ni ta och resonera om.

Anf. 107 LENNART KLOCKARE (s):

Fru talman! Det var just det jag sade, att det här får vi fortsätta att resonera om.

Utgiftsområde 12

Anf. 108 SOLVEIG HELLQUIST (fp):

Fru talman! Den ekonomiska familjepolitiken handlar om pengar och om jämställdhet men framför allt om barn. Därför inleder jag mitt anförande med just barnen.

Vi politiker och andra debattörer lyfter ofta fram barnkonventionen, barns bästa och barnperspektivet i debatten. Barnen är ju vår framtid. Vi rör oss med vackra ord och formuleringar som tyvärr inte alltid har någon förankring i barns verklighet i dag. Vad menar vi konkret när vi talar om barns bästa och barnperspektiv?

För mig betyder ett reellt barnperspektiv att barnen är de första som ska gynnas i goda tider och de sista som ska missgynnas i dåliga tider. Det innebär att vi som vuxna ska se barnet, se tillvaron med barnets ögon och tillgodose barnets behov.

Vi liberaler anser att barn ska vara en prioriterad grupp i samhället. En sundare ekonomi i landet skulle kunna innebära stora förbättringar för barnfamiljerna. Men för att en rejäl satsning på barnen ska vara möjlig måste vi först ta itu med de kostnadskrävande sjukskrivningarna, integrationsfrågorna och bidragsberoendet i allmänhet. Vi måste helt enkelt bedriva en tillväxtfrämjande politik. Vi måste skapa resurser för att kunna fördela resurser.

Många politikområden är mycket viktiga för barns framtid – skola, kultur, fritid, hälsovård och socialtjänst. Men i dag ska vi sätta fokus på familjepolitiken.

Folkpartiet vill genomföra en familjepolitisk reform som ger barnfamiljerna större marginaler och makt över deras vardag. Vår familjepolitik handlar om att möjliggöra för fler föräldrar att kombinera arbetsliv med ansvaret för barn och för hem. I dag är inte bara pengar en bristvara för

Prot. 2002/03:38
17 december

*Anslag inom social-
försäkringsområdet*

Utgiftsområde 11

Utgiftsområde 12

många småbarnsföräldrar och ensamförsörjare. Tid har också blivit en akut bristvara.

Småbarnsföräldrar och ensamförsörjare har i dag en mycket lång total arbetstid om man ser till summan av arbetstid, arbetsresor och hemarbete. Möjligheten att förbättra ekonomin genom att öka arbetstiden ytterligare är därför ofta mycket begränsad. Många föräldrar plågas också av ett dåligt samvete eftersom de har för lite tid med barnen. Barnfamiljerna har det kort sagt kämpigare och har mindre makt över sin vardag än de flesta andra. Frågan som vi ska ställa oss är hur barnfamiljerna ska få sitt livspussel att gå ihop.

I maj 1994 antog riksdagen jämställdhetspropositionen *Delad makt – delat ansvar*, som Folkpartiet lade fram under jämställdhetsminister Bengt Westerberg. En av de viktigaste delarna i propositionen var den så kallade pappamånaden. Syftet med pappamånaden var att uppmuntra fler män att ta ut föräldraledighet och på så sätt skapa ett mer jämställt förhållande.

Pappamånaden var en viktig signal till landets arbetsgivare; både män och kvinnor har rätt att stanna hemma hos sina barn. Det har visat sig att då pappor stannar hemma ökar jämställdheten på hemmaplan. Att män och kvinnor tar gemensamt ansvar för hem och barn innebär också, på längre sikt, att jämställdheten ökar även inom arbetslivet.

Pappamånaden, som sedan 2002 har blivit två månader, har delvis gett ett önskat resultat. Alltfler pappor tar ut sin pappamånad, och nyblivna föräldrar väljer ibland till och med att dela på föräldraledigheten. Men tyvärr går utvecklingen för långsamt. Vi menar att det nu är dags att ta nya tag och ge nya stimulanser för att uppmuntra fler föräldrar att dela på föräldraledigheten. Pappamånaden, eller närmare bestämt sådan tid som hör till den ena föräldern, är något som kan fungera bra när det handlar om en månad men som blir svårare att förena med olika familjers skiftande vardagssituationer och önskemål om det handlar om flera månader. Stimulansen att dela på föräldraledigheten skulle kunna fungera under många månader, och då är uppmuntran en framgångsrik väg. En i detalj styrande lagstiftning är däremot varken möjlig eller önskvärd. Föräldrar som delar mer jämlikt på föräldraledigheten ska tjäna på det. För varje uttagen månad i föräldraförsäkringen som motsvaras av en månad som den andra föräldern tar ut utgår 90 % i ersättningsnivå i stället för 80 %. Det är en så kallad jämställdhetsbonus. Vi vill uppmuntra, men inte tvinga föräldrar att dela lika på föräldraledigheten.

Folkpartiet vill också stegvis – och det av budgetskäl – införa ett barnkonto på 40 000 kr för förskolebarnen från år 2004. Vi vill också ge barnfamiljer en riktad skattesänkning som skulle ge ungefär 80 kr per barn och månad. Barnkontot, liksom en riktad skattesänkning, ger samma resultat som ett höjt barnbidrag och har samma fördelar.

Den förälder som arbetar drabbas alltså inte av att staten tar ifrån honom eller henne pengarna. Det här ger föräldrar valfrihet i vardagen. Föräldrar kan med inkomstförstärkningen använda sina pengar fritt. De kan förkorta sin arbetstid, ta ut en längre semester eller vara ledig när Kalle eller Sara behöver ha mer tid med sin mamma eller pappa. Vi ska komma ihåg att det är föräldrarna som är experter på vad barn behöver. Det är familjerna själva som ska kunna påverka just sin vardag.

Folkpartiet vill också att taket i föräldraförsäkringen höjs till tio prisbasbelopp från år 2004 och att föräldrar vid behov ska kunna överlåta föräldrapenning till annan.

Folkpartiet föreslår däremot en besparing på 170 miljoner vad gäller underhållsstödet. Beräkningen har gjorts i SOU 1995:26 *Underhållsbidrag och bidragsförskott*. Vi menar att det är viktigt att markera det gemensamma föräldransvaret. De föräldrar som av egen kraft kan ta ansvar för sina barns försörjning ska givetvis göra det. Regeringen har tillsatt en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av underhållet, vilket Folkpartiet välkomnar.

Regeringen anför i propositionen att barns bästa är utgångspunkten för familjepolitikens utformning. En grundläggande strävan är att skapa förutsättningar för jämlika uppväxtvillkor för alla barn. Vi har en ganska lång väg dit.

Rädda barnen presenterade i september i år sin rapport *Barnfattigdomen i Sverige*. I den står att läsa att år 2000 levde 296 000 barn – av dem många med utländsk bakgrund – i fattiga familjer. Frälsningsarmén har i dagarna redovisat en markant ökning vad gäller behovet av hjälp, inte minst för ensamstående mammor. Man räknar med att ökningen har varit 500 % på tio år. I dag fick vi genom nyheterna veta att 800 barn enbart i Malmö saknar fast adress. 70 barn i sexårsåldern är bostadslösa på grund av föräldrars ekonomiska och sociala situation.

Menar vi allvar med barns bästa och med barnperspektivet är de här uppgifterna en utmaning för alla riksdagens partier.

Nu ser jag att tiden rinner iväg, fru talman, så jag ska korta ned mitt anförande lite grann. Jag ska inte glömma att jag yrkar bifall till Folkpartiets reservationer 52 och 61. Jag står förstås bakom alla våra reservationer. Sammanfattningsvis får jag konstatera att många barnfamiljer i dag lever i ett ekorrhjul. Bristen på pengar innebär stress. Bristen på makt över vardagen innebär stress. Bristen på tid innebär stress. Mitt i det här ekorrhjulet finns våra barn.

Man brukar säga att tid är pengar. Men vi får också komma ihåg att tid är liv.

Anf. 109 SVEN BRUS (kd):

Fru talman! Det finns många viktiga frågor inom utgiftsområde 12. Det är 15 beslutspunkter i betänkandet. Låt mig få använda min talartid till en fokusering på barnfamiljernas rätt att själva bestämma över sina liv. Det är trots allt där den viktigaste skiljelinjen går mellan politiska synsätt på det här utgiftsområdet.

Författaren Sven Delblanc skriver i en av sina böcker att varje tid har sin blinda fläck. Det finns mycket som tyder på att vår tids blinda fläck är barnen och barns längtan efter oss vuxna. Trots att synen på barns behov och utvecklingsstadier har förändrats mycket under 1900-talet är vårt samhälle i hög grad format efter vuxnas behov. Det har lagts ned mycket möda på att skapa stor systemlösningar när det gäller omsorgen om våra barn medan barnen själva många gånger på olika sätt visar och uttrycker sin besvikelse.

Ofta kommer barn i kläm i den vuxnes värld. Det mest centrala för oss kristdemokrater är att vända på det här perspektivet och sätta barnen först. Det innebär att lyssna på barnet med respekt, att våga använda dess

idéer när samhället utformas. Om vi vuxna antar den utmaningen kommer vi att få lämna en del invanda föreställningar, är jag övertygad om.

Kunskapen om barnets behov måste vara vägledande för all barnomsorg och alla andra stödåtgärder. Vi har i dag bättre förutsättningar än någonsin att bygga ett samhälle som verkligen tar hänsyn till människans grundbehov av kärlek, trygghet, stabilitet, identifikation, lärande och utveckling. Låt oss göra det.

Fru talman! Kristdemokratisk familjepolitik bygger på att den naturliga viljan och kraften hos familjen själv tas till vara, att den får komma till uttryck och ge stöd.

En väl utbyggd barnomsorg ska finnas i vårt samhälle. Låt mig få säga det med all tydlighet. Kristdemokraterna vill inte montera ned barnomsorgen i kommunerna. Men en väl utbyggd barnomsorg är inte tillräckligt för barn som längtar efter mer tid tillsammans med sina föräldrar eller för föräldrar som vill ha mer tid för sina barn.

Det finns många undersökningar som visar att både mammor och pappor skulle vilja ägna mer tid åt barnen, särskilt när de är små. Det är en inställning som måste stödjas på olika sätt. En jämnare fördelning mellan förvärvsarbete och omsorg om barnen skulle förmodligen få många positiva effekter när det gäller familjestabiliteten och inte minst när det gäller förbättrad kontakt mellan pappor och barn. Familjepolitiken måste utformas så att den skapar förutsättningar för föräldrarna att tillbringa mer tid med sina barn. Att barn och föräldrar har ett ömsesidigt behov av mer tid tillsammans börjar nu gå upp för alltfler.

För Socialdemokraterna har arbetsmarknadspolitiken alltid varit utgångspunkten, att så många som möjligt av den vuxna befolkningen ska vara i arbete. Det är naturligtvis en bra målsättning. Det har vi diskuterat förutsättningarna för i den här kammaren för bara några timmar sedan. För att uppnå det målet måste en rad hinder röjas undan. Ett "hinder" för många är barnen vid en viss tid i livet. I mitt manus har jag satt citattecken kring ordet "hinder". Men ett faktum är att barn länge har benämnts just som "förvärvshinder", till och med i vissa officiella sammanhang. Det är skrämmande.

Synen har varit att jämställdhet bara kan uppnås den dag då män och kvinnor arbetar exakt lika mycket vid varje tid i livet. Vidare har det ansetts att det är samhället, det vill säga vi här i riksdagen och våra kommunpolitiker, som vet bäst hur föräldrarna vill forma sina och barnens liv.

Föräldraförsäkringen har byggts ut, och den behöver förbättras ytterligare. Men grundinställningen finns kvar hos många, nämligen att det är här i riksdagen som vi bäst förstår barnens behov. Hela systemet är uppbyggt så att en kvinna som inte ser till att ha en god inkomst innan hon föder barn bestraffas med så låg ersättning att det i praktiken inte går att klara sig på den. Där ligger naturligtvis en förklaring till att så många väntar med att bli föräldrar.

Många undersökningar visar som jag sade tidigare att föräldrar vill ha mer tid för sina barn, speciellt under de första åren. Kristdemokraterna vill, till skillnad från regeringen, ge föräldrar och kommuner resurser och laglig möjlighet att kunna skapa ekonomiska och praktiskt förutsättningar för val mellan olika och flexibla omsorgsformer.

Vid sidan av maxtaxan, som förstärker ekonomin för dem som väljer dagens offentligt finansierade barnomsorg vill vi införa det vi kallar för barnomsorgskonto. Konkret innebär barnomsorgskontot ett skattefritt belopp på 80 000 kr för barn mellan ett och tre år. Pengarna går direkt till föräldrarna. Högst 40 000 per barn och år får tas ut.

Om barnet helt eller delvis har plats i kommunalt finansierad barnomsorg reduceras beloppet. Halvtid i kommunal barnomsorg innebär ett halvt kontobelopp och så vidare. Om barnet vistas heltid – mer än 32 timmar per vecka – inom den kommunala barnomsorgen utgår inget barnomsorgskonto. Samtidigt vill vi ålägga kommunerna att utforma och införa en deltidstaxa i minst tre nivåer under maxtaxan. Den som utnyttjar den offentligt finansierade barnomsorgen mindre ska inte behöva betala lika mycket som den som utnyttjar den i större utsträckning. Barnomsorgskontot omfattar alla barn och ger föräldrar möjlighet att välja barnomsorg, minska sin arbetstid eller vara hemma under en längre del av barnens uppväxt. Med en mångfald av barnomsorgsformer kan olika verksamheter stimulera varandra och bidra till en utveckling av hela barnomsorgsverksamheten. Därför måste olika omsorgsformer ha möjlighet att verka på rättvisa och lika villkor.

Vi kristdemokrater vill verka för att föräldrarna ska ges möjlighet att tillbringa mer tid med sina barn. Vi vill uppvärdera föräldrarollen. Det innebär inte att vi inte inser värdet av en förskoleverksamhet med hög kvalitet. Tvärtom. För att alla föräldrar ska ges alternativ som passar just dem och deras barn måste det finnas en väl utbyggd barnomsorg med olika alternativ. Som komplement till föräldrarnas omsorg vill vi erbjuda en mångfald av olika omsorgsformer: familjedaghem, förskolor, öppna förskolor och fritidshem med olika inriktning och olika huvudmän.

Poängen i hela vårt förslag är att valet ska ligga hos föräldrarna och familjerna själva. Det är själva grundbulten i den kristdemokratiska familjepolitiken.

Regeringen talar mycket om valfrihet och rättvisa. I betänkandet står det att man vill ge ett familjepolitiskt stöd, utformat så att barnfamiljernas handlingsutrymme och möjlighet att själva påverka sin ekonomiska situation ökar. Barnens bästa är enligt propositionen utgångspunkt för familjepolitikens utformning och så vidare. Detta har dock inte lett till att det upplevs som valfrihet av familjerna i verkligheten. I dag fördelas stödet ensidigt till den som väljer en omsorgsform, medan den som vill fatta egna beslut och göra egna val tilldelas noll kronor i det system vi har i dag.

Fru talman! Vi kristdemokrater vill skapa valfrihet och rättvisa. Vi vill vidare förbättra föräldraförsäkringen genom att höja golvet och taket. Vi vill höja barnbidraget för tonårsbarnen och höja bostadsbidraget för barnfamiljerna. Vi har en sammanhållen familjepolitik som bygger på valfrihet och rättvisa åt alla, oavsett vilka egna val man gör hemma vid köksbordet.

Fru talman! Det finns en rad reservationer. Jag står bakom samtliga kristdemokraternas reservationer och de gemensamma reservationer vi har, men jag yrkar här bifall bara till reservation 53.

Anf. 110 KALLE LARSSON (v):

Fru talman! Vad är egentligen en familj? Svaret på den frågan är inte alldeles givet, men normerna består fortfarande. Mamma, pappa, barn är ibland en utmärkt familjekombination, men långt ifrån alltid, och det är definitivt inte den enda. Bakom fasaden rymmer kärnfamiljsnormen såväl lycka som djup olycka, såväl människor som försöker leva jämställt som patriarkal maktutövning och våld mot kvinnor.

Fru talman! Politiken under detta område brukar gå under benämningen ekonomisk familjepolitik, vilket alltså är ett både problematiskt och missvisande begrepp. Familjer som består av två sammanlevande vuxna utan barn är sällan berättigade till stöd inom detta utgiftsområde, samtidigt som familjebegreppet också innefattar familjer utan barn. Det visar att familjebegreppet utgår från kärnfamiljen som norm. Vi vill i stället – som så många andra, inte minst i den här debatten, påstår sig vilja – sätta barnen i centrum. Utifrån barnens behov av social och ekonomisk trygghet formulerar vi vår politik, och det är därför vi i ett särskilt yttrande har angett att vi anser att området bör döpas om till Ekonomisk barnpolitik.

Som samhället i dag är strukturerat tar kvinnor det yttersta ansvaret för hem och barn. Det innebär i sin tur att män ses som mindre lämpade att ta hand om sina barn, och det motverkar barnens rätt till nära relationer till sina fäder. I och med underordningen av kvinnor i samhället leder denna arbetsfördelning till en orättvis fördelning mellan betalt och obetalt arbete i samhället och till lönediskriminering. Kvinnor har mindre makt än män. Över- och underordningen kommer inte att förändras av sig själv, och vi är därför beredda att använda politiska medel för att uppmuntra en nödvändig utveckling.

Vår utgångspunkt är att det är barnets vårdnadshavare som utgör barnets trygghet. Ofta sammanfaller vårdnaden med biologiskt föräldraskap, men inte alls alltid. Vårdnadshavaren ska bidra till försörjningen av barnet samtidig som han eller hon tar del i den dagliga omsorgen. Vi anser att båda könen är lika lämpade för detta. Vi är också övertygade om att en persons sexuella läggning är helt irrelevant när det gäller personens förmåga att vara en god vårdnadshavare. Vi menar att dessa utgångspunkter kan förändra ordningen i samhället till något som är bättre för våra barn.

Fru talman! Vem ska vara hemma med barnen? Den frågan kan på ytan synas både banal och enkel, men den döljer maktdimensioner av stora mått. I dag är fördelningen av föräldrapenningen en förhandlingsfråga mellan föräldrarna, som sinsemellan gör upp om hur den ska fördelas. Individens valfrihet, som nyss nämndes av Kristdemokraternas företrädare, är ofta en chimär, eftersom fördelningen styrs av den maktordning som vi har att förhålla oss till. Det leder till att kvinnorna tar ut den största delen av föräldraförsäkringen. Någon annan rimlig förklaring är svår att finna.

Vi menar att föräldraförsäkringen måste reformeras, så att vi stärker ett jämställt vårdnadsansvar. Vi anser att en utredning bör se över hur detta bäst kan göras, och vi vill att man ska ta hänsyn till vilka konsekvenser det får för låg- respektive höginkomsttagare. Men vårt mål – låt det vara sagt och tydligt – är att föräldrapenningen ska delas lika mellan könen. I den riktningen har också andra motionerat till detta riksmöte,

både från folkpartistiskt och socialdemokratiskt håll, vilket är mycket välkommet.

Fru talman! Det finns också åtgärder som kan vidtas inom det nuvarande föräldraförsäkringssystemet och som skulle verka för ökad jämställdhet. Vi tror till exempel att det vore bra om båda vårdnadshavarna kunde vara mer närvarande direkt efter barnets födelse. Det skulle framför allt innebära att mäns tid med sina nyfödda barn skulle öka. Möjligheten till en djup och tidig relation till barnet blir större, och man får tillfälle att fundera över hur livet nu behöver förändras. Vänsterpartiet anser, i väntan på en mer genomgripande förändring av föräldraförsäkringen, att möjligheten ska utökas för vårdnadshavare att vara hemma samtidigt under barnets första tid. Vi menar också att eventuella framtida förlängningar av den nuvarande föräldraförsäkringen ska utgöras av ytterligare pappamånader. Jag yrkar därför bifall till reservation 59.

Vi tycker vidare att regeln om 240 dagars kvalifikationstid för att få sjukpenninggrundad föräldrapenning under de första 180 dagarna ska tas bort, eftersom vi anser den diskriminerande mot kvinnor, som under denna tid oftast är de som är hemma med barnen. Jag yrkar därför bifall också till reservation 57, och jag vill samtidigt meddela att jag står bakom också övriga reservationer från Vänsterpartiet.

Fru talman! Ur såväl barn- som jämställdhetsperspektiv finns det anledning att ifrågasätta också hur barnbidraget betalas ut. I dag utbetalas barnbidraget automatiskt till mamman när föräldrar har gemensam vårdnad, om inte föräldrarna gemensamt anmäler till försäkringskassan att fadern ska erhålla barnbidraget i stället.

Riksförsäkringsverket argumenterar i skriften *RFV analyserar* för att ett delat barnbidrag som huvudregel är att föredra ur ett genusperspektiv. RFV hävdar att det skulle ge en tydlig signal från samhället om att mammor och pappor har lika stort ansvar för barnen, både vad gäller omsorg och försörjning. Vidare argumenterar man för att dagens system sänder ut signaler om att barnen är mammans angelägenhet. Det är en viktig insikt, och i den bästa av alla världar är barnbidraget också delat rakt av. Men den världen är ännu inte skapad.

Dagens ojämlikhet mellan män och kvinnor leder till att kvinnor som kollektiv tar huvudansvaret för hem och barn. Att i detta läget som dagskrav föreslå delat barnbidrag som huvudregel skulle innebära att vi utgår från en önskad situation, medan verkligheten blir att kvinnor som grupp ytterligare förlorar ekonomiskt. Att kvinnors underordning ytterligare stärks kan knappast vara till gagn för barn.

Men, fru talman, det finns ett undantag, där barnbidraget redan i dag bör delas, och det är vid växelvis boende. Det förutsätter givetvis att också försörjningsansvaret delas rättvist mellan vårdnadshavarna. Vänsterpartiet anser därför att föräldrar gemensamt ska kunna begära att få barnbidraget delat vid växelvis boende, och vi utvecklar detta i ett särskilt yttrande.

Fru talman! Låt mig avslutningsvis konstatera att vi välkomnar den utvecklade skrivningen av målsättningen inom utgiftsområdet där det står att ”skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn skall minska inom ramen för den generella välfärden”. Vi hade gärna själva lagt till att politiken också ska vara utformad på ett sådant

Prot. 2002/03:38
17 december

*Anslag inom social-
försäkringsområdet*

Utgiftsområde 12

sätt att den bidrar till en utveckling mot ökad jämställdhet i samhället, men vi är ändå nöjda med att denna utveckling av formuleringen nu sker.

Den generella välfärdens principer, det vill säga inkomstbortfallsprincipen, generella stöd och inte minst, och där återstår en hel del att göra, skatt efter bärkraft, är fortfarande, och kommer att fortsätta att vara, ovärderliga instrument för att bygga jämlikhet och rättvisa.

Anf. 111 SVEN BRUS (kd) replik:

Fru talman! Jag tycker att Kalle Larsson började med ett mycket sympatiskt anslag som jag skulle kunna ansluta mig till. Det är att vi skulle kunna kalla det här området för ekonomisk barnpolitik. Det ger ett riktigt perspektiv. Det är där vi ska börja. Vi ska utgå ifrån barnen och forma politiken utifrån deras behov och önskemål.

Sedan hade jag nog lite svårare att hänga med i fortsättningen av Kalle Larssons resonemang. Det är här som den stora skiljelinjen går i vår syn på familjepolitiken och barnpolitiken, om vi ska använda det nya begreppet. Kalle Larsson säger att vi ska förändra med politiska medel. Vi ska till och med styra – han använder det uttrycket – utvecklingen och ge familjerna ramar att hålla sig inom.

Den kristdemokratiska synen på detta innebär inte att vi ska styra utan att vi ska ge möjlighet. Vi ska ge möjlighet åt familjerna. Jag skulle vilja ställa en fråga till Kalle Larsson: Var är man mest kompetent att fatta beslut om familjens vardag och hur man vill ordna sin barnomsorg? Är det här i riksdagens kammare eller hemma vid det egna köksbordet?

Anf. 112 KALLE LARSSON (v) replik:

Fru talman! Vi börjar väl på den positiva sidan. Det är alldeles utmärkt om vi kan vara överens om att ekonomisk barnpolitik är en bättre benämning. Låt oss skriva en gemensam motion om detta nästa år. Det är bra om vi kan få fler partier i kammaren att sluta upp i den hyllningen till vår utmärkta formulering.

Men sedan är det nog riktigt att vi är ganska oense. I ett system med systematiskt förtryck eller över- och underordning, om man vill ta till lite kraftfulla begrepp, är de där valen som Sven Brus och Kristdemokraterna, och för övrigt alla andra borgerliga partier och ibland socialdemokrater, talar om ganska mycket av en chimär. Man är så styrd i sitt val redan från början. Den förälder som tjänar minst är förstås den som har svårast att stanna kvar ute på arbetsmarknaden om ersättningsnivåerna är låga. Det gör att kvinnan oftast stannar hemma med barnen medan mannen är ute i arbetslivet. Att i det sammanhanget bara tala om att detta är ett fritt val och att man öppnar möjligheter, är ju detsamma som att säga att man stöder det fortsatta systemet med över- och underordning mellan män och kvinnor.

Sven Brus citerade Sven Delblanc i sitt inlägg och sade att varje tid har sin blinda fläck. Det är kanske just detta att vara politiskt förmögen att förändra villkoren mellan män och kvinnor som är varje kristdemokrats blinda fläck.

Anf. 113 SVEN BRUS (kd) replik:

Fru talman! Det är återigen en fråga om hur vi ser på de här strukturerna. Är det i Kalle Larssons ögon överordnat att yrkesarbete och

underordnat att ta ansvar för barnen under en tid av livet? Jag kan nästan läsa det mellan raderna i resonemanget om vad som är över- och underordnat. Vi kristdemokrater tror att man i varje enskilt fall och i varje enskild familj bäst kan bedöma vad som är viktigt att prioritera för den ena och andra parten under en period av livet.

Det förekommer förvisso förtryck inom familjer och i olika strukturer. Men det stora förtrycket på det här området består i att samhället prioriterar en omsorgsform och ger den ett stort ekonomiskt stöd, många miljarder, samtidigt som de familjer som gör egna val får noll kronor. Är inte det ett uttryck för förtryck?

Anf. 114 KALLE LARSSON (v) replik:

Fru talman! Det är en klassisk skiljelinje mellan individuella privata lösningar, som Sven Brus och Kristdemokraterna här som i så många andra sammanhang står för, och generella lösningar där möjligheterna öppnas också för dem som inte är lika välbeställda att göra ett verkligt val och få tillgång till en barnomsorg av god kvalitet.

Det är väl bra att den här skiljelinjen syns än en gång här i kammaren. Det förändrar förmodligen inte mitt ställningstagande. Det vet jag förresten säkert att det inte gör. Det förändrar förmodligen inte heller Sven Brus ställningstagande. Men nog är det riktigt att visa att skiljelinjen finns där. Den gör ju att det också är angeläget att se de ideologiska skiljelinjer som finns i politisk debatt här i kammaren. Ibland kan det kännas, inte minst i debatten om barnpolitik, som om vi är så oerhört överens eftersom alla vill barns bästa. Men skillnaden är ganska stor mellan om det är inkomsten och plånbokens tjocklek som ytterst ska vara avgörande för vilken trygghet som barnen har möjlighet att få eller om vi ska försöka att utforma generella välfärdssystem som ger alla, oavsett plånbokens tjocklek, tillgång till trygghet för sina barn.

Anf. 115 ANNIKA QARLSSON (c):

Fru talman! Familjepolitik eller barnpolitik – jag tror att vi kan enas om att hitta ett bra namn.

All makt måste växa underifrån med början hos den enskilda människan. Det handlar om både dig och mig. I människors frivilliga gemenskaper – det handlar om nätverk, föreningar och kooperativ där man går tillsammans och tar ett gemensamt ansvar för gemensamma intressen – finns ett ömsesidigt ansvar. Tydligast och starkast finns och syns detta i den vanligaste gemenskapen, nämligen familjen.

Jag håller med Kalle Larsson om att familjer ser väldigt olika ut. Det är inte hur den ser ut som är det viktiga. Det är i familjen som barnen får sin grund. Det är där som normer och värderingar tar form. Beslut som rör föräldrars och barns situation måste därför böttna i insikten om hur viktiga föräldrarna är för barnen. Den trygghet som kärleksfulla och ansvarstagande föräldrar eller vårdnadsgivare ger kan inte ersättas med vare sig statliga reformer eller kommunal omsorg.

Fru talman! Jag vill yrka bifall till vår reservation nr 54. Jag står givetvis bakom Centerpartiets övriga reservationer i betänkandet också.

Centerpartiet vill underlätta för föräldrarna, både ekonomiskt och socialt, och ge större möjligheter att påverka och välja vilken uppväxt man vill ge sina barn. Vår målsättning är att varje familj själv ska kunna be-

stämman över och planera sitt liv, att det ska gå att kombinera familjeliv och arbetsliv samt att både mammor och pappor ska kunna få mer tid med sina barn.

För att uppnå detta måste familjernas ekonomiska utrymme stärkas. Det måste finnas fler sätt att lösa barnomsorgen, och de måste både tillåtas och uppmuntras. Framför allt måste makten över småbarnsåren flyttas från stat och kommun direkt till föräldrarna. Då kan varje familj, utifrån sina livsvillkor, förhållanden och önskemål, planera och ge sina barn den uppväxt som passar dem bäst.

I dag är det en lyx som bara några få har möjlighet till. Med de senaste årens politik har klyftorna ökat, och de som redan har mycket har fått mer. Genom de senaste skattesänkningarna och införandet av maxtaxan har faktiskt de som redan har det bäst fått förstärkningar. De som verkligen hade behövt har inte sett många kronor.

Det är också tydligt att det är riksdag och regering som ska besluta hur, när och vad barnfamiljerna ska göra i stället för att man låter dem avgöra det själva. Detta är signaler som Socialdemokraterna har valt att sända.

Fru talman! Centerpartiet vill med sina förslag stärka föräldrarnas ekonomiska och lagliga möjligheter och ge dem mer flexibilitet att själva bestämma hur de vill forma småbarnsåren.

- Vi vill ge ett ökat ekonomiskt utrymme. Det gör vi bland annat genom att dubbla barnbidragen under mandatperioden för barn mellan ett och fem år.
- Vi vill stärka den lagstadgade rätten att arbeta 50 % fram till dess att barnet är åtta år.
- Vi vill införa en etableringsfrihet inom barnomsorgen som öppnar för personliga och flexibla lösningar.
- Vi tycker att det är viktigt att stimulera en jämlik fördelning av föräldraledigheten.
- Den största satsningen, den som ger mest kronor till dem som bäst behöver dem, ligger faktiskt i vårt skatteförslag.

I vårt skatteförslag får de som har inkomster upp till 22 000 kr, den grupp som i dag har världens högsta skattetryck, mer pengar kvar, och det utan att behöva bocka med mössan i hand för att få pengarna att räcka månaden ut. Vi gör detta genom att ge en skatterabatt som motsvarar ett grundavdrag på 30 000 kr för alla. Utöver det ger vi ytterligare skatterabatt på förvärvsinkomst. De här summorna handlar om vad vi vill genomföra under den här mandatperioden. Som exempel tar jag två föräldrar med månadslön på 14 000 kr respektive 17 000 kr. För dem skulle Centerpartiets skatteförslag betyda 1 350 kr mer kvar efter skatt varje månad.

Vi anser också att garantinivån i föräldrapenningen ska höjas. Med vårt förslag innebär det att den som just avslutat sin högskoleutbildning får 200 kr. Det gäller också dem som väljer att starta företag eller kanske bara har fått tillfällig anställning och inte har fått fäste på arbetsmarknaden. De känner en stor osäkerhet i dag, och vi vill ge de blivande för-

äldrarna klara och tydliga besked om bättre ersättning, så att även de vågar skaffa barn.

Gemensamt för de punkter jag här lyfter fram är att vi i Centerpartiet vill bygga samhället underifrån. Det är de med de lägsta inkomsterna som ska prioriteras, och det är kraften hos varje enskild människa som vi ska ta till vara, för den kraften kan försätta berg.

Utgångspunkten för Centerpartiets familjepolitik är alla barns behov av trygghet, att barn måste mötas av respekt, känna tillit och uppleva gemenskap. Denna insikt om föräldraskapets och familjens centrala betydelse för möjligheten att uppfylla dessa behov måste ligga till grund för beslut som rör barnen.

Familjepolitiken måste läggas om så att föräldrar och barn får mer tid tillsammans och så att barnfamiljers sociala och ekonomiska situation stärks. En jämlik fördelning mellan kvinnor och män av det direkta ansvaret för barnen är viktig både för att stärka banden mellan barn och föräldrar och för att åstadkomma jämställdhet mellan könen på arbetsmarknaden. Insikten om att dagens familjer ser olika ut är ett bärande element i vår familjepolitiska, eller barnpolitiska, syn.

Det är vår uppfattning att dessa mål bäst uppnås genom att familjernas självbestämmande stärks och den statliga och kommunala styrningen av familjerna träder tillbaka till förmån för en mer understödande och stimulerande roll i syfte att ge alla barn och alla familjer lika villkor.

Centerpartiets familjepolitik handlar inte enbart om föräldrars situation och ekonomi. Det allra viktigaste är våra barns rätt till sina föräldrar. Vi måste ge barn och föräldrar tid, för det är tid som krävs för att orka vara en bra förälder.

Anf. 116 MONA JÖNSSON (mp):

Fru talman! Miljöpartiet anser att vuxna behöver bli mer närvarande i barns och ungdomars liv. I en grön familjepolitik sätts barnen i centrum, och det innebär att ge dem mycket tid. Barns och ungas familjesituation i dag ser helt annorlunda ut än för bara några få generationer sedan. Många barn växer upp under väldigt olika familjeförhållanden: med en eller två föräldrar och med föräldrar av samma eller olika kön, och en del barn växer upp med andra personer än sina föräldrar. Livsvillkoren ser alltså helt olika ut, och därför måste också lösningarna vara mer flexibla och anpassade efter individen.

Alkoholkonsumtionen bland ungdomar ökar. Anmärkningsvärt är också att användningen av antidepressiva läkemedel sedan 1996 femdubblats i åldersgruppen 13–17 år enligt statistik från Apoteket. Är det så vi vill ha det? Är det stressade vuxnas sätt att åstadkomma en *quick fix* av tonåringars svåra känslor i det samhälle de växer upp i? Jag är rädd att det i framtiden kan ses som ett gigantiskt experiment med unga.

Enligt stressforskare samtalar vuxna genomsnittligt ungefär ca 5 minuter per dag med sina barn, när barnen i stället behöver vuxna som ser dem, hör dem och har tid. Man har också sett stressymptom bland barn ända ned i förskoleåldern. Någoting är verkligen fel i samhället när vi inte har tid för våra barn. Som individer behöver unga människor tycka om sig själva sådana som de är. Är de starka och trygga vågar de också ge mera av sig själva, och det smittar av sig på hela samhället. Jag tycker

Prot. 2002/03:38
17 december

Anslag inom social-
försäkringsområdet

Utgiftsområde 12

inte att vi stillatigande ska se på vad som händer runt om oss och sedan säga att vi inte visste vad som pågick.

I ett barnvänligt samhälle är det inte bara de närmaste familjemedlemmarna som räknas. Det måste även finnas tid och plats för fler vuxna som engagerar sig i barnen. En tredjedel av barnen i låg- och mellanstadieåldrarna och nästan hälften av tonåringarna har heltidsarbetande föräldrar. En majoritet av småbarnsföräldrarna arbetar deltid. Miljöpartiet anser att det är viktigt med en generellt sänkt normalarbetstid.

Det är inte bara de riktigt små barnen som har rätt till tid med vuxna. Den rätten måste också alla ungdomar ha. En generell arbetstidsförkortning ger förutsättning till daglig samvaro till skillnad från längre semester.

Miljöpartiet ser också en utbyggd föräldraförsäkring som mycket viktig. Det ger barn och föräldrar möjlighet att verkligen knyta an till varandra under framför allt den första viktiga tiden. Därför vill vi utöka föräldrapenningen till 18 månader. Ur barnets och pappans perspektiv är det mycket angeläget att stimulera fler till att ta ut pappaledighet. Det bör vara en likarättsprincip med möjlighet för föräldrarna att inbördes överlåta ledigheten, men vi vill att tre månader måste tas ut av varje förälder.

Fru talman! Den så kallade garantinivån kommer antligen, tack vare Miljöpartiet, att höjas till 150 kr per dag nästa år. Miljöpartiet anser även att lägstanivån i de 90 så kallade garantidagarna kan höjas från dagens 60 kr per dag till 180 kr per dag under mandatperioden. För att skapa en större flexibilitet i systemet anser vi också att man ska öppna för möjligheten att någon annan än biologiska eller adoptivföräldrar ska kunna ta ut de 90 garantidagarna.

Miljöpartiet vill vidare att barnbidraget ska kunna delas mellan särlevande föräldrar när barnet bor lika mycket hos varje förälder och man har gemensam vårdnad. Vi kommer att avvakta den pågående översynen av lagen om underhållsstöd och se vad den kommer fram till.

En annan jämlikhetsfråga är om båda föräldrarna automatiskt ska vara vårdnadshavare vid ett barns födelse. Enligt dagens system blir kvinnan automatiskt vårdnadshavare om föräldrarna inte är gifta. Det gör att mannen hamnar i ett underläge om kvinnan motsätter sig gemensam vårdnad. Vi förutsätter att denna orättvisa tas in i de pågående utredningarna och anser att det måste vara mycket allvarliga skäl till att inte låta båda föräldrarna bli vårdnadshavare.

Att föräldrar har bra och nära kontakt med skolan är en nödvändighet för att kunna följa barnets utveckling. Nu återinförs, tack vare Miljöpartiet, en kontaktdag per år för barn mellan sex och elva år. Vårt mål är två kontaktdagar per barn och år.

Miljöpartiet anser också att tillfällig föräldrapenning ska kunna ges, oavsett barnets ålder, när en förälder vårdar ett barn i hemmet i stället för att barnet skulle ha vårdats på sjukhus. Vi förutsätter att regeringen enligt utskottets skrivning återkommer till riksdagen med ett förslag om en utvidgning av rätten till tillfällig föräldrapenning.

Jag yrkar därmed bifall till reservation 65.

Anf. 117 ANNIKA QARLSSON (c) replik:

Fru talman! När man läser i tidningarna ser man hur barnomsorgsköerna ser ut, till exempel i Mellerud, Vänersborg och Göteborg, när kom-

munerna inte hinner bygga ut barnomsorgen ordentligt. Jag har förstått att Peter Eriksson vid något tillfälle har nämnt att han ställer sig positiv till att vi ger etableringsfrihet för olika barnomsorgsformer. Hur ställer sig Mona Jönsson till detta? Det har ju stor betydelse för barnfamiljers situation runtomkring i landet i dag.

Anf. 118 MONA JÖNSSON (mp) replik:

Fru talman! Vi är öppna för att det ska kunna finnas barnstugor som är kooperativa och att man ska kunna vara dagbarnvårdare åt eget barn till exempel.

Anf. 119 ANNIKA QARLSSON (c) replik:

Fru talman! I dag är det kommunerna som styr om man får lov att starta olika alternativ. Är ni också öppna för att stärka de enskilda alternativen och deras rätt att starta? Eller ska det fortfarande vara kommunerna som avgör om de får etablera sig eller inte? Det är kanske där skillnaden ligger.

Anf. 120 MONA JÖNSSON (mp) replik:

Fru talman! Vi ser att det kommunala självstyret ska vara det som råder.

Anf. 121 KERSTIN KRISTIANSSON KARLSTEDT (s):

Fru talman! Jag vill inledningsvis, alldeles i slutet på debatten om familjepolitiken, passa på att yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

För oss socialdemokrater är det familjepolitiska stödet en av grundpelarna i vår generella välfärdspolitik. Familjepolitiken har som mål att minska de ekonomiska skillnaderna mellan barnfamiljer och familjer utan barn och garantera behov av stöd till ensamstående föräldrar och föräldrar till funktionshindrade barn.

Vi anser också att familjepolitiken ska stödja föräldrarnas möjligheter att kombinera föräldraskapet med förvärvsarbete eller studier. Det familjepolitiska stödet ska alltså inte syfta till att ersätta arbetsinkomster eller studiestöd utan vara ett komplement.

Mycket har gjorts under de senaste åren inom detta utgiftsområde. Jag vill understryka det, till skillnad från tidigare talare under debatten. Det tror jag också att de borgerliga företrädare som har stått i talarstolen före mig har upptäckt. Det handlar om höjningen av barnbidragen och förändringarna i föräldraförsäkringen. De förändringarna och förbättringarna har, tillsammans med maxtaxan i barnomsorgen och skolbarnomsorgen, sammantaget lett till en positiv utveckling av barnfamiljernas situation.

Från den 1 januari 2003 sker också en höjning av grundnivån i föräldrapenningen till 150 kr, som tidigare har nämnts. Det aviseras ytterligare en höjning från 2004, upp till 180 kr, om det statsfinansiella läget så medger. Detta bidrar naturligtvis till att stötta de människor som har en liten eller ingen inkomst.

Prot. 2002/03:38
17 december

Anslag inom social-
försäkringsområdet

Utgiftsområde 12

De två pappa- och mammamånaderna som har införts i föräldraförsäkringen har lett till att alltfler fäder än tidigare har valt att vara hemma med barnen. Ur barnens perspektiv är det oerhört viktigt att i en tidig ålder få den nära kontakten också med sin pappa. Det är också viktigt, vilket tidigare har understrukits, ur ett jämställdhetsperspektiv.

Den nu aviserade höjningen av inkomsttaket i sjuk- och föräldraförsäkringen från den 1 juli 2003, under förutsättning att ekonomin tillåter detta, är ytterligare en stimulansåtgärd i samma syfte.

Det låga barnafödandet har under 90-talet uppmärksammats och diskuterats ofta. Dessbättre har den negativa trenden nu vänt och antalet födda barn i år förväntas bli det högsta antalet under de senaste sex åren. Det har inte skett av en slump. En starkt bidragande orsak är den trygghet som unga människor känner genom en fast förankring ute i arbetslivet men också genom de trygghetssystem som finns inom familjepolitikens område. Trygga människor vågar. Man vågar skaffa familj och man vågar skaffa barn. Detta visar, tycker jag, på ett mycket påtagligt sätt att socialdemokratisk familjepolitik håller och dessutom har hög legitimitet ute bland människorna.

Vi ska naturligtvis förbättra inom de nuvarande systemen i den takt tiderna medger, behoven förändras och ekonomin tillåter. Men det finns ingen som helst anledning att göra en kursändring av den typ som förordas från borgerligt håll. Höstens val visade också med all önskvärd tydlighet att detta är vad väljarna vill.

De unga människorna sätter trygghet och välfärd före stora skattesänkningar. En satsning på vård, omsorg, barn och familjer är mycket viktigare för unga människor. Då känner man trygghet. Hellre det än några hundralappar ytterligare kvar i plånboken.

Mycket har sagts under debatten, så jag har strukit en del av mitt tal. Jag vill avslutningsvis än en gång yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 122 ANNIKA QARLSSON (c) replik:

Fru talman! Det är positivt att det finns en gemensam syn på att man måste förbättra barnfamiljers situation och att den viljan och önskan finns över alla partigränser. Sedan vill vi göra det på lite olika sätt. Jag har sett effekten av till exempel maxtaxan. En mängd familjer har faktiskt fått ökade kostnader för sin barnomsorg.

För mig blev det väldigt avigt när Socialdemokraterna lade fram ett förslag som gynnade dem som redan har det gott ställt. Varför började man inte med de grupper i samhället som verkligen hade behövt den förstärkningen och byggde underifrån i stället?

Anf. 123 KERSTIN KRISTIANSSON KARLSTEDT (s) replik:

Fru talman! Jag har mött många reaktioner på maxtaxan inom skolbarnsomsorgen och barnomsorgen i valrörelsen hemmavid. Alla som inte berörs av maxtaxan resonerar ungefär på det sätt som Annika Qarlssoon gör. Men jag har mött metallarbetaren och sjukvårdsbiträdet. De har sagt att de har sett uppenbara lättnader varje månad. Många av de människor som befinner sig i de inkomstlägena har till och med ringt till kommunerna och frågat: Är det något fel eftersom jag har fått så låg avgift till

barnomsorgen den här månaden? Det var i början, när maxtaxan infördes.

Jag vill inte kalla metallarbetaren och sjukvårdsbiträdet för höginkomsttagare. När de båda finns ute i förvärvslivet får de sammantaget en relativt sett god inkomst. Men vi vill också att unga människor ska vara ute i förvärvslivet och tjäna till sin försörjning. Maxtaxan bidrar mycket till att stimulera arbetslinjen.

Anf. 124 ANNIKA QARLSSON (c) replik:

Fru talman! Själv tillhör jag de handelsanställda. Min inkomst var den jag nämnde förut när jag föredrog vårt skatteförslag. Min man är skolvaktmästare. Vi var en sådan familj som faktiskt hamnade på förlustsidan. Vi fick höjda barnomsorgsavgifter. Jag vet många fler med mig som fick det. Jag var inte ensam i den situationen. Vid det tillfället var det kanske inte så stora pengar, inte så många kronor. Men det finns inga marginaler när man lever på de lönerna.

I dag, när jag har en inkomst på 43 200 kr i månaden, har jag inte högre barnomsorgsavgift fast jag mycket väl skulle kunna klara av det. Jag kan känna att det ger så tokiga signaler när man börjar där. Varför började man inte underifrån?

Jag har ytterligare en komplettering. Någonstans måste man också fundera på arbetssituationen för barnen. Det finns barn som i dag får vistas allt längre tider i barnomsorgen. För vuxna sätter vi en gräns på 40 timmar. Vad är en rimlig gräns för hur långa arbetsdagar våra barn ska ha?

Anf. 125 KERSTIN KRISTIANSSON KARLSTEDT (s) replik:

Fru talman! Jag känner inte alls igen mig i den beskrivning som Annika Qarlsson ger. Jag vet inte vilka Annika Qarlsson har mött, utom möjligen sig själv och sin man, under denna valrörelse. Jag har mött många. Många var våldsamt glada över att maxtaxan infördes och var rädda för att den skulle bort, om olyckan hade varit framme och vi hade fått en borgerlig regering.

Vi har också sett detta genom det stöd vi fick av dessa människor i valet. De har själva sett i plånboken att de via maxtaxan fått det bättre. Så är det, Annika Qarlsson. Jag kan inte förstå vilka referensramar hon har.

Vad gäller antalet timmar för barnen inom barnomsorgen har det kanske blivit på det viset som sägs här. Det är något som kommunerna, och föräldrarna tillsammans, bör diskutera. Det har ingenting med lagstiftning och annat att göra, för vi kan nog inte lagstifta om hur länge barnen ska vara inom barnomsorgen. Jag är övertygad om att föräldrarna tar sitt fulla ansvar.

Anf. 126 Statsrådet BERIT ANDNOR (s):

Fru talman! I går var jag på Stadsmissionen på Södermalm. Anledningen var att jag ville träffa företrädare för verksamheten. De, liksom Frälsningsarmén, säger att de möter fler barnfamiljer än tidigare, framför allt ensamstående föräldrar, som har svårt att få pengarna att räcka till. Det är en varningssignal för oss alla, och jag tar den på allra största allvar. Därför åkte jag dit för att träffa dem och diskutera detta.

Prot. 2002/03:38
17 december

*Anslag inom social-
försäkringsområdet*

Utgiftsområde 12

Samtidigt kan vi konstatera, precis som Kerstin Kristiansson Karlstedt sade, att för barnfamiljerna har den disponibla inkomsten ökat med 12 ½ % mellan åren 1999 och 2002. Detta ser vi när vi tittar på de indikatorer som vi sätter upp för att mäta hur den disponibla inkomsten utvecklas i samhället. När det gäller de ensamstående föräldrarna med barn ligger utvecklingen på en något lägre nivå.

Vi får alltså två helt motstridiga bilder förmedlade till oss. Dels har vi den verklighet vi möter på Frälsningsarmén och Stadsmissionen, dels den vi kan läsa av när vi tittar på statistiken och jämför hur fördelningen av inkomsterna ser ut.

Den slutsats jag drar av detta är inte att någon har fel eller rätt. Tvärtom tror jag att det är viktigt att vi skaffar oss en bättre uppfattning om vad det är vi pratar om. Därför kommer jag att efter årsskiftet bjuda in till ett kunskapsseminarium där vi diskuterar de begrepp vi rör oss med när vi pratar om att ensamstående föräldrar med barn har svårt att få pengarna att räcka till. Jag tror nämligen att det är sant.

Samtidigt kan vi konstatera att den ökade sysselsättningen och de förbättringar vi genomfört för barnfamiljerna under de senaste åren för gruppen som helhet också inneburit att den fått det bättre. För oss socialdemokrater innebär detta att vi ännu tydligare måste prioritera de grupper som inte riktigt hänger med. Då är frågan hur de insatserna ska se ut.

Tillsammans med Vänsterpartiet säger vi klart nej till den linje som inriktar sig på att gå över en mer behovsprövad prövning. För oss är den generella välfärdspolitiken oerhört central och grundläggande, eftersom det handlar om att skapa jämlikhet, rättvisa och trygghet för alla.

Därför är det också oerhört viktigt att kunna höja taken i sjukförsäkring och föräldraförsäkring. Varför det? Ja, inte för att gynna höginkomsttagarna, utan framför allt för att se till att vi skapar en solidaritet och en sammanhållning i samhället som innebär att vi omfördelar.

Den dagen vi får grupper som ställer sig utanför och inte vill vara med och betala, den dagen bryts hela systemet upp. Den dagen vi går in för behovsprövade bidrag, den dagen vi går in och riktar in våra bidrag och prövar dig och mig, den dagen får vi ännu mindre resurser för dem som behöver dem allra bäst. Det är anledningen till den förändring i målsättningen som vi har inom detta politikområde, där vi klart säger att skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn ska minska inom ramen för den generella välfärden.

När vi fortsättningsvis diskuterar hur våra insatser ska utvecklas och förbättras framöver är det utifrån den grunden vi kommer att resonera. Det är möjligt, och ska också vara en av målsättningarna, att höja sysselsättningen och kombinera det med en politik för ökad rättvisa och minskade klyftor.

Det är därför oerhört viktigt att de familjeekonomiska stöden tar sin utgångspunkt i detta. Det handlar också om att skapa ett handlingsutrymme, den verkliga valfrihet som Kalle Larsson pratar om. Den verkliga valfriheten ska omfatta alla, inte bara några stycken. Det har sin grund i de värderingar som vi företräder, och det handlar om att skapa goda uppväxtvillkor, goda förutsättningar, för alla barn. Barnens bästa är utgångspunkten för vår familjepolitik.

Det har tidigare nämnts vilka förbättringar som har gjorts. Låt mig ändå kort säga att barnbidragen, som vi höjt under de senaste åren, nu har nått den högsta nivån någonsin. Vi har, sett realt, aldrig haft så höga barnbidrag tidigare. Vi har byggt ut föräldraförsäkringen, och vi tänker fortsätta med det om vi har pengarna till det.

Vi planerar att höja taket för att ta bort åtminstone ett av argumenten från papporna när de säger att de har svårt för att vara hemma, men också för att bevara principen om den generella välfärden. Vi tittar över underhållsstödet, och vi tittar också över bostadsbidraget.

Detta sammantaget, tillsammans med den ökade kunskap som jag inledningsvis nämnde, ska bilda den grund som gör att vi kan arbeta vidare och skapa en familjepolitik som har sin utgångspunkt i att vi vill skapa ett stort mått av jämlikhet, trygghet och solidaritet i samhället.

Men, som sagt, de varningssignaler som jag tycker mig kunna utläsa av det vi hört de senaste dagarna tar jag på allra största allvar. Vi har ett förfärligt 90-tal bakom oss. Vi har nu förbättrat sysselsättningen. De allra flesta har kunnat höja sin disponibla inkomst, men det krävs fortfarande insatser för dem som i dag har de knappaste resurserna, framför allt de ensamstående föräldrarna med barn som har svårt att få pengarna att räckta till.

Låt oss fundera på hur vi framöver ska inrikta dessa insatser så att vi inte hamnar i en situation där vi skapar ett större mått av orättvisor och ojämlikheter.

Anf. 127 SVEN BRUS (kd) replik:

Fru talman! Låt mig inledningsvis säga att jag uppskattar anslaget från socialförsäkringsutskottets tidigare ordförande, nuvarande statsrådet, Berit Andnor när det gäller barns situation. Det är sannerligen så att långt ifrån alla barn mår bra i välfärdslandet Sverige. Låt oss vara överens om målsättningarna att skapa ett gott liv för alla barn.

Kerstin Kristiansson Karlstedt sade för en liten stund sedan att vi inte ska lagstifta om barns tid på dagis. Jag skulle vilja fråga statsrådet Andnor om det. Vi har ju en mycket strikt arbetstidslagstiftning som inte tillåter att man är på jobbet hur länge som helst. Det är ett skydd för vår hälsa och vårt välbefinnande som vuxna. För barn finns inte ett motsvarande skydd, och nu säger Kerstin Kristiansson Karlstedt att det uppenbarligen inte finns något behov av ett sådant skydd, eftersom vi inte ska lägga oss i hur länge barn är på dagis.

Delar statsrådet verkligen den synen? Är det rimligt att barn tillbringar så mycket tid på dagis att det vida överstiger den tid vuxna tillbringar på jobbet?

Anf. 128 Statsrådet BERIT ANDNOR (s) replik:

Fru talman! Maxtaxan i barnomsorgen är en av de absolut viktigaste reformer vi har genomfört på senare tid just därför att den inte bara skapar en förbättrad ekonomi för barnfamiljerna, utan också för att den ger möjligheter till att kunna disponera sin arbetstid på ett helt annat sätt än tidigare.

Inom barnomsorgen hade det utvecklats ett system med dagistaxor som var kraftigt tidsrelaterade. Taxorna var inte bara inkomstrelaterade utan också tidsrelaterade. En kvart för sent eller en kvart för länge innebar att avgiften åkte upp eller ned. Det var ett otroligt stressmoment för de flesta barnfamiljer.

Genom maxtaxan kom vi ifrån det. Det förbättrade situationen för barnfamiljerna och skapade ett utrymme för barnfamiljerna att kunna disponera sin arbetstid på det sätt de tyckte var bäst. Det skapade tillsammans med föräldraförsäkringen ett stort utrymme för flexibilitet som gör att man kan anpassa sin arbetstid utifrån de förhållanden man har i varje familj. Det var en reform som var positiv för både barnen och deras föräldrar.

Anf. 129 SVEN BRUS (kd) replik:

Fru talman! Utgångspunkten även i statsrådets resonemang är att det är föräldrarnas situation som styr barnens vardag och barnens tid på dagis. Min fråga var: Finns det ingen gräns för hur länge man kan tillåta att barn är på dagis? När det finns begränsningar i arbetstid för vuxna är det då inte rimligt att man också funderar över om det är bra för barn att vistas längre tid på dagis än vad vi tillåter vuxna att vistas på jobbet? Maxtaxan har förvisso inneburit stora förändringar och förbättringar för många. De största förbättringarna har de fått som tjänar bra och som har det bra. Men frågan är: Har det blivit bättre för barnen?

Anf. 130 Statsrådet BERIT ANDNOR (s) replik:

Fru talman! Jag hävdar bestämt att maxtaxan i barnomsorgen har varit bra för barnen. Vi har kunnat skapa förutsättningar för att alla barn ska kunna vara på dagis. Det är inte ekonomin som ska vara avgörande för det som det har varit tidigare.

Vi har gett rätten även till barn som har arbetslösa föräldrar att kunna vara på dagis. När människor blivit föräldralediga har de nu kunnat bevara möjligheten att ha barnen på dagis. Det har vi genomfört utifrån ett barnperspektiv just för att sätta barnet i centrum.

Det är naturligtvis så att för långa vistelsetider på dagis kanske inte är det bästa. Men maxtaxan i barnomsorgen har inte inneburit den utvecklingen. Det finns många undersökningar som visar att det inte är på det sättet. Det är en del i den propaganda som fortfarande förs från en del borgerliga partier mot maxtaxan. Det som är intressant att notera är att det i dag inte finns någon som är emot maxtaxan i barnomsorgen.

Slutligen när det gäller maxtaxan är det ändå så att vi har en avgiftsfri skola. Min förhoppning är att vi i framtiden också ska kunna ha en avgiftsfri förskola. Detta är ett steg på vägen. Det är en oerhört stor jämlikhetsreform med barnen i centrum. Det är någonting helt annat, Sven Brus, än att förespråka sådana saker som att hemarbetet ska uppvärderas, som finns att läsa i Kristdemokraternas reservation.

I grunden handlar det om att vi har olika synsätt när det gäller hur vi ska kunna skapa en bra familjepolitik som är till för alla barnfamiljer och alla barn. Genom den socialdemokratiska politiken skapar vi förutsättningar för trygga och bra uppväxtvillkor för alla barn med en stor valfrihet också för alla föräldrar. Det gör man inte med den politik som Kristdemokraterna företräder.

Anf. 131 ANNIKA QARLSSON (c) replik:

Fru talman! Jag vill inleda med att säga att det känns väldigt bra att vi har en barnminister och att vi har en så "barnslig" statsminister att han inrättar en sådan post. Det är väldigt positivt.

Berit Andnor sade att hon hade varit på Stadsmissionen. Vi som inte var där såg kanske på TV-nyheterna i morse. Det handlade om de 800 barn som är rotlösa och inte har något fast hem nere i Malmö. Vi kan se att det finns en klyfta. Det finns många som har det bra, men det finns också många som har det riktigt bedrövt. Jag ska inte uppehålla mig vid det.

Däremot skulle jag vilja gå in lite grann på frågan att få fler pappor att ta ett större ansvar i familjen. Det har ryktats om att föräldraförsäkringen ska delas upp rakt av och att föräldrarna inte ska kunna dela den sinsemellan. Från vårt håll har vi förespråkat att man ska se över hur man ska kunna arbeta med det som en stimulans.

Genom ekonomiska styrmedel och på andra sätt ska man ge lite morötter så att människor tar till sig dessa viktiga frågor och försöker arbeta för jämställdhet inom familjen. Det påverkar familjesituationen, situationen på arbetsmarknaden och även ohälsotalen längre fram.

Jag skulle vilja höra lite grann hur tankarna går. Tänker man börja med att göra det på frivillig basis med ytterligare ekonomiska stimulanter, eller ska det rakt av vara en lagstiftning som säger att hälften går till mamman och hälften går till pappan? Hur ser Berit Andnor på den frågan?

Anf. 132 Statsrådet BERIT ANDNOR (s) replik:

Fru talman! Låt mig som en kommentar också till Annika Qarlssons tidigare inlägg säga att det jag tycker är centralt och viktigt är att se att alla barn inte har det riktigt bra. Hur skapar vi de bästa förutsättningar för att alla barn verkligen ska kunna ha trygga och goda uppväxtvillkor? Där skiljer sig vår syn.

Frågan är vilka effekter de olika insatserna har som vi som förespråkar, Annika Qarlsson och jag. Efter att ha lyssnat till Annika Qarlssons tidigare inlägg kan jag konstatera att de skattesänkingsförslag som Centerpartiet nu för fram med denna politik mest kan få den kända beteckningen Ebberöds bank. Någonstans ska detta ändå finansieras. På vilket sätt skapar detta bättre uppväxtvillkor för de barn som Annika Qarlsson säger sig värna om?

Sedan till föräldraförsäkringen. Där har vi för avsikt att återkomma med direktiv till en utredning för att titta över föräldraförsäkringen ur ett *gender*-perspektiv. Hur ska vi kunna skapa bättre förutsättningar för att få ett delat ansvar för barnen genom föräldraförsäkringen? Där vill jag återkomma.

Vi har genom den utbyggnad av föräldraförsäkringen som vi genomfört – den ytterligare pappa- och mammamånaden och det höjda taket som vi planerar från halvårsskiftet – skapat förbättrade möjligheter. Jag tror att det kanske krävs också en del andra insatser. Jag måste få lov att återkomma i den frågan.

Anf. 133 ANNIKA QARLSSON (c) replik:

Fru talman! Det Berit Andnor tog upp först handlade lite grann om vårt skatteförslag. Jag skulle vilja påstå att vårt skatteförslag kanske främst vänder sig till dem som inte har fått del av de resursförstärkningar som gått till barnfamiljerna de senaste åren.

Fortfarande finns det självklart familjer och barn som står helt utanför det sociala trygghetssystemet. De är inte hjälpta av skattesänkningar. Det är jag väl medveten om. Dem får vi inte lämna därhän. Det måste till andra åtgärder för att finnas där för dem. Vi ska inte ta bort den generella välfärden.

Jag ser ett stort problem om inte ni har sett de signaler som jag har fått hemma. Det finns grupper som inte har fått del av skattesänkningarna. Eftersom de är i procent märker man om man har låg inkomst knappt av om det blir skattesänkningar i procent.

De resurser som har tillförts via maxtaxan har också riktat sig till dem som har det gott ställt och har det bra. Visst förbättras läget för hela gruppen. Men det är en del som får det bra, och en del märker ingen förändring alls. Någonstans måste man ha funderingar på hur vi ska åtgärda detta. Hur ska vi nå även dessa grupper?

Anf. 134 Statsrådet BERIT ANDNOR (s) replik:

Fru talman! Just det, Annika Qarlsson. Hur ska vi göra då? Jag hävdar bestämt att det inte är med skattesänkningar som vi når dit. Skattesänkningar ska alltid betalas. Det är alltid någon som får betala. Det är inga pengar som ramlar ned uppifrån, om nu Annika Qarlsson trodde det, vilket jag inte tror att hon gör. Men det ska betalas.

Min uppfattning är att det utrymmet inte finns. Det krävs tvärtom insatser för att förbättra situationen. Det är djupt felaktigt att påstå att vi inte skulle ha prioriterat barnfamiljerna de senaste åren. Det är precis tvärtom. Barnfamiljerna har stått främst när det gäller de förbättringar vi har genomfört under de senaste åren.

Vi har höjt barnbidragen. Vi har byggt ut föräldraförsäkringen. Vi har höjt grundnivån i föräldraförsäkringen. Vi har infört maxtaxan i barnomsorgen. Det har inneburit oerhört stora förbättringar för de flesta barnfamiljer, ja för alla barnfamiljer.

Barnbidraget är på den högsta nivån någonsin. Det, Annika Qarlsson, är att prioritera rätt och att prioritera rättvisa och jämlikhet.

Anf. 135 GUNILLA CARLSSON i Tyresö (m):

Fru talman! Debatten handlar om makt. Det stämmer väl? Den handlar om makt över livet. Det handlar om hur man ska få livet att gå ihop, att hinna med och att kunna bry sig om andra. Det handlar om att man som förälder ska kunna räcka till för sina egna och också för grannens barn, att kunna räcka till för jobbet och vännerna och att få vardagen att gå ihop. Då handlar det många gånger om både tid och pengar.

Vi har tidigare i dag diskuterat ohälsan. Den har väl sitt ursprung i många saker – i maktlöshet och i att människor saknar arbete och pengar. Vi kan konstatera att det finns en mängd orsaker, men att alldeles för många människor i dag i Sverige mår dåligt och att de antagligen inte känner att de har tillräcklig makt över sitt eget liv.

Kan det ha något att göra med att i dag i Sverige betalar nästan alla åtminstone sex kronor av tio i skatt? Sex arbetade timmar av tio jobbar man för någon annan. Då blir det ibland svårt att få tiden att räcka till för annat. Det blir svårt att få pengarna att räcka till, och man upplever kanske att man inte har tillräckligt mycket makt över sitt liv. Det är andra, som statsrådet Andnor, som bestämmer hur man ska ha det.

Många blir beroende av bidrag för att de ska kunna betala höga skatter. Många kan inte påverka genom att arbeta mer, för välfärdssystemen i dag i Sverige har rätt så höga trösklar.

Välfärdssystemen har, som vi också har diskuterat i dag, sina vita fläckar. Jag har funderat en hel del över föräldraförsäkringen då jag har träffat många studenter som känner att den absolut inte är till för dem när de får barn. Det finns också många egenföretagare som upplever att det finns vita fläckar i tryggheten, och utlandsarbetare som kommer hem och märker att de här systemen inte var riktigt till för dem.

Kan det vara så att det generella välfärdssystem som talare efter talare har talat så gott om inte fungerar så bra? Kan vi inte åtminstone från talarstolen få ställa oss den frågan? Samtidigt kan vi konstatera att inget annat land beskattar låg- och medelinkomsttagarna så hårt. Inget annat land tar sex kronor av tio från ett sjukvårdsbiträde.

Det är många gånger de med de lägsta inkomsterna som har svårast att kvalificera sig till systemen och få ut tillräckligt mycket från dem. Det är också många ur de här grupperna som drabbas allra hårdast när tillväxten viker och när jobbtillfällena minskar på grund av ett högt skattetryck.

Nu, i det här betänkandet och framöver, diskuteras helt andra problem än att få tiden och livet att räcka till. Här handlar det om att höja ersättningsnivåerna för välavlönade pappor. Det finns pengar – så utställs det i alla fall, fast det är lite osäkert just nu. Nästa stora grej är att man ska höja taken. Det riktar sig verkligen till dem som kanske har lite bättre marginaler än dem som så många har stått och ömmat för tidigare i dag.

Många av dem som nu skulle dra nytta av att det blir höjda tak är de personer som också har fått bingo i maxtaxelotteriet, där det finns *en* grupp som betalar – alla barnen. Barnen betalar med större barngrupper och på sikt också en utarmad mångfald där det kanske bara blir de kommunala dagisen som kommer att finnas kvar, med utbränd personal, jättestora barngrupper och oftast längre dagar på dagis.

Jag skulle vilja säga att de generella välfärdssystemen har en mycket dålig träffsäkerhet. Jag vill också drista mig att ifrågasätta jämställdhetsperspektivet. Vad får det för konsekvenser när man inte kan välja själv? När vi skapar ett enda system till exempel i föräldraförsäkringen är det få kvinnor som kan säga: Jag skulle vilja börja jobba igen efter åtta månader! Då får man nämligen inget dagis, eftersom de allra flesta – mamma eller pappa – förväntas vara hemma till dess att barnet är ett och ett halvt år. Men tänk om man är ensamstående och skulle vilja ha en lite anorlunda lösning!

Vi borde se mer på detta som en kvinnofälla. Jag träffar många vinnor och kvinnor som upplever att den långa och generösa föräldraförsäkringen kan ha motsatt syfte, det vill säga att den konserverar den gamla strukturen. Här handlar det om att på något sätt nu försöka tvinga hem papporna. Det är väl vällovligt, men jag skulle hellre se att man inte fattade sådana beslut på politiska grunder utan att var och en känner att

man har ansvar för sina egna barn och har möjlighet att alldeles själv avgöra hur man vill lägga upp det hela.

Jag ser också problem med den styrning som vi har i dag därför att det finns så lite kvar av alternativ barnomsorg. Hur ser det ut i dag? I Stockholm, som jag själv har lång erfarenhet av, vet vi att dagmammorna är utrotningshotade. De finns knappt längre. Många kunde gå till öppen förskola och kyrkis – många av dem som försökte pussla med tid och pengar för att kunna vara hemma lite och arbeta en del och samtidigt ändå ge sina barn en pedagogisk möjlighet. De möjligheterna rycks nu undan eftersom alla tvingas in i maxtaxereformens välsignelse och in i den kommunala barnomsorgen.

Eftersom man har satt så låga ersättningsnivåer och eftersom man inte får betala mer blir också konsekvenserna av detta att de kvinnor, män, företag, föräldrakooperativ och personalkooperativ som driver dagis säger att de kommer att ha svårt att klara att ha kvar sina dagis. Det är dagis som har inneburit ett nyttigt och vettigt mångfaldsperspektiv. Men nu finns inte de ekonomiska förutsättningarna. Då finns bara de kommunala dagisen kvar, för de kan inte stänga. Och där mår många barn dåligt i dag.

I dag är det bara de rika som har råd att skapa förutsättningar för sin alldeles egna barnomsorg. Men vi vet att många människor skulle vilja påverka mycket mer själva när det gäller hur de ska ta hand om sina barn när de är små just för att få tiden och livet att räcka till.

Det som slår mig när jag lyssnar på diskussionen är att allt blir politik. Miljöpartiet är jättekaxigt, för nu har man fått en kontaktdag till. Här ska vi sitta och bestämma på politisk väg hur många kontaktdagar det ska vara och hur mycket det ska vara av si och så och hit och dit! Människor är olika. Familjer är olika. Varför kan vi inte ge människorna makten tillbaka? Det handlar om makten att bestämma själv, att behålla lite mer av sin egen inkomst och slippa bli så beroende av vad vi sitter och bestämmer i den här församlingen och i våra fullmäktigeförsamlingar runtomkring i landet.

Jag skulle vilja säga att vi är snärjda i systemet, och det är därför jag vill ifrågasätta det generella välfärdssystemet. Det klår människor på deras egna pengar, minskar människors handlingsutrymme och styr dem till ett visst beteende som jag tror är skadligt för ett civilt och växande samhälle i det långa loppet.

Statsrådet Andnor ska ha ett kunskapsseminarium om den kris som vi nu ser inför julen för många människor, inte minst ensamstående med barn. Kan det kanske vara så som LO-ekonomen Dan Andersson säger i dagens Aftonbladet? Aftonbladet har nu i flera dagar visat just på baksidan av den generella välfärdspolitiken och den kris som råder i dag i Sverige. Många har inte råd att betala sin egen julmat en gång. Kan det vara så som Dan Andersson säger, nämligen att makten i dag är koncentrerad till medelklassen och att medelklassen inte bryr sig om de fattiga? I stället för att se orsakerna ser man bara till antalet bidragsberoende. Det kanske är så.

Jag skulle i alla fall kunna hävda att de reformer som har införts på senare tid inte har riktats till de ensamstående lågavlönade kvinnor som nu figurerar i Aftonbladet under de senaste dagarna. Det är kvinnor som inte har råd att fira jul. Om Berit Andnor hade frågat dem tror jag att hon

hade fått veta att många av dem tvingas att betala sin inkomstskatt. Det är väl tur det, men det är samtidigt ett stort misslyckande för socialdemokratisk bidragspolitik.

Om Berit Andnor tar detta på allvar tycker jag att hon och jag skulle ha ett eget kunskapsseminarium. Det första som jag skulle vilja få henne att acceptera är det självklart enkla: Människor som betalar skatt ska inte behöva bidrag, och de som får bidrag ska inte tvingas betala skatt.

Jag nämnde inte Kalle Larsson inledningsvis då det bar mig emot. Nu när han sitter här kan jag dock inte låta bli att säga att det är roligt att höra honom prata om skatt efter bärkraft. Det är precis det vi moderater föreslår. Vi vill för barnfamiljer införa ett extra grundavdrag med 12 000 kr per barn per år 2003 och upp till 15 000 kr år 2004. Det skulle betyda ett antal hundralappar per barn i varje barnfamilj, som då skulle växla bidragsberoende mot att i stället få behålla mer pengar av sin egen inkomst. Detta är just att betala skatt efter bärkraft.

Vi vill också införa en barnomsorgspeng så att människor ska kunna välja sin egen barnomsorg, vare sig man kan betraktas som höginkomstagare eller låginkomsttagare.

För oss handlar detta om att ge makten över livet tillbaka till människorna. Vi vill få människor i Sverige att må bättre. Jag beundrar föräldrar i Sverige. Jag tycker att det är fantastiskt att se deras engagemang och deras ambitioner för sina barn. Men jag förstår också att många sliter ut sig för att få jobb, familj och fritid att hänga ihop.

Och det är klart: Om man jobbar sex timmar av tio åt någon annan, om man avstår sex kronor av tio, blir det svårt att få det att hänga ihop, detta särskilt som man har väldigt dålig valfrihet i de generella systemen.

Jag har i dag lyssnat på både Berit Andnor och fru Karlstedt, som heller inte verkar vilja erkänna problemen. Jag säger bara maxtaxereformen, där vi tydligen har två helt olika verklighetsbilder. Jag säger också de vita fläckarna i föräldraförsäkringen, som inte har berörts. Och det är väl så: Är man socialdemokratisk politiker vet man bäst själv. Men det jag märker är att ni framför allt drivs av att försvara era egna system. Ni sätter systemen före människorna och barnen.

Anf. 136 KALLE LARSSON (v) replik:

Fru talman! Det är intressant att lyssna på Gunilla Carlsson. Man hade kunnat tänka sig att denna attack på den generella välfärden i grunden berodde på att moderater aldrig har begripit själva tankegången. Jag tror dock att det är precis tvärtom. Jag tror att den generella välfärden, där det skapas klassallianser mellan det som kan kallas medelklassen och arbetarklassen vilka innebär att man har ett gemensamt intresse av att upprätthålla en rättvis fördelning av samhällets resurser, är just det som Gunilla Carlsson och hennes parti har för avsikt att attackera.

Ett samhällssystem där man påstår sig öppna för valfrihet men i själva verket öppnar för ökade klassklyftor – rejäla skattesänkningar i procent ger ju mer pengar till dem som redan tjänar mycket och mindre till dem som inget arbete har eller har låga inkomster – är ju det system som Moderaterna på punkt efter punkt, på utgiftsområde efter utgiftsområde, faktiskt förespråkar. Det är därför skattesänkningarna på tiotals miljarder ska genomföras. Det är därför den ytterligare karensdagen ska läggas till för att sätta press på dem som nu är hemma och lata och bara

Prot. 2002/03:38
17 december

*Anslag inom social-
försäkringsområdet*

Utgiftsområde 12

påstår sig vara sjuka. Det är därför man säger nej och historiskt har sagt nej till varje förslag om förbättringar av den sociala och generella välfärden.

Det är ingen överraskning att vi här står på olika sidor. Men det som ändå irriterar mig något är att Gunilla Carlsson framställer sitt eget partis politik som en politik som gynnar dem med ingen eller låg inkomst. I själva verket vet vi ju att det system som Gunilla Carlssons parti företräder finns genomfört på många håll i världen. Vi vet också att de som har låga inkomster där har så låga inkomster att de inte ens klarar att överleva på dessa. De måste ha flera anställningar för att över huvud taget ha råd att betala hyran och maten.

Anf. 137 GUNILLA CARLSSON i Tyresö (m) replik:

Fru talman! Jag läser ur Aftonbladet: En av tre har inte råd med julklappar. Klyftorna ökar. Bidragen släpar efter. Klyftorna mellan fattiga och rika blir allt större.

Detta är ingen politik som jag behöver ta ansvar för. Detta sker i ett land som har världens högsta skattetryck men en välfärd som släpar efter högst väsentligt, ett land där skattetrycket på dem med de lägsta inkomsterna är oerhört högt. Någon betalar ju skatterna, Kalle Larsson. Om Kalle Larsson vill kan jag visa en OECD-rapport som visar att det relativt sett är låg- och medelinkomsttagarna i Sverige som betalar kalaset medan de med lite högre inkomster kommer relativt lindrigt undan. Det är ju detta som jag kritiserar; sedan får Kalle Larsson göra vilka svartmålningar som helst av den politik jag företräder.

Jag företräder en politik där människor ska få behålla mer av sin egen lön, där man ska få mer frihet och där politikerna inte ska styra riktigt lika mycket. Jag tror också att det är just de med de lägsta inkomsterna och minsta marginalerna som kommer att känna av detta mest, eftersom vi också parar det med en valfrihetsrevolution. Det är då vi kan få lite rättvisa.

Just det jag har visat, just den politik som Vänsterpartiet understöder, gynnar ju just det som Dan Andersson identifierar som medelklassen, som har fått oerhört generösa förmåner de senaste åren av Socialdemokraterna. Den verklighet vi har i dag i Sverige är socialdemokratins och Vänsterns verklighet, och det är någonting som jag inte skulle vara vare sig stolt över eller nöjd med om jag hade ansvaret. Det är den jag kritiserar, och det är den jag vill ändra.

Sedan får Kalle Larsson vara skärrad över att jag använder en retorik som han kanske inte känner igen. Men jag tror att det är oerhört viktigt att vi nu ser var bristerna i välfärden är som störst.

Anf. 138 KALLE LARSSON (v) replik:

Fru talman! Jag är inte skärrad, men Gunilla Carlsson är avslöjad. Det är det som är hennes problem i den här debatten. Exempelen finns ju att plocka från när man ser på den politik som Moderaterna vill genomföra med stora skattesänkningar generellt för alla, som man påstår, vilket ju innebär att de som tjänar mest också får de största skattesänkningarna. Gunilla Carlsson själv skulle väl få en ansenlig skattesänkning, antar jag, liksom jag. Den som är vårdbiträde och tjänar 13 000–14 000 kr i månaden skulle få en liten skattesänkning, men samtidigt skulle den generella

välfärden för henne beskäras. Möjligheten att vara hemma när hon är sjuk skulle begränsas. Möjligheten för henne att ha sitt barn på dagis skulle försvåras. Möjligheten för henne när hon är arbetslös att få en rimlig ersättning skulle begränsas.

Skillnaden mellan mig och Gunilla Carlsson är just denna: Jag väljer en generell välfärd som ger mer åt alla, medan Gunilla Carlsson väljer en annan form av välfärd där den rikaste kommer att ha möjligheten att skaffa sig privata försäkringar och förmåner och därigenom skapa sig ett rikt och gott liv, medan den som inte är lika välbeställd från födseln i stället kommer att få ett svårare liv.

Gör alltså inte heller mig ansvarig fullt ut för den politik som i dag genomförs! Vi är inte ensamt regeringsparti, vilket Gunilla Carlsson väl vet. Vi är inte ens ett regeringsparti. Vi hade gärna hade sett att vi var ensamt regeringsparti, och någon gång kommer den dagen att komma, men helt klart är att vi gärna skulle se ordentliga förändringar i de sociala välfärdssystemen.

Framför allt skulle vi vilja se – jag talade ju i mitt inlägg om skatt efter bärkraft – att man inte sänkte, som Gunilla Carlsson tycker, utan snarare höjde progressiviteten i skatteskalen. Upp med bolagsskatten till EU-nivå åtminstone, så kan vi där få tillräckligt med pengar över för att bekosta en generell och god välfärd för alla!

Anf. 139 GUNILLA CARLSSON i Tyresö (m) replik:

Fru talman! När tillväxten viker och jobben försvinner är det de med minst marginaler som kommer att drabbas hårdast. Det är därför det är så viktigt att vi har ett skattesystem i Sverige som är konkurrenskraftigt med andra länder. För mig är det viktigt att jobben stannar i Sverige.

Hur är det i dag? Jo, det är som Kalle Larsson säger: Det är de rika som har råd att betala sina privata sjukförsäkringar, förmånliga pensionsförsäkringar och allt sådant. Det är ju det samhället som gör att en del klarar sig bra mycket bättre. Berit Andnor talade tidigare i dag om en allians mellan olika samhällsklasser och berättade att man nu var tvungen att köpa in medelklassen så att systemet inte skulle erodera. Jag skulle vilja säga att man nu har inriktat sig på medelklassen och de väljarna för att kunna behålla dem i det generella välfärdssystemet till priset av ett antal människor i Sverige i dag som är mycket fattiga, som inte får vardagen att gå ihop, som är bidragsberoende och som inte ens har råd att vara hemma med karensdag när de är sjuka eftersom de har så låga marginaler.

Det är framför allt de här människorna som skulle tjäna på de moderata skattesänkningarna. De skulle då kunna få mer makt över sitt eget liv, slippa vara så beroende av politiken och kunna känna att det är deras eget liv det handlar om, att det är deras barn och att de också har valfrihet.

Det är därför vi förespråkar någonting helt annat. Det är därför jag är kritisk mot de generella välfärdssystemen. Det är därför jag önskar att vi kan få en livligare debatt om de här frågorna under den kommande mandatperioden. Fortsätter vi så här är jag alldeles övertygad om att det som traditionellt har varit det svenska välfärdssystemet kommer att krackelera snabbare än någon tror.

Anf. 140 RUNAR PATRIKSSON (fp):

Fru talman! Jag kunde inte låta bli att begära ordet i den här viktiga debatten, som ju har hettat till riktigt ordentligt på slutet. Vi ser skillnader i livet i Sverige.

Men jag har också fått ett uppdrag av Sveriges riksdag att sitta i Nordiska rådet. I den egenskapen fick jag för några dagar sedan ett mejl som handlar om sjukförsäkringsfrågor i Norden. Jag tror att det är väldigt viktigt att vi från riksdagen och de olika parlamenten runt om i Norden som är ledamöter i Nordiska rådet verkligen tar upp vissa frågor som gäller specifika fall som inte fungerar.

I det mejl som jag har fått från Per-Åke Olsson, som är personalchef i Eidskogs kommun på andra sidan gränsen men bor i Charlottenberg, står det:

Jag har blivit far till mitt andra barn, Victoria. I och med att jag arbetar i Norge hör jag till det norska *trygdesystemet* som alla andra gränspendlare gör. I de norska regler som gäller har jag ingen möjlighet att få den norska *fedrekvoten*. Jag hade tänkt ta pappaledigt, och jag tänkte att det är väl inga problem om jag inte får den norska *fedrekvoten* för jag bor ju i Charlottenberg i Sverige med min familj. Så jag åkte hem och kontaktade den svenska försäkringskassan som svarar samma sak: Eftersom du har valt att jobba i Norge har våra regeringar kommit överens om att du frånsäger dig din möjlighet till pappaledighet eller fedrekvot, som det heter på norska.

Det gäller män som jobbar i Norge med svenskt medborgarskap eller norska fäder som väljer att bo och jobba i Sverige. Det är en mil mellan Per-Åke Olssons bostad och hans jobb.

Jag vill till utskottet, även om vi inte har motionerat om det, framföra denna vetenskap om hur det fungerar mellan de nordiska länderna. Från den ort där jag bor pendlar varje dag ungefär hundra människor från svenska sidan till norska sidan, så det är inget litet problem. Mannen i fråga är alltså personalchef i en norsk kommun.

Vi har haft möte i Nordiska rådet. Vi firade 50-årsjubileum i Finland med pompa och ståt, men vi har ännu inte lyckats komma överens om de enklaste regelverk för vare sig föräldraledigheter, att föra över en bil eller för körkort. Det finns mycket att ta tag i. Jag hoppas att socialförsäkringsutskottet har lyssnat till att en gränspendlare i Sverige och Norge inte har rätt till *fedrekvot* eller pappaledighet i dagsläget när vi i Sverige är så stolta över att vi pappor också kan få föräldraledigt.

Anf. 141 BIRGITTA OHLSSON (fp):

Fru talman! Jag vill inleda med att yrka bifall till reservation 59 från Vänsterpartiet som har samma lydelse som jag själv som folkpartist har motionerat om.

Det privata är politiskt. För många konservativa klingar detta feministiska uttryck som en obehaglig vänsterfloskel från 1960-talet. Men i själva verket har uttrycket mer än flera hundra liberala år på nacken.

”Den princip som styr relationerna mellan könen – det ena könets underordnande – utgör hinder för mänsklighetens framsteg och bör ersättas med en jämlikhetsprincip som inte tillåter någon makt eller något privilegium på den ena sidan eller någon diskriminering på den andra.” De kloka orden kommer från John Stuart Mill som var socialliberalismens

och den liberala feminismens grundare. Trots att han levde för över 200 år sedan, när kvinnans arbetsplats enbart var hemmet, förstod han hur könsroller i familjen påverkar och hämmar livsdrömmar och gör att vi inte kan förverkliga de ideal vi själva har.

Att det privata är politiskt är lika aktuellt än i dag. Maktutövande har aldrig varit något som har varit förbehållet den offentliga sfären. Kopp-lingen att det som sker i familjen också påverkar den offentliga sfären är oerhört viktig också för mig som liberal.

Kvinnor tjänar i dag mindre än män. I yrken som företagsekonom, personaltjänsteman och mäklare är kvinnolönerna under 80 % av männens enligt SCB. Andelen kvinnor med makt i näringslivet är pinsamt låg, och kvinnor gör fortfarande ungefär 70 % av hemarbetet i svenska hem. Män är i snitt hemma en dryg månad med sina barn under barnets första levnadsår. Arbetsgivare ratar oss unga kvinnor, då vi förutsätts vara hemma länge med våra barn, men inte våra manliga kolleger, vilket gör att de lönemässigt rusar i väg mot toppositioner.

För tioalet år sedan drev folkpartisten, tillika socialministern, Bengt Westerberg igenom pappamånaden här i riksdagen. Nu tycker jag att det är dags att vi fortsätter och tar nya krafttag för att bägge föräldrarna ska vara lika självklara.

Individualiserad föräldraförsäkring handlar om att dela föräldraledig-heten rakt av mellan föräldrarna, oavsett hur lång den är, och att den inte ska gå att föra över till den andra föräldern. Det handlar om att ge barn större chans att lära känna sina föräldrar, att ge män mer makt i familjen och kvinnor mer makt och valfrihet på arbetsmarknaden. Det här kan självklart kombineras med höjda tak i föräldraförsäkringen och jäm- ställdhetsbonus som gynnar jämställda arbetsgivare.

Förmåner och skyldigheter i samhället ska vara knutna till individen. Få försäkringar är kollektiva i dag. Ju mer välfärdsstaten har individuali- serats genom åren, desto mer har det gynnat jämställdheten och därmed också kvinnors chanser att förverkliga sina livsdrömmar. I en liberal politik är det också individen och inte familjen som är den enskilda ut- gångspunkten. Det här förslaget ställer krav, och det uppmuntrar till ansvar, men det tvingar ingen att stanna hemma. Att ställa krav är dessu- tom att bry sig, har vi fått höra i valrörelsen.

Fru talman! En barndom går inte i repris. Jag tror att delad föräldrale- dighet kan ge fler barn och föräldrar chans att lära känna varandra under de så viktiga småbarnsåren. Jag hoppas innerligt att fler i Sveriges riks- dag tycker att så är fallet.

Anf. 142 VERONICA PALM (s):

Fru talman! En viktig princip i det svenska försäkringssystemet är att individen är den minsta enheten, inte familjen. Syftet har uttalat varit att främja arbetslinjen och jämställdheten. Detta gäller dock inte föräldraför- säkringen.

Jag tillhör dem som tycker att en individbaserad föräldraförsäkring vore att föredra, och den stora vinnaren på det är barnen. Barnet får rätten att vara hemma och bygga djupa relationer med båda föräldrarna. De vuxna får inte längre rätten att hindra barnet från att bygga nära relation- er med den ena föräldern, företrädesvis pappan. Just när det gäller att bygga relationer är det nämligen så finurligt att de bara adderas, att det

inte blir ett barn med två halva relationer utan ett barn med två hela djupa relationer till båda sina föräldrar. Barnet är den stora vinnaren, för barnet är i dag den som inte kan påverka hur föräldrarna väljer att lägga upp uttaget av föräldraförsäkringen.

Men det är inte bara barnet som är vinnaren. Självklart är det också mamman och pappan. Birgitta Ohlsson föredrog det föredömligt i sitt anförande.

Högern talar om valfrihet när det gäller föräldraförsäkringen. Valfrihet för vem? Inte valfrihet för barnet. Barnet vinner på att få bygga djupa och nära relationer med båda föräldrarna. Jag tycker att det är vårt politiska ansvar att ge barnen den möjligheten. Den möjligheten beskärs i dag när 14 % av männen väljer att ta ut föräldraledighet.

Av utskottets betänkande kan man känna att utskottet har tänkt på dessa saker – kanske inte tillräckligt mycket, men utskottet har tänkt. Utskottet har en inriktning som visar att utskottet tycker att det är viktigt att också papporna finns med och tar ansvar för hela familjen, att också mammorna får möjlighet att finnas kvar på arbetsmarknaden.

Pappamånaden är en bit på väg. Det höjda taket i föräldraförsäkringen är en viktig bit på väg för att ge papporna en ökad ekonomisk möjlighet. Men fortfarande har vi långt kvar innan barnet har den självklara rätten att bygga djupa och nära relationer med båda sina föräldrar.

Jag kommer att hoppas, tro och arbeta i kammaren för att utveckla föräldraförsäkringen så att den ger mer tid till barnet att bygga djupa, nära relationer till båda föräldrarna. Det har barnet rätt till. Det barnet kan inte rösta, och det barnet kan inte välja vem som ska ta ut föräldraledigheten.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 18 december.)

8 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Proposition

2002/03:20 Samverkan mellan kommuner och landsting inom vård- och omsorgsområdet

Socialutskottets betänkande

2002/03:SoU1 Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg

Miljö- och jordbruksutskottets betänkanden

2002/03:MJU1 Utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård

2002/03:MJU2 Utgiftsområde 23 Jord- och skogsbruk, fiske med anslutande näringar

9 § Anmälan om interpellation

Prot. 2002/03:38
17 december

Anmäldes att följande interpellation framställdes

den 17 december

2002/03:102 av *Tobias Krantz* (fp) till statsrådet Pär Nuder
Riksdagens roll och arbetsuppgifter

Interpellationen redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 21 januari 2003.

10 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmäldes att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 17 december

2002/03:324 av *Carl-Axel Johansson* (m) till statsrådet Ulrica Messing
Europaväg E6/E22

2002/03:325 av *Marie Wahlgren* (fp) till jordbruksminister Ann-Christin
Nykvist

Torskfiskestoppet i Östersjön

2002/03:326 av *Martin Andreasson* (fp) till statsrådet Morgan Johansson
Tvångsisolering enligt smittskyddslagen

2002/03:327 av *Tobias Krantz* (fp) till statsrådet Pär Nuder
Utredning om författningsdomstol

2002/03:328 av *Tina Acketoft* (fp) till vice statsminister Margareta Win-
berg

Jämställdheten i bolag med statligt ägande

2002/03:329 av *Helena Bargholtz* (fp) till vice statsminister Margareta
Winberg

Jämställdheten i EU:s framtidskonvent

2002/03:330 av *Cecilia Magnusson* (m) till statsrådet Morgan Johansson
Maria Ungdomsmottagning i Stockholm

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 21 januari 2003.

11 § Anmälan om skriftligt svar på fråga

Anmäldes att skriftligt svar på följande fråga inkommit

den 17 december

2002/03:276 av *Åsa Torstensson* (c) till statsminister Göran Persson
Uppdrag i näringslivet för före detta statsråd

Svaret redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 21 januari 2003.

12 § Kammaren åtskildes kl. 15.31.

Förhandlingarna leddes
av förste vice talmannen från sammanträdet början till och med 7 §
anf. 44 (delvis),
av talmannen därefter till och med anf. 85 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter till och med anf. 119 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

ULF CHRISTOFFERSSON

/Monica Gustafson

1 § Justering av protokoll.....	1
2 § Information från regeringen om EU-toppmötet i Köpenhamn den 12–13 december.....	1
Anf. 1 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	1
Anf. 2 CARL B HAMILTON (fp)	4
Anf. 3 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	4
Anf. 4 GUNILLA CARLSSON i Tyresö (m)	4
Anf. 5 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	5
Anf. 6 GUNILLA CARLSSON i Tyresö (m)	6
Anf. 7 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	6
Anf. 8 MARGARETA ANDERSSON (c)	6
Anf. 9 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	6
Anf. 10 MARGARETA ANDERSSON (c)	7
Anf. 11 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	7
Anf. 12 MARIA WETTERSTRAND (mp).....	7
Anf. 13 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	8
Anf. 14 MARIA WETTERSTRAND (mp).....	8
Anf. 15 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	9
Anf. 16 ALF SVENSSON (kd)	9
Anf. 17 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	10
Anf. 18 HOLGER GUSTAFSSON (kd)	10
Anf. 19 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	10
Anf. 20 HOLGER GUSTAFSSON (kd)	11
Anf. 21 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	11
Anf. 22 BENGT-ANDERS JOHANSSON (m)	11
Anf. 23 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	12
Anf. 24 BENGT-ANDERS JOHANSSON (m)	12
Anf. 25 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	12
Anf. 26 GUNNAR HÖKMARK (m).....	12
Anf. 27 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	13
Anf. 28 GUNNAR HÖKMARK (m).....	14
Anf. 29 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	14
Anf. 30 CECILIA NILSSON WIGSTRÖM (fp).....	15
Anf. 31 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	15
Anf. 32 GABRIEL ROMANUS (fp).....	16
Anf. 33 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	16
Anf. 34 GABRIEL ROMANUS (fp).....	17
Anf. 35 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	17
Anf. 36 TOBIAS KRANTZ (fp)	17
Anf. 37 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	18
Anf. 38 FÖRSTE VICE TALMANNEN.....	18
3 § Avsägelse.....	18
4 § Anmälan om kompletteringsval till vissa utskott.....	18
5 § Anmälan om inkomna uppteckningar från EU-nämndssammanträde	19

6 § Förnyad bordläggning.....	20
7 § Anslag inom socialförsäkringsområdet	20
Socialförsäkringsutskottets betänkande 2002/03:SfU1	20
<i>Utgiftsområde 10.....</i>	<i>20</i>
Anf. 39 ANNA LILLIEHÖÖK (m)	20
Anf. 40 LINNÉA DARELL (fp)	22
Anf. 41 SVEN BRUS (kd)	24
Anf. 42 ULLA HOFFMANN (v)	27
Anf. 43 BIRGITTA CARLSSON (c).....	29
Anf. 44 MONA JÖNSSON (mp)	31
Anf. 45 TOMAS ENEROTH (s).....	34
Anf. 46 LINNÉA DARELL (fp) replik.....	38
Anf. 47 TOMAS ENEROTH (s) replik.....	39
Anf. 48 LINNÉA DARELL (fp) replik.....	39
Anf. 49 TOMAS ENEROTH (s) replik.....	39
Anf. 50 BIRGITTA CARLSSON (c) replik.....	39
Anf. 51 TOMAS ENEROTH (s) replik.....	40
Anf. 52 BIRGITTA CARLSSON (c) replik.....	41
Anf. 53 TOMAS ENEROTH (s) replik.....	41
Anf. 54 SVEN BRUS (kd) replik.....	41
Anf. 55 TOMAS ENEROTH (s) replik.....	42
Anf. 56 SVEN BRUS (kd) replik.....	42
Anf. 57 TOMAS ENEROTH (s) replik.....	43
Anf. 58 ANNA LILLIEHÖÖK (m) replik	43
Anf. 59 TOMAS ENEROTH (s) replik.....	43
Anf. 60 ANNA LILLIEHÖÖK (m) replik	44
Anf. 61 TOMAS ENEROTH (s) replik.....	44
Anf. 62 Statsrådet HANS KARLSSON (s)	45
Anf. 63 SVEN BRUS (kd)	47
Anf. 64 Statsrådet HANS KARLSSON (s) replik.....	47
Anf. 65 SVEN BRUS (kd) replik.....	48
Anf. 66 Statsrådet HANS KARLSSON (s) replik.....	48
Anf. 67 BIRGITTA CARLSSON (c).....	49
Anf. 68 Statsrådet HANS KARLSSON (s) replik.....	49
Anf. 69 BIRGITTA CARLSSON (c) replik.....	49
Anf. 70 Statsrådet HANS KARLSSON (s) replik.....	50
Anf. 71 ANNA LILLIEHÖÖK (m)	50
Anf. 72 Statsrådet HANS KARLSSON (s) replik.....	51
Anf. 73 ANNA LILLIEHÖÖK (m) replik	51
Anf. 74 Statsrådet HANS KARLSSON (s) replik.....	51
Anf. 75 LINNÉA DARELL (fp)	52
Anf. 76 Statsrådet HANS KARLSSON (s)	52
<i>Utgiftsområde 11.....</i>	<i>53</i>
Anf. 77 ANITA SIDÉN (m).....	53
Anf. 78 BO KÖNBERG (fp).....	55
Anf. 79 KENNETH LANTZ (kd)	57
Anf. 80 ULLA HOFFMANN (v)	59
Anf. 81 BO KÖNBERG (fp) replik.....	61

Anf. 82 ULLA HOFFMANN (v) replik.....	62
Anf. 83 BO KÖNBERG (fp) replik.....	62
Anf. 84 ULLA HOFFMANN (v) replik.....	63
Anf. 85 BIRGITTA CARLSSON (c).....	63
Anf. 86 KERSTIN-MARIA STALIN (mp).....	65
Anf. 87 LENNART KLOCKARE (s).....	66
Anf. 88 BO KÖNBERG (fp).....	68
Anf. 89 LENNART KLOCKARE (s) replik.....	68
Anf. 90 BO KÖNBERG (fp) replik.....	69
Anf. 91 LENNART KLOCKARE (s) replik.....	69
Anf. 92 ANITA SIDÉN (m).....	69
Anf. 93 LENNART KLOCKARE (s) replik.....	70
Anf. 94 ANITA SIDÉN (m) replik.....	70
Anf. 95 LENNART KLOCKARE (s) replik.....	70
Anf. 96 KENNETH LANTZ (kd).....	71
Anf. 97 LENNART KLOCKARE (s) replik.....	71
Anf. 98 KENNETH LANTZ (kd) replik.....	71
Anf. 99 LENNART KLOCKARE (s) replik.....	72
Anf. 100 BIRGITTA CARLSSON (c).....	72
Anf. 101 LENNART KLOCKARE (s) replik.....	73
Anf. 102 BIRGITTA CARLSSON (c) replik.....	73
Anf. 103 LENNART KLOCKARE (s) replik.....	74
Anf. 104 KERSTIN-MARIA STALIN (mp).....	74
Anf. 105 LENNART KLOCKARE (s).....	74
Anf. 106 KERSTIN-MARIA STALIN (mp).....	75
Anf. 107 LENNART KLOCKARE (s).....	75
<i>Utgiftsområde 12</i>	75
Anf. 108 SOLVEIG HELLQUIST (fp).....	75
Anf. 109 SVEN BRUS (kd).....	77
Anf. 110 KALLE LARSSON (v).....	80
Anf. 111 SVEN BRUS (kd) replik.....	82
Anf. 112 KALLE LARSSON (v) replik.....	82
Anf. 113 SVEN BRUS (kd) replik.....	82
Anf. 114 KALLE LARSSON (v) replik.....	83
Anf. 115 ANNIKA QARLSSON (c).....	83
Anf. 116 MONA JÖNSSON (mp).....	85
Anf. 117 ANNIKA QARLSSON (c) replik.....	86
Anf. 118 MONA JÖNSSON (mp) replik.....	87
Anf. 119 ANNIKA QARLSSON (c) replik.....	87
Anf. 120 MONA JÖNSSON (mp) replik.....	87
Anf. 121 KERSTIN KRISTIANSSON KARLSTEDT (s).....	87
Anf. 122 ANNIKA QARLSSON (c) replik.....	88
Anf. 123 KERSTIN KRISTIANSSON KARLSTEDT (s) replik.....	88
Anf. 124 ANNIKA QARLSSON (c) replik.....	89
Anf. 125 KERSTIN KRISTIANSSON KARLSTEDT (s) replik.....	89
Anf. 126 Statsrådet BERIT ANDNOR (s).....	89
Anf. 127 SVEN BRUS (kd) replik.....	91

Anf. 128 Statsrådet BERIT ANDNOR (s) replik.....	91
Anf. 129 SVEN BRUS (kd) replik.....	92
Anf. 130 Statsrådet BERIT ANDNOR (s) replik.....	92
Anf. 131 ANNIKA QARLSSON (c) replik	93
Anf. 132 Statsrådet BERIT ANDNOR (s) replik.....	93
Anf. 133 ANNIKA QARLSSON (c) replik	94
Anf. 134 Statsrådet BERIT ANDNOR (s) replik.....	94
Anf. 135 GUNILLA CARLSSON i Tyresö (m)	94
Anf. 136 KALLE LARSSON (v) replik.....	97
Anf. 137 GUNILLA CARLSSON i Tyresö (m) replik.....	98
Anf. 138 KALLE LARSSON (v) replik.....	98
Anf. 139 GUNILLA CARLSSON i Tyresö (m) replik.....	99
Anf. 140 RUNAR PATRIKSSON (fp)	100
Anf. 141 BIRGITTA OHLSSON (fp).....	100
Anf. 142 VERONICA PALM (s).....	101
(Beslut skulle fattas den 18 december.).....	102
8 § Bordläggning.....	102
9 § Anmälan om interpellation	103
10 § Anmälan om frågor för skriftliga svar	103
11 § Anmälan om skriftligt svar på fråga.....	104
12 § Kammaren åtskildes kl. 15.31.	104

Elanders Gotab, Stockholm 2003